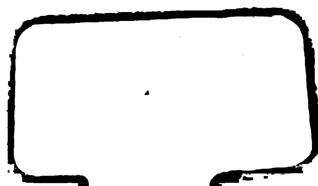
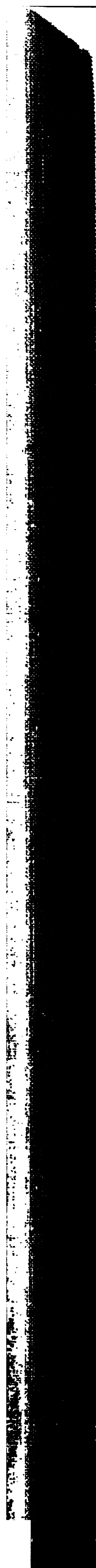

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES





Život a působení

Františka Ladislava Čelakovského.

Popisuje

Ignac Jan Hanuš.



(Z pojednání král. české společnosti nauk V. posloupnosti 9. svazku.)

Život a působení

Františka Ladislava Čelakovského.

Popisuje

Ignac Jan Hanuš.

(Z pojednání král. české společnosti nauk V. posloupnosti 9. svazku.)

V Praze, 1855.

Tisk umělecko-knihtiskařského ústavu Karla Bellmanna.

I. Oddělení.

Léta u otce a matky v domácnosti trávená. 1799–1811.

V Strakonicích, v rodišti to *Čelakovského*, vyniká k západní straně povýšenější jedna městských částí, kterou až podnes „na stráži" jmenují, za tou bez pochyby příčinou, že tam za starodávna, když Strakonice ještě upevněným městem bývaly, skutečně na hradě či na hradní věži stráž stávala.

Na této „stráži" v úzké a nepatrné uličce spatřuje se i nyní malinká chyžice číslem 252 *) znamenaná a na dva toliko pokojíky rozdělená. V ní se narodil 7. března 1799 náš *Čelakovský*. Otec „*Vojtěch*" byl měšťanem Strakonickým a tesařem a žil se ženou svou *Annou* v tiché té domácnosti. Při křtu sv. dáno *Čelakovskému* v týž den jméno *František*. Byl prvorozeným a zůstal i samojediným; neb druhorozený synek *Antonín* zemřel záhy asi v 6. roce věku svého. V roce 1799, když se náš *Čelakovský* narodil, bylo otci už 47 let, matce však bylo jen 30 let.

Poněvadž ale otec jeho co tesař po celý téměř den mimo dům prací svou zaměstnán býval, vyrůstal *Čelakovský* na mnoze pod péčí samé matky toliko.

Tato pocházejíc z rodu *Štefflův* v Horažďovicích bývala v mládí svém službou v Praze a to u vznešenějších rodin, čím si nemalé obratnosti v německém jazyku rovněž jak v uzpůsobilejších mravích byla získala, otec ale mluvíval jen po česku. Byli však oba velmi bohabojní a zvlášť matka docházela co den ráno do kostela, kam, dorůstaje i náš *Čelakovský*, ji doprovázel.

Hravě takořka naučila matka synáčka svého česky a německy čísti a počítati, ba *Čelakovský* byl na začátku v německém čtení a počítání zběhlejší, nežli v českém, poněvadž by se matka o zběhlost svou v německé řeči ráda byla i se synem svým zdělila. Pročež hovořívala též často s ním německy, ale mnohá oslovení matčina v této řeči setkávala se s odpovědí českou u syna.

*) Křtící list Čelakovského naráží na číslo 131 co dřevnější příbytek otcův.

Oddělení II.

Léta školní r. 1809—1821.

Uzavřen v sobě, jak si byl v tiché své domácnosti uvykl, nevynikal mladý *Čelakovský* valně ani ve školách městských, kam v 10. roku věku svého dán byl. (Toť sám později vypravovával příteli svému *Plánkovi*, měšťanu Strakonickému, který se i se mnou láskavě zdělil o větší část těchto zpráv z mladších let *Čelakovského* a tož i ústně v Strakonicích i v listech do Prahy mi zaslaných.) Že však předce s prospěchem do vyšších tříd Strakonických škol postupoval, toho příčinou byl dospělejší jeho než ostatních spolužáků věk a výborná matkou vykonaná příprava. Po ukončených městských školách měl *Čelakovský* dle vůle otcovy na řemeslo tesařské se dáti, jsa ale více nákloněn řemeslu truhlářskému, zpěčoval se poněkud vůli milovaného otce, při kterém byl pozoroval, jak mozolně se musil dodělávati výživy pro sebe i rodinu svou.

Tím odporem synovým sesílil se však úmysl pobožné mateře, ježto by ráda byla *Františka* svého knězem viděla, doufajíc, že tím od něho v stáří svém nejlepší podpory nabude. Dobrosrdečný a povolný otec spokojen konečně s úmyslem matky dal hocha na gymnasium Budějovické a to r. 1812. Tam měl *Čelakovský* i filosofická svá studia odbyti a potom hned do semináře Budějovického vstoupiti. Pobytím syna v Budějovicích rozmnožily se však potřebnosti v rodině *Čelakovských* a jen s nemalým namáháním byl otec s to, zaopatřovati všeho, co nutně muselo synu do Budějovic býti zasýláno. Matka pak tam sama nosívala potřebné jemu prádlo a chléb, setrvávajíc v tak klopotných a dalekých cestách, až 15letý hoch první čtyři třídy latinských škol i tu však bez značného vyznamenání byl prožil a ukončil.

Čítával sice pilně náš *Čelakovský* knihy, nikoli však školní, nýbrž básnické, pročež i prázdniny hlavní jeho útěchou bývaly. Trávíval je v Strakonicích, téměř ani z domu nevycházeje. V malé světničce při stolíku skrovném stojícím mezi okénkama sedával *Čelakovský* a čítával pilně různé básně, hlavně pak *Schillerovy*. *Schiller* proměňoval jemu tenkráte chudobný pokojík fantasií v nebe poetické a při něm, ku kterému se však už tehdáž někdy *Göthe* přidružoval, zapomínal důmyslný jinoch i na bídu školní i na prosaický svět zevnější. Malá řada jeho kněh před ním na stolku stojící byla celým jeho jměním. Matka, po něžně uspořádané domácnosti, sedávala ráda naproti v pokojíku při otevřených dveřích, pilně předouc i pro cizí lidi a hledívala často na syna svého pohrouženého v čtení, skládajíc v něj blaho své a naději v lepší budoucnosť.

Omrzelo-li však jinocha v prázdninách stálé sedění při básních, vyskočil si k líbezným břehům „Otavy křivé“ a po skalnatých a romantických stráních této líbezné řeky chodě, odříkával si čtené básně, měnívaje je poněkud, až někdy i nové z nich se mu rodívaly básničky. Tu si sedl kdesi na skále neb jeskyňce a maje vždy tužku i papír pohotově, jakož i básnickou knihu v záňadří, zapisoval si tu výtvory ty blažených hodin

svých, a to vždy pravidelnými svými, rovněž jak pevnými písmeny, ježto téměř až ku smrti v podobné formě stále byl zachovával. Náhoda chtěla tomu, že v Budějovicích v jednom pokojíčku spolu bydlil s jinochem, spolužákem svým asi o dvě léta starším, který též příchylnosti jevil k básníkům a později i sám básněním vynikal. Byl to *Josef Kamarýt.* Mívali oba v obyčeji opisovati si čistě každou báseň, ježto jim v zalíbení vešla a sepsané básně v svazečky malé uvazovali, neb jim lze nebývalo, všech žádaných básnických knih si zaopatřiti, ač mnohdy za trapný toliko hlad si kupovali kněh, pyšní ještě jsouce, „že, (jak sami říkávali) v kufřících svých více kněh, nežli prádla mají.“ Takové knihy tištěné a takové svazečky psané bývaly vždy v prázdninách žádaným a sladkým pokrmem obou a sešedše se opět ve školách čítávali jeden druhému, co nového byli získali a utvořili.

V tehdejších časech byla ještě literatura česká velmi chudobná, neb počavši již klesati od doby cís. *Jozefa* vždy více, pozdvihovala teprva za panování císaře *Františka I.* poněkud své hlavy, a v době jinošství *Čelakovského* leželo hlavně rozšiřování se kněh českých a působení novinařstva téměř v kolébce. Jakého tedy divu, že i *Kamarýt* i *Čelakovský* více německých nežli českých knih znali, a tedy i více německých nežli českých básní napsaných mívali ve svazečkách svých.

Jan Hromádka, učitel české řeči a literatury ve Vídni (porovn. „perly české“ 378), vydával tehdáž už od r. 1813 časopisek: „Listy Vídenské či prvotiny pěkných umění.“ V něm bylo mimo pojednání různá, dílem zábavná, dílem i poučná i přírody i dějinstva se týkající, nejvíce básní a to lyrických, a poněvadž „listy Vídenské“ v Budějovicích tehdaž dosti rozšířeny byly, čerpávali i z nich naši mladí básníkové největší část svých českých básní. —

Spolubydlení však *Čelakovského* a *Kamarýta* v Budějovicích bylo po čtvrté latinské třídě náhle přetrženo. Matka totiž *Čelakovského*, nemajíc ani času, ani síly tělesné dosti k tomu, aby synovi svému do města tak vzdáleného zanášela potřebných jemu věcí, vyvolila si proň gymnasium bližší Písecké. Tato událost, ačkoli na oko nepatrná, působila předce nad míru blahodárně na vznik mladého *Čelakovského.* Vyučoval t. humanitním či vyšším třídám tehdějšího gymnasia Píseckého p. *A. Uhl*, jenž ovšem vykřičen byl po celé vlasti české za nejurputnějšího Čechův nepřítele, poněvadž r. 1812 byl vydal brošurku, kterou v podezření uváděl působení vlastencův, především pak působení *Jungmannovo.* Může býti, že odpověď *Jungmannova* perně ve Vídenských listech r. 1813 podaná, zmírnila pobouřenou mysl p. *Uhla*, jenž bez toho nikoli „zakořenělou zlobou ani z úmysla převráceného a českému národu veskrze odporného,“ nýbrž „vyvřením toliko okamžité pomsty, ku které jej někteří dilettanti tehdejšího divadla českého sami jsou popudili“ byl vydal onu zlopověstnou brošurku (Porovn. Českou Včelu na r. 1835 str. 288. V literatuře *Jungmannově* psáno jméno jeho „*Alois Uhl*“ [str. 646], ve veřejném živobytí slul však vždy „*Uhle*“, zemřel r. 1849 ve Lvově).

Buď tomu jak buď, *Uhle* byl výborným učitelem, a důkazem toho stůjtež zde slova samého *Čelakovského* položená v právě jmenovaném časopisu „České Včele“ roku

1835 (l. c.): „Pan *Alois Uhle* byl r. 1816 a 1817 v Písku mým humanitním učitelem, na jehožto hodiny nám dávané dosaváde s potěšením se rozpomínám a jemuž tím co živ vděčen zůstávám, že byl mezi prvními, kteří lásku k mateřskému jazyku ve mně jsou vzbudili, na jeho krásy a dokonalosť mě pozorna činíce.“

A v skutku počínal si náš *Čelakovský* jinak na Píseckém gymnasium, nežli si byl druhdy počínal ve školách Strakonických a Budějovických: v Písku srostla t. mysl jeho se školním vyučováním a nedbalý poněkud prvé *Čelakovský* stal se nyní nejvýtečnějším žákem. V Píseckém gymnasium položil *Čelakovský* i základ k své zběhlosti v latinské a řecké řeči, slovem základ ku klassické své vzdělanosti.

Školy humanitní majíce za účel poučiti žáky o tom, v čem právě záleží básnictví a řečnictví, vyjasnily i temné posud city *Čelakovského* o podstatě těchto dvou výjevův lidské idealnosti: vzorný t. si představovati svět, jakoby byl už v skutečnosti a slovy, výjevy to opět lidského ducha či vlastně myšlénkami působiti na člověčenstvo, aby se mu zalíbil ve skutečnosti svět tak vzorný. Dokonalosť konečně české řeči, ukázaná mu učitelem samým na zdání nepříznivým češtině, roznítila teprva tenkráte touhu v duši *Čelakovského* po českých básních a po českém básnění a vrhla poněkud na stranu obvyklé posud jemu hlavně školami německé básnictví. A však odkud měl bráti potřebné k tomu cíli knihy? I k tomu poskytla náhoda šťastná brzo dostatečné příležitosti. Dokonavše t. první humanitní třídu či tak zvanou „poesii,“ zřídili si studující Strakoničtí v prázdninách divadlo, na kterém i *Čelakovský* co dilettant hrál ve hře Štěpánkově „Korytané v Čechách“, kterou tenkráte mezi novoty a vzácnosti byli kládali. V této hře seznámil se s dotčeným už výše p. *Janem Plánkem*. *Plánek*, 10 let asi starší nežli *Čelakovský*, byl sám milovníkem českého básnictví i divadla, a co měšťan a mistr usedlý míval dostatečných prostředkův, založiti si hojnou českou knihovnu, ve které se hlavně vše, co tehdáž bylo v básnictví Českém vzácného, po hromadě nacházelo. Ta se nyní otevřela i *Čelakovskému* a pobývání v Strakonicích stalo se mu od toho času ještě milejším. Podal *Plánek*, jenž i zápal už patrný *Čelakovského* pro řeč českou ještě více roznécoval, mladému svému příteli *J. Puchmajera*: „Sebrání básní a zpěvů,“ nad míru na vzkříšení mladistvého tehdaž ještě ruchu národního působící, poněvadž v tomto sebrání r. 1795 v Praze založeném, v rocích pak 1797, 1798 a 1802 rozmnoženém, až konečně v r. 1814 ukončeném jako v živém středu vlastenečtí básníkové měli vše to pohromadě, čeho více než 30 básníkův českých v tak drahný čas bylo nabásnilo.

Mimo *Puchmajera* čítával, ba studoval tehdáž *Čelakovský Palkoviče* „Musu ze slovanských hor,“ ježto 1801 ve Vacově byla vyšla, a i *J. Nejedlého* „Hlasatele českého,“ ve čtyrech svazcích od r. 1806—1818 vydaného, jenžto co jiný druh centralizujících sebrání mimo básně i pojednání poučná podával. Od tohoto času již spouštěl se *Čelakovský* básnění německého tak, že jen, když toho nutnosť požadovala neb obzvláštní příležitosť tomu tak chtěla, básníval německy. Já však jen dva toho druhu plody znám, jeden r. 1817, kdežto prof. *Uhle* takořka konkurs mezi žáky svými byl vypsal

na nejlepší báseň ke cti a chvále tehdejší paní krajské a druhý v pozdějších letech r. 1821, kdežto zamilovav si při Hostinném (Arnau) v horách Krkonošských přespanilou pannu německého rodu i chvalozpěv německý podlé *Göthova* „Mignon" byl složil.*) V onom pak konkursu školním zvítězil *Čelakovský* mezi šesti žáky a to tím způsobem, že se jemu i té cti dostalo, aby směl osobně báseň svou deklamovati mocné paní krajské, ba aby uzřel báseň svou panem professorem danou do tisku.

Roku 1817 zavítaje na vánoční prázdniny opět do Strakonic, podal i *Plánkovi* na důkaz vděčnosti své první českou odu k novému roku. Všecky knihy *Plánkovi* nazpět dodané, bývaly opatřeny poznamenáními rukou *Č.*, dávajícího tím na jevo, že nečítaval jich toliko, nýbrž že je i sudně proskoumával. To bylo už prvním důkazem kritického jeho ducha, jenž se rád jevíval i v ústavných hádkách s přítelem svým *Kamarýtem*.

Píše mi o těchto hádkách horlivý p. *Plánek:* „S *Kamarýtem*, ač laskavým přátelstvím a tím více svým básnictvím spojeni, často pro učené své hádky z hněvu nevycházeli a někdy celý den na sebe nepromluvili, ačkoliv jeden bez druhého z domu kroku nečiníval, což mě častěji k smíchu nutilo, zvlášť když jsem musil mezi nimi prostředníka dělati." Uvádím zde tato slova jen proto, abych ukázal, že i tehdaž už neustupný od úmyslův svých charakter *Čelakovského* patrně se jevíval a že v mladistvých těchto létech jako v semeně vidíme vše pohromadě, co v pozdějším věku u velký strom života se rozrostlo. Obě léta svých humanitních studií vídali se *Čelakovský* a přítel *Kamarýt* jen v prázdninách, ano i studia filosofická neodbývali až do konce spolu ve spojení. *Čelakovský* počal totiž učení svá filosofická ve středu všech tehdejších snah o vzkříšení literatury česke — v Praze totiž, kde jej *Kamarýt* jen r. 1818 na delší čas byl navštívil. Tato vzdálenosť působila však blaze na ně, poněvadž při osobní blízkosti *Kamarýtova* měkká, ba téměř ženská povaha v patrném odporu stávala s pevnou povahou *Čelakovského*: ve vzdálenosti však vystupovaly v popředí podstatnější obou stránky, láska totiž ohnivá k poesii a k vlasti, jsouce jim i pohnútkou k dopisování vzájemnému sobě, ve kterém, jako v zrcadle nejen doby jejich přátelství, nýbrž s ním i doby literarních tehdejších pokusův se zračí. Listy *Čelakovského* a *Kamarýta* v ten čas psané jsou z obou stran naplněni neobyčejnou upřímností, jakož se i tím vyznamenávají, že jsou složeny a to někdy až nad míru bez úzkosrdečného šetření osob a veřejných okolností. Téhož roku 1818 dostal se i *Chmelenský* do Prahy, i vcházel vždy v užší a srdečnější přátelství s *Čelakovským*, jehožto už dříve a to v Budějovicích byl seznal, i shledal *Čelakovský* skutečně v něm v pozdějších trpkých létech nad míru obětavého přítele. Jak z pozdějších listů *Čelakovského* patrno, působil na něho v Praze v prvním běhu filosofických studií zvláště prof. *Bolzano* (srovn. psaní 14. února 1821 ke *Kama-*

*) Končila se tato báseň následujícími verši:

Kennst Du das Thal, so dieses Schloss umzieht,
Im Garten ländlich schön die Blume blüht,
Hier grün die Au', dort froher Hütten Reih'n,
Wo Treue wohnt statt Myrrt' und Rosenhain
Kennst Du es nicht? Nur hier, nur hier wollt ich mit Dir des Lebens mich erfreu'n.

rýtovi), ba *Čelakovský* vyjadřil se ještě jednou roku 1851, že to nebyla tak část náboženská přednášek *Bolzanových*, jako část filosofická, ježto jímala jeho pozornosť a že všecko, co z filosofie zná, téměř děkuje jen *Bolzanovi*. A však v celku a vůbec působila předce filosofická studia v Praze jen prostředně na *Čelakovského*, jenž upadl opět v chybu dřevnějších svých studií a to tu, že si veřejných těch přednášek příliš málo všímal. Toho byli ovšem dílem mnozí professoři tehdejších studií sami vinou, neznajíce zralým vyučováním a příjemnou i jasnou formou přilákati těkavé mysli jinochův; jednak ale byli příčinou skrovného prospěchu i čeští studující sami, jižto horujíce na výšinách samé toliko národnosti neseznávali, že pravé vědy vždy i dobu všelidskou v sobě uzavírají. K takovému nadsazování národnosti nad vědu všeobecnou bylo tehdaž v Praze hojných příčin; neboť právě v roce 1818 panovala velká napnutosť vlasteneckých myslí. Ať pomlčím, že náčelník všech tehdejších slavistův, *Dobrovský*, jsa tehdáž už v 64tém roku věku svého, počal vydávati svou historii české literatury co první střediště historicko-literarních plodův Českých, chloubu to národu, a že žák *Dobrovského*, *Václav Hanka*, tehdáž muž teprva 26letý, počal vydávati co doplněk takořka této literatury *Dobrovského* ve „Starobylých skladáních" vzácné a řídké plody staročeské literatury. Nesmrtedlný *Jos. Jungmann*, jsa v ten čas co muž 44letý v plné své síle, praví o těchto „Skladáních" v předmluvě k nim: „že vhod zajisté tu dobu přijde Čechům tato sbírka od neunaveného *Dobrovského* shledaných jeho radou a pomocí od vydávatele *Hanky* pilně a věrně přepsaných básnických rukopisův" (str. VII.). Tehdaž už nejen Slované, nýbrž i Němci, ba všickni procitlejší národové Europy poznali, že život literarní jich jinak se nepozdvihne k čilejšímu opět a důkladnějšímu působení, než vynešením velikánů dřevnější literatury z hrobu zapomenutí na jevo. A jakoby odplatou za to, že věrně kráčel stopami *Dobrovského*, milovného starobylosti slovanské, *Václav Hanka*, vedla jej šťastná náhoda do staré věže Královédvorské a podala mu v ruce neocenitelný rukopis Králodvorský (1817), jenžto hlásal a hlásá ještě slávu prastaré vzdělanosti české až posud netušenou. Není tedy divu, že v takovém čase i mladý *Čelakovský* více dbal o zpěvy onoho pravého zlatého věku literatury české, než o přednášky mnohých professorův, kteří žáky své jen ku vzletu olověnými perutmi povzbuzovávali.

V tu dobu přestával tedy i *Čelakovský* i jiní domnívati se, že by stál o samotě v rodišti svém, počav se cítiti údem ústrojným celého českého národu a povolaným, aby křísil opět národ k starodávné jeho oslavě. Mívali tehdejší ba i mnozí z pozdějších literatův ve zvyku, jako na vnější úkaz této své vlastenské oddanosti, přidávati si ke jménům svým křestným a rodinným národní jména. Byl mezi nimi i náš *Čelakovský*, jenž si tehdaž ke křestnému svému jménu přidal jméno „*Ladislav*," rovněž jak *Kamarýt* jméno *Vlastimil*. To však bylo jen jako roucho vnější, duši pak vnitřní svého tehdejšího stavu napnutí národního zjevil v básni až posud zachované a „smělosť" nadepsané, ježto už z roku 1818 pochází (Spisů básnických knihy šestery str. 249 v Praze 1847).

Jestliže báseň tato v rouchu takořka heroickém se vypíná, dokazuje jiná v témže času vzniklá a tož „večerní patření“ nadepsaná idyllickou svou povahou, že již tehdáž *Čelakovský* mocen byl, různými druhy poesie vzorně se ozývati.

Druhý rok filosofický, jejžto tehdáž „fysikou“ nazývali, počal *Čelakovský* studovati opět v Budějovicích, bezpochyby za tou příčinou, že tam i levnější výživa i pokojnější k budoucímu jeho stavu, jak se zdálo ještě i jemu i matce, místo bylo, nežli v hlučné Praze. A však jinoch ideou vlastenectví již rozpálen a znaje důležitosť staré literatury české, hledával i nyní v Budějovicích více knih českých a to starých, nežli by byl dbal na učení svých professorův. A však stará kniha česká v Čechách, jak známo, je a bude vždy „rara avis in patria.“ Tu zaslechl *Čelakovský* jednou nenadále, že v samých Budějovicích kanovník jménem *K*... bydlí, jenž i českými knihami hojně opatřenou knihovnou vládne, v kteréž se i množství staročeských kněh nalézalo. Chudobný náš student Budějovický neznaje žádné přímé cesty, kterouž by se až ku kanovníku samému byl dostal, věděl sice nyní o ráji, ale zdálo se mu, že nevstoupiti veň, předce nesnesitedlným by bylo trýzněním. Lehkomyslnosť mladiství vynalezla si tedy brzo jednu ač křivou poněkud cestu a táž sama lehkomyslnosť nemyslila zároveň na nebezpečnosť její. Seznámil se totiž se služebníkem téhož kanovníka, jenžto mu tajně jednu knihu po druhé z biblioteky pána svého přinášel a po přečtení opět do knihovny zanášel.

Výborně se po nějaký čas toto sladké tajemství oběma dařilo a *Čelakovský*, jsa tím přeblaženým, studoval ve starých knihách a vyčerpával pilně z nich, co se mu zdálo užitečným. A však nasťojte! jednoho dne, právě jak z novu donášel *Čelakovskému* knihu, zadržen byl od pana svého nevěrný sluha, ba neštěstí chtělo tomu, že kniha ta právě byla „Postilla Jana Husi mučedlníka božího na evangelia, která se čtou přes celý rok.“

Jaká vichřice se tu pozdvihla nad hlavou ubohého *Čelakovského*, snadno možná si pomysliti. Pan katecheta byl předvolán před kanovníka a před katechetu opět *Čelakovský*, jemužto nikdo věřiti nechtěl, že si takých knih ne pro náboženský snad obsah, než pouze pro starobylosť všímal. Z cesty křivé ovšem nijak se vymluviti nemoha, musil *Čelakovský* opustiti Budějovice a v nich věrného svého *Kamarýta*. Bloudiv nějaký čas po vlasti, aby upokojil pobouřenou svou mysl, octnul se konečně téhož r. 1819 v Linci, kdežto se mu zprvu naděje podávala, že neztratí započatý rok studií: a však vázlo to poněkud přec se vysvědčeními z Budějovic a „fysika“ byla ta tam. Teprvé r. 1820 mu bylo volno, „fysiku“ v Linci znovu započíti.

Rok však 1819 ohledem na školná studie tak zmarněný, nebyl jím však ohledem na literarní pokroky jeho.

Šetře krátkosti nutné co možná, nechci se zde šířiti o různých knihách, ježto byl v Budějovicích prostudoval *Čelakovský*. Uvádím zde z nich jen jednu knihu tehdáž právě vyšlou a mocně na něho působící.

Kniha tato vyšla r. 1818 v Prešporku a v Praze majíc titul: Počátkové če-

ského básnictví zvláště prosodie." Básníci, co jich tehdáž po celé zemi česko-slovanské bylo, mylně se domnívali, žeby se prosodie česká nezakládala na kolikosti či kvantitě sylab, než na přízvuku toliko. Že takový filologický a aesthetický blud všeobecně byl rozšířen, není ovšem divu, poněvadž k němu napomáhala povrchnosť i lehkosť přízvučné prosodie, a povrchnosť a lehkosť nalézají jak známo vždy milovníkův svých. Podporovala náhled ten i ta okolnosť, že přízvučná prosodie i sousedním Němcům byla obvyklá, v jejichž šlépějích kráčeti Čechové od století byli si navykali.

„Aby pak," jak „Krok" (I. 2. str. 141) praví, „učení a krasovědní Čechové takovou neřesť dále netrpěli, kterážto libozvučnou jich řeč tak zprzňovala," bylo právě v dotčených „Počátcích" dokázáno, že kvantita či časomíra daleko předčí nad přízvučnou prosodií a poněvadž libozvučné ohebné řeči naší přirozenou měrou se sama podává, že nutno jest, aby se Čechové, jimž jest důkladnosť a pravda milá, opět k ní navrátili.

Celou duší nakloniv se *Čelakovský* k této knize, hájil její theorii kvantity horlivě po celý čas živobytí svého a počal i tenkráte hned i své vlastní, podlé přízvuku složené básně proměňovati.

Ale i jinou ještě důležitější věcí byli tehdáž náhledy *Čelakovského* tříbeny a na novou dráhu dovedeny. Touha totiž, která hnala *Čelakovského* ke starým knihám českým, hnala ho i ke starým plodům literatury české nepsaným a netištěným, hnala ho slovem od písemnictva k tradicí národní a to předně ke zpěvům národním. Jednotlivec každý bývá v národě svém téměř tím, čím bývá v našem těle čidlo jednotlivé. Každé čidlo tělesné nečije totiž mimo tělo ničehož a nezná ničehož, nýbrž pomocí tolika těla, ba i jen pro tělo cítí, vidí, slyší a p. čili, abychom to poněkud důkladněji vyřkli, tělo samé jen pomocí svých čidel cítí a poznává vše, co u vnitř sebe chová a co zevně na citlivosť jeho doráží. Jsouť ovšem v těle různé druhy a stupně čidel čijících, jsouť i nástroje tam beze všeho citu: a však rovným způsobem nalezneš i v národě každém různých údův národních, z kterýchžto jedni téměř ani nevědí, že patří k nějakému tělu, ačkoliv se předce šťávou těla všeobecnou živí; jiní opět tuší toliko, co jsou a ještě jiní vědí zřetelně a jasně netoliko, že jsou údové národní, nýbrž poznávají i celý svůj národ. Právě za mládí *Čelakovského* objevovalo se v oboru pěstovatelů literatury národní více takých mužů, kteří konečně byli poznali, že národ celý není snad němou toliko tváří, nýbrž že, jako veškerý tvor rozumný, i národ celý cítí a poznává krásy přírody a krásy lidských postav a že dojat vzornými těmito krásami je jako zpěvem ve svých národních básních slovy odráží, stávalo, dím, za mládí *Čelakovského* mužů, kteří byli poznali, že národ se pamatuje na události dávnověké, poeticky si je uspořádav v národních pověstech, ba že konečně co rozumný tvor i rozumuje o svých obyčejích, mravích, právích a jiných společenských svazcích, a to v národních svých příslovích. Ano poznávali tací mužové, že národ procitlý svým krasocitem a fantasií, svou pamětí a konečně rozumem svým rovnou měrou se honosí, jako každý jednotlivec dospělý.

Nezjevovali se však tito procitlí údové vlasti česko-slovanské snad jen v Čechách

samých, zjevovali se i ve sbratřeném Slovensku, v krajnostech to dvou národních, souvislých mezi sebou jemnou Moravou. Neníť na zkázu vlasti celé tato polárnosť Čech a Slovenska, jako není mysli na skázu polárnosť hlavy i srdce, zkázou obou bylo by jenom rozdělování jich ve dvě části samy o sobě stojící, rovněž jak naopak sražení jich v jeden neutralizující celek. Jinak jich výtvorův různosť přivádí vždy k vzájemnému doplňování žádoucímu. Tak se to i tenkráte mělo.

Ve východní části česko-slovenských vlastí pěl t. už dlouho *Kollár* a j., v západní počínal *Čelakovský* a j. skládati své básně: ve východní sebíral *Šafařík* s jinými národní zpěvy, v západní opět činil to *Čelakovský*, a všickni doplňovali své práce vzájemně a vespolek, ačkoliv se osobně tehdáž ani neznali. Sbírání národních zpěvův stalo se zmileným zaměstnáním *Čelakovského* a *Kamarýta*, a jsouce přirozeností, líbezností a jednoduchostí jejich vábeni, hleděli oba vroucně k tomu cíli, aby dobrých těchto povah i svým vlastním písněm dodali, nápodobujíce je co možná. V ten čas prvního sbírání jich povstávali už „Ohlasové" písní národních, později tak proslulí. Nejednou zasýlal *Čelakovský* nápodobenou takovou báseň, jako by byla původně národní, *Kamarýtovi*, těše se z toho nad míru, když se mu povedlo, prostonárodní formou její *Kamarýta* podvesti. Ačkoliv se i *Kamarýt* někdy rovným zpláceti pokoušel, nedával se předce *Čelakovský* tak snadno zaváděti, a zajímávalo mne velice, čísti v psáních *Čelakovského*, jak psychologicky rozbíral, proč by v nápodobené a co národní mu zaslané písni národ se nezrcadlil, použito-li v ní těch a takových slov a obratův myšlénkových.

Mám ale ještě vytknouti, že *Čelakovský* ve vyhanství svém v Linci i jinými studiemi se zanášel. Rozeznával se totiž *Čelakovský* už záhy od obyčejných a všedních národovcův, že nezamhouřoval očí svých před literaturou jiných vzdělaných národův. Vřela-li i jeho prsa někdy nenávistí proti Němcům, kterou si tehdejší literati takořka za povinnosť byli pokládali, předce si velice všímal literatury světodějinné jejich. Že hlavně *Schiller* to byl a *Göthe*, jimžto se tehdáž obdivoval, toť zvláště v tehdejším věku je věcí patrnou: a však neobyčejný je zralý jeho úsudek o obou, jak jej složil v listu jednom už 29. prosince 1819 *Kamarýtovi* psaném: „*Schiller*" — praví v něm *Čelakovský* — „uvádí člověka mezi bohy, *Göthe* pak bohy v společnost lidskou." (Koleda 1855 str. 175). Ještě více však se klaněl před Angličanem *Shakespearem* a hořel jen touhou, aby ho mohl jednou čísti v originalu, čeho se mu později v plné míře i dostalo. Dotčený právě list plný rozjímání aesthetických o *Schillerovi* a *Göthovi*, je též první už latinkou psaný, což uvádím tu na důkaz, že *Čelakovský* i s přítelem tak záhy už pozorliv býval všech oprav grammatikálních. Jak sami praví, „do-ypsilonovali" oba už 2. února roku 1820.

Rozšiřoval se však jinou ještě stranou objem studií *Čelakovského* v Linci.

Studovalo totiž s ním několik Korutanův, kterými se vyučovati dal i prakticky nářečí jihoslovanskému i písněm jich národním, a pln radosti posýlal důkazův těchto

nových svých studií příteli *Kamarýtovi* do Budějovic. Žil tehdáž v Linci i *Klicpera*, doctor v lékařství, bratr českého dramaturga, s nímž se *Čelakovský*, maje syna jeho za spolužáka, též blížeji seznámil. Přízeň jeho vedla *Čelakovského* k tak žádanému používání hojné *Klicperovy* bibliothéky vůbec a ruských knih v ní zvláště. Nenáviděný *Čelakovským* Linec to tedy byl, kdežto se *Čelakovský* ponejprv blížeji seznámiv s ruskými knihami, ceniti se naučil i novější Rusův literaturu. Příležitosť tato nemohla nepůsobiti na ohnivého jinocha dvadcítiletého. Hoře pro Slovanstvo a těžce nesa, jak pokoutně tehdáž na mnoze a s nemalými nesnázemi a oběťmi co bojovati měli pěstovatelé národnosti, procitla u něho již tenkráte kvapná myšlénka, aby se jako v útočiště odebral — do Ruska samého! Roznícen takto psal 14. února 1820 *Kamarýtovi*: „Já se hotovuju do Rus a to sice až ku dvoru Cárovu. Čti noviny a uvidíš, jak Alexander vše, co jen koli v umělosti prospívá, do svých zemí vábí.“ Jakoby se cesta do Rus jen skoku přes příkop podobala, napsal ku konci února list k ruskému vyslanci ve Vídni, k hraběti *Kolovkynovi*, nabízeje služby své ruskému národu a prose zároveň už o průvodčí listinu do Rus.

Nelze mi udati, neb se v pozůstalosti ničehož nezachovalo, co by toho svědkem bylo, s jakou as se setkal odpovědí, nepodobá se ale, že s dobrou, neboť krátce jen, ba lehkomyslně téměř píše opět 15. už března 1820 *Kamarýtovi* do Budějovic: „Z Vídně psaní jsem dostal: ale — úmysl můj již se zvrhl. Juchej! „Im Vaterlande schreibe, was Dir gefällt, da sind Liebesbande, da ist Deine Welt.“

Přenáhlení podobných nebyl *Čelakovský* i v pozdějších létech úplně prost, toto však bylo jakoby vybuchnutím vnitřních mocných jeho sil duševních z obklopujících ho odevšad vnějších nesnází.

Linec však se mu stál potom úplně nesnesitedlným i byla to opět Praha, kde chtěl hledati dalšího blaha svého; aneb v pravdě řečeno nelíbilo se mu již hned ze začátku v Linci, a jen nutnosť vnější kázala mu na čas tam studiemi se zabývati. Důrazným svým způsobem píše 9. prosince 1819: „Jak to smutno, viděti se tu kolem obklíčena medvědy a vlky — než proč bych byl měl si naříkati, proč chtíti počet zženkylých Ovidů zmnožiti? Arci Praha Roma, Brundusium Budějovice, Linec Tomi!“ —

„Zženkylým“ Ovidem nestal se arci nikdy *Čelakovský*, a však mnohokráte chytávala se jeho v živobytí neobyčejná, ba až k smrti připravená těžkomyslnosť! Poslyšmež k. př. jak *Čelakovský* odhodlav se, v Praze dále studovati, ještě v prázdninách o tom píše. „Jak velmi se na Prahu z jedné strany těším, tak i jinou stranou se všeho obávám a strašné jakési předcítění mne docela malatného činí. Mému duchu se vždy obtižnosti v cestu kladly a dvojnásobně vždy se vzmáhají: já začínám nad celým člověčenstvem zoufati! — Rád bych ti ještě psal, nemohu! — musím se trochu jíť vyrážet: nevím co mi dnes.“

Zdá se mi, že tato poslední slova: „nevím, co mi dnes“ psychickým jsou důkazem, že těžkomyslnosť ta, ježto žel! mnohokráte ještě znepokojovala i život vlastní

Čelakovského i život spřízněných s ním osob, nebyla tak duševního, jako tělesného původu, původu to nervového, jenž jako zlý duch někdy řádil v *Čelakovském*, pokoře se v něm na čas toliko. Stav však ten pobouřených nervův — ačkoliv výraz ten u neznámosti naší, co vlastně je působení nervové, holé je toliko slovo a hrubý k tomu ještě obraz — stav, dím, pobouřených nervův jeho původ snad svůj brával v té okolnosti, že *Čelakovský*, spoléhaje se velice na své skutečně silné tělo, přemnoho tělu svému i nočními studijemi byl nakládal. Nesmím ale s ním opustiti nenáviděný Linec, než bych byl ještě připomenul, že mezi všemi professory Lineckými jediné prof. *Weiss* tehdejší historik mocně naň byl působil. Týž prof. *Weiss* stal se později ve Vídni nad míru mocným radou státním. Píše pak o něm *Čelakovský* 14. Července 1820. „Jestli si to za štěstí pokládati mohu, že jsem do Lince kdy přišel, tedy největší z části i to k tomu náleží, že se mi udalo, poznati, co je historické umění a jeho cenu dokonale seznati jediným přednášením *Weissovým*. Škoda, že jsem nebyl hned při začátku jeho žákem. Jiní professoři ukazují toliko pěnu, bubliny, tento ale celým časovým proudem za sebou potahuje."

U prostřed všech jeho vědeckých studií neodcházela však česká Musa od *Čelakovského*. V r. 1819 zračí se v básněch *Čelakovským* tehdáž 20letým složených hlubokosť soucitův s přírodou jako v „laštovičkách" patrno, a s osudy šťastnými a nešťastnými ženského pohlaví, jak zjevno ve „Vzpomínání" a v „Marinčině žádosti."

Rok pak 1820 byl zvláště bohat na básnické plody a podnikání *Čelakovského*. V něm složil čtveračivou píseň „Děvče já ti udělám," která vypadá jakoby i símě již v sobě chovala pozdějších epigrammův botanických i ohlas písně národní zároveň. Píseň pak „Na zahradě" hlásá blaho lásky, kladouc ji k třem vrchům jiným lidského blaha, totiž ke krásnému umění, k bohatství a k slávě, ba téměř i nad ně. Báseň: „Označení smrti" podobá se býti ohlasem *Göthova* „Erlkönig", jako i v „plavbě" stop formálních *Schillerovy* „Glocke" nalezneš. „Tři světýlka" dokazují, že *Čelakovský* už tehdáž pánem byl nad světem pověstí romantických a „Bělička" opět, že co jinoch dospělý už tušil vřele blaho možné podařeného živobytí manželského. V témže roce 1820 uvil si *Čelakovský* též věnec sedmero znělek, hlavně erotického jen obsahu, až na pátou znělku, ježto co osvědčení tehdejších jeho dosti smutných vzhledův na svět a živobytí lidské velmi pamětihodnou jest. Zní takto:

„Sen jak zemský blaženě prosníti,
  Více neznám, leda cesty dvoje:
  Buď stoické chopiti se zbroje
Všem radostem světa odumříti:
  Aneb pěnou nynějška se koje
Obzor zaclonou si obestříti
V rozmaru lichotném potopiti
  Lásku, touhu, hoře, nepokoje."

Jako však umělec každý touhou duše své vnitřní bývá pobádán, uveřejniti, co utvořil v zasvěcenějších svých živobytí dobách, tak neuspokojovalo ani *Čelakovského* více sdělovati se o básně své jen v listech s přáteli svými: nýbrž pocítě bezpochyby jakou takou jich cenu, hodlal jich i tiskem uveřejniti.

A však neměly to býti jen básně jeho, chtěl shledati básně i písně všech jemu podobných duchův a vydati je co květné střediště mladistvých vlastencův v Čechách. „Zmíchejme my to (píše vesele 24. června 1820 *Kamarýtovi*) παντα περι παντῶν a dáli bůh na přes rok pod jménem: „Poetické zábavy“ to vydejme.“

Tak vesel ovšem už nebyl, když se doba přibližovala, ježto ho do Prahy na vždy měla přivesti a podotkli jsme výše již něco ze smutného jeho dopisu.

Netrvala však v Praze dlouho tato zasmušilost a počal býti zvláště na začátku pobytí svého v hlavním městě lepší mysli. Bratří *Přeslovci* zaopatřili totiž jemu do Prahy přišedšímu vychovatelství, ježto rodiče a jeho zbavilo nejtěžších starostí o výživu; a nedbaje na začátku na to, že vychování patero jinochův obtíží nemalých v sobě chová, zdokonaloval ne toliko v roce 1821 v Praze i vychováním samým klasická svá studia, nýbrž v prázdnějších dobách cvičíval se i v hudbě.

Nejvíce obdivoval se s nadšením jarému životu novočeské literatury. Šlechetný *Josef Jungmann* stal se *Čelakovskému* vzorem veliké dokonalosti lidské. „Nyní jsem zas spokojnější (píše v listopádu r. 1820 *Kamarýtovi*). Každodenně volám: Jen jedna Praha a v ní jen jeden *Jungmann!*“ Nebyla to však jen ušlechtilá mysl a vlastenectví *Jungmannovo*, v čemž se *Čelakovský* s tak vřelou úctou kochal, divilť on se též i sanskritským jeho studiím pro tehdejší čas skutečně neobyčejným, poněvadž *Bopp*, patriarcha veškerých studií sanskritských a porovnávajícího jazykozpytu vůbec sám teprva r. 1816 byl vydal svůj „Konjugations-System der Sanskrit-Sprache“, který se tak má k nynější literatuře hojné na spisy porovnající podobného druhu, jako sklípek prvotní rostlin k vyrostlé později nadherné bylině.

Velikého účastenství bral též *Čelakovský* tehdáž ve štěstí i slavistickém umění *Hankově*, jenžto právě svého „Igora Svatoslaviče“ byl vydal a „Tristramem“ na čas „starobylá skladání“ ukončil; těšil se *Čelakovský* také konečně pokroku časopisu výborného ba i v našich dobách ještě potřebného „Krok“ zvaného, v kterém se všechny tehdejší síly vědecké Čechův soustřeďovaly (1821—1840).

Veškeré tyto a jiné události a příhody literarního působení v Praze zvěstovával vzdáleným svým přátelům, jižto s pobožnou jakousi vroucností listy jeho pražské čítávali.

Nejmocněji však hýbalo tehdáž objevení dotčených už výše staročeských rukopisův Kralodvorských mysli téměř všech Slovanův.

Kritické urovnání jednotlivých lístkův jich zaujalo mnoho času, jakož i správné čtení jejich řádkův a váhalo se dlouho s uveřejněním jich tiskem, ačkoliv už opisy některé zvláště pak rukopisu o Libušině soudě, ovšem dílem nesprávné městem kolovaly. Stalo se konečně i to, že Poláci a Rusové, nejsouce v kritice tak přísní, jako Čechové, dříve vydali část toho rukopisu, nežli sami Češi. *Antonín Jungmann* totiž zaslal Polákovi

S. Majevskému jeden z takových opisův, jenž si i hned pospíšil u vydání jeho ač tehdáž dosti nesprávného.

Ale i ve své nesprávné formě působil rukopis ten na Poláky a Rusy znamenitě. „Rukopis Královdvorský dělá (píše *Čelakovský Kamarýtovi* 25. března 1821) u Slovanů oučinek! — Rusové praví, že je starorusky psán, Poláci že staropolsky, a Čechové my ovšem že staročesky, z čehož následuje, že to staro- a staro- bývalo jedno, aspoň si velmi blízko.“ V témže listě zasýlá *Čelakovský* do Budějovic už opis jeden „Libušina soudu.“ A však nastojte! „Libušin soud“ vzbudil i ve hlavě samého *Čelakovského* nemalých vrtochův. „*Dobrovský*,“ píše *Čelakovský Kamarýtovi*, „měl se prohlásiti, že prý je tato báseň *Jungmannem* a *Hankou* dohromady stlučena! Já, abych upřímně řekl, sám bych jí starověkosť odepřel.“ A po udaných obyčejných tak zvaných dokladech této domněnky praví: „Ačkoliv tato báseň je velmi pěkná, tu ráznosť a tu divokosť do sebe nemá, jako K. R.“ — Patrné, že tu *Čelakovský* co básník dosti rozumně mluví, avšak co aesthetický kritik a důkladný filolog že jen ještě prociťuje. Zaváděla ho — neb později ovšem docela jinak soudil — zaváděla ho autorita *Dobrovského*, jenžto domněním, jakoby *Jungmann* a *Hanka* původci byli té básně, jen nad míru jim úcty mimovolně prokázal a litovati je toliko, že takových básní neskládali více. —

Žeby při takovém zaměstnání a při takových událostech literarních studie třetího a posledního roku filosofického valně byly působily na *Čelakovského* v Praze, nelze ani očekávati: vychovatelství a studování slovanštiny a hlavně ruštiny zaujímaly veškeren téměř čas jeho. Co příklad neobyčejných studií ruských stkvěl se tehdáž v mysli *Čelakovského* mladý *Jungmann*, žel! přebrzo zemřelý.

Ale i *Čelakovský* nezůstal v pozadí v těchto studiích. V Linci, jak z dopisův patrno, obtížno mu ještě bylo čísti ruče ruské knihy a však na podzim r. 1821 psával už hbitě po rusku. Nepokračoval pak ve formě toliko svých studií slovanských, nýbrž pracováno i na látce. Dopisování pouhého totižto odnechtělo se mu již v listopadu r. 1820 a navrhuje tedy *Kamarýtovi*, aby budoucně aspoň co týden každý z nich list původních svých prací jeden druhému k posuzování zasýlali, což se i skutečně pod jménem „slovesných listův“ po mnoha let stávalo.

Bylbych ale skoro zapomenul vypověděti, co se dělo s dotčenou společnou jejich sbírkou básní. Vybrali si po mnohém rokování pro ni název „zábavy básnické“ a podali ji pozorně uspořádanou censuře. Abych pak i příklad často jak nešetrného, tak i sarkastického dopisování *Čelakovského* sděliti mohl, kladu zde částečně list jeho (9. pros. 1820) v opisu: „Teď se to v censuře vyleželo! — dnes právě z pazourů jejich jsem to zboží dostal a hle! mimo nadání! považ, mimo nadání! ani slovíčka rozmilá censura nezměnila.“ Aby však zvědavosť *Kamarýtovu* ještě více napínal, píše potom o jiných věcech, jakoby ničehož více netajil v mysli, až pak konečně opět praví: „Nyní ale jen, jak to dáme tlačit? já bych soudil ve folio, aby to více hluku nadělalo a více do očí každému padalo.“ A ještě níže opět: „Hnedhle bych byl radostí za-

pomněl oznámiti, co censura na posledním listku připojila: „Non imprimantur. Tvrdý, m. pr.“ O mortalia fata! totě arci trudná novina! Pro bůh! bratře, nepovídej to žádnému, tu by bylo smíchu. Latro hromů do....“ a t. d. —

Nespustili se ale věci té úplně, nýbrž vynechavše, co se nejvíce nelíbilo censuře, t. básně: „Velena“, „na smělosť“ a „náš věk“ počali pro budoucí rok nově uspořádávati sbírku.

A tak přibližoval se mu u prostřed slastí a strastí stojícímu podzim roku 1821, kterým se *Čelakovský* na vždy již loučil s dálšími veřejnými studiemi.

Oddělení III.

Léta soukromných studií a sklamaných nadějí. r. 1822—1831.

Poslední rok filosofických studií býval u všech téměř rakouských studujících dobou, ve které se mysl jejich rozhodnouti musila o cestě, kterou by jíti chtěla v dospělejších létech. *Kamarýt* setrvav stálým v úmyslu svém, oddati se stavu duchovnímu, kterému již ode dávna byl nakloněn, rád by byl viděl, spatřiti i *Čelakovského* stejnou za sebou kráčet dráhou.

Pokusil se tedy *Kamarýt* v lednu r. 1821 ještě jednou, přítele svého za sebou potáhnouti, ale *Čelakovský* zanevřev ode časův Budějovických na duchovní stav, odpovídal mu takovou trpkostí, že se *Kamarýt* nenádal více viděti kdy *Čelakovského* knězem.

Nic méně však hýbala otázka, co by sobě v budoucnosti počíti měl, mocně myslí *Čelakovského* a podávám zde, nechtěje rozhodnutí toho barvitosti vlastní zbaviti, opět jednu částku z psaní jeho. Bylo to 21. března r. 1821, kdežto *Čelakovský* sám ve svém listě na tuto otázku opět byl uhodil a však zvláštním svým způsobem. V čelo svého psaní položil totiž *Čelakovský* znělku *Kollárovu:* „Jak tě vítat slzou čili zpěvem, jako matku, či jak macechu, země plná cizích posměchu?“ po ní však hned svou vlastní znělku: „Vy jenž trudná ňádra otvírate volněj bratři! v chrámě přírody“ (Spisů basnických knihy šestery, str. 235. 7) a to schvalně tak, jako by byla též znělka *Kollárova.* Nenarážel *Čelakovský* tímto svým obyčejem na krasocit toliko *Kamarýtův*, jestliže jemně rozeznává povahy básníkův různé, nýbrž i přesvědčiti sebe tím chtěl, zda-li by jeho básně už té byly dokonalosti, že by se mohly po boku stavěti oněm proslulého *Kollára.* *Kamarýt* skutečně nerozeznal dvojaký původ obou básní, což však my zde mimo sebe pouštíme, abychom nepřetrhovali souvislosti myšlének v onom naznačeném psaní. Znělka pak *Čelakovského* končila se slovy:

„K břehu kroky pospěšte rychlými. Zde je pevná loď a silné veslo: kdož by nechtěl v kraj ten plaviti? Ideal a krása naše heslo!“*)

Jakoby tu skutečně uváděl cizí jen slova, praví v listě svém dále: „Krása a ideal to heslo i mé, o což nám jiného zbývá? Tuto pod rouškou tiché noci sedě, přemýšlím o časech minulých a klopotně a strašně myslím na časy budoucí, nebo příteli můj! nyní se tu i se mnou jedná, k čemu se i pro budoucnosť odhodlati mám. Mně jen troji cesta poleuotevřena: ostatní všecky nic, a nejlépe by bylo, kdybych docela na žádnou šlapnouti nemusel. Přirozená vrtkavosť a nestálosť ve věcech životných a pozemských jest již jednou mým podílem a tímto se nijaké poklidné štěstí v mém srdci usídliti nemůž. Již po léta, jak ti známo, mé předevzetí, k professuře se oddati, ale i to se nyní viklá; nebo i nejistý a s obtížnostmi sloučený přístup k tomu, i považování věčného se oddání na prach školní, mne odstrašuje. — Druhá cesta — jak podivno, je táž sama, kterou jsi ty volil!“ —

Po rozbírání předností a výhod duchovního stavu, klade *Čelakovský* konečně svou nepřemožitelnou nechuť k němu na váhu rozhodnou a vyvolává neočekávaně: „Považ tedy rozpaky mé a nediv se mé třetí zvolené cestě — — já míním ujíti do Rus!“ Tu tedy vyniká stejné předsevzetí po druhé již nouzí stíženého *Čelakovského.*

Nebude nám divno, jestliže při takovém podnikání vidíme nyní *Čelakovského* oddávat se přísně ruským studiím (zamiloval si hlavně tehdáž *Karamzína*) a dozrávat v něm zámysl, mimo básnění, ba nad to, se ponořiti v studia filologická nářečí slovanských.

Byl už tehdáž porovnávací mluvozpyt heslem *Čelakovského*, a aby o důležitosti jeho přesvědčil i *Kamarýta*, činí ho pozorným v listě (23. pros. 1821) na knihu: „Zimmermanns Verhältnisse mit der Kaiserin Katharina II. von Markard. Bremen 1803,“ ježto zevrubně jedná o úmyslu cárovny, týkajícím se známého porovnávajícího slovníka všech lidských nářečí (Sravnitelnyj slovař vsjech jazykov i narečij. St. Petersburg. 1790. 1791. Viz o něm Slovanku Dobrovského. Díl II. str. 187—206. Je to vlastně třetí díl spisu pod nápisem latinským vyšlého: „Linguarum totius orbis vocabularia comparativa, Augustissima cura collecta.“ 1787, 1789.). Opsal jemu tehdáž i psaní jedno cárovny ve francouzské řeči a přiložil ironicky takořka ruské přeložení jeho. Prostudoval pak i v knihovně císařské v Praze sám slovař ten, jenž v sedmeru svazkův ve 4° porovnává dvě stě řečí, ovšem že (jak i *Čelakovský* podotýká) se zřetelem na několik jen a to ne vždy důmyslně vybraných slov.

Že se *Čelakovskému* i tenkráte s předsevzetím ujíti do Ruska dobře nedařilo, patrno je z listu jednoho psaného *Hankovi* z Vídně, kam se právě byl odebral, aby se osobně ucházeti mohl o přijetí v ruskou službu. Slova znamenitá toho psaní zní pak jak následuje: „O mých důležitostech: z těch nic; v pondělí jsem žádal dodati svou žádosť

*) Ve svých sebraných básních r. 1847 podal Čelakovský pak konec ten takto: „Slavie a krása naše heslo.“ (str. 235).

na knížete *Wolchonského* — ale přišla taková šnura a ta mi cestu zatarasila. Oustně nemůže z našinců žádný ani s *Alexandrem* ani s *Wolchonským* mluviti, a žádosti musí býti dříve od naší strany přehlednuty, já se obrátil na vyslanstvo, ale to s těmi věcmi nic nemá. Vem to tedy — a t. d. (z Vídně 18. září 1822).“

Nepřestal ale *Čelakovský* na samých studií slovanských; vábilať ho krom toho i cizojazyčná literatura a připomíná v listech svých, zvláště *Petrarku*, jehožto básně překládati počal. Zmiňuje se též o spisech *Rousseau-a, Volney-ího*, jehožto však posledního pro přemrštěnosť zavrhuje se strany vzhledův jeho na duchovní svět. Chválí pak především *Herder-a*, jenž co humanitní kosmopolita naopak jiným Němcům, jemně již tehdáž Slovany posuzovával. Jako na vděk přeložil si *Čelakovský* už roku 1822 *Herderovy* listy z dávnověkosti, květnou to zbírku poetických pověstí východních, z nichžto téhož roku ale jen jedinou pověst, „Josef a Zulíka“ na ukázku takořka v Dobroslavu *Ziglerově* (11. svazek str. 80) uveřejnil, ponechaje si úplné jich vydání až na rok 1823, poněvadž, jak píše 16. prosince *Kamarýtovi*, hodlal „každý rok nějakým českým spisem zaznamenati.“

Povaha slohu českého prosaického byla tehdáž nad míru, zvlášť u mladších spisovatelův, velmi chatrná a *Čelakovský* byl si toho dobře povědom; neboť na počátku r. 1823 píše *Kamarýtovi:*

„Divno, snad's i ty toho již okusiti musel, jak bídná, bídná prosa za našich dnů v našem jazyku a proto z nově vycházejících kněh raději veršem psané čtu, nežli prosou.“ Ba ještě r. 1838 složil *Čelakovský* satyrický epigramm na literaty české a zaslal ho 19. října *Chmelenskému* pod nápisem: Literatura v Čechách: „Německy píší někteří a ti duchem staročeským znovy; německy opět jiní, kdož to uvěří! leč bohužel českými slovy.“

Abychom pak seznati mohli, jakou ráznou horlivostí hned z počátku oddával se *Čelakovský* studiím filologickým, nahleďmež v jedno jeho psaní z jara r. 1822. Roznícen krásou nového jara píše v něm 27. dubna *Kamarýtovi:* „Dnes jsem před pátou hodinou ráno tak pěkného jitra požil, jak bych si jen žádati mohl. Divno mi bylo okolo srdce, neboť jsem ještě letos z rána venku nebyl, a jaksi mně kolem hlava šla naplněná po nějaký čas samými gramatickými a mluvozpytnými caparty. Ani jsem se zpamatovati nemohl, vida kolem sebe všecko v oděvu ať dím, básnickém a v sobě — holý mraz a suchopar. Umínil jsem si pevně, že za celý máj celé a všecko čtenářství odložím. Snad zase do sebe trochu básnické síly nabudu.“

Byla však tehdáž síla jeho básnická dosti ještě činná, neboť r. 1821 povstaly básně: „Hrdlička,“ „Vodník,“ „Spokojený harfeník,“ z nich poslední takořka skromný obraz *Čelakovského* samého je; téhož roku povstala i báseň „na Helenku“ a „Leden“ ve slohu velmi poetickém, ku kterému napotom r. 1822 i „Unor“ přistoupil.

Měli tenkráte i *Čelakovský* i *Kamarýt* už hojnou sbírku vlastních svých básní pohotově a v tiché soukromnosti vyhověly tedy oba touze své, vystoupiti s nimi tiskem

u veřejnosť, k čemuž je i změna v censorstvu nastalá velmi vábila. I vyšli skutečně obou „Smíšené básně“ v témže ještě roce. Radoval se pak *Čelakovský* zvláště tomu, že censura „Leden“ propustila, i dával se zároveň do vydání hojně již sebraných národních slovanských písní, jichžto 1. díl r. 1822 vyšel. Bylo to podniknutí tehdy skutečně nesnadné, jestliže jen pomníme, že hned už první dílek rozpadával ve tři knihy, jichžto první obsahovala české, moravské a slovanské básně, druhá velko- a malo-ruské, srbské a lužické, třetí pak jako přídavek poetický podávala svatebné písně, zlomky písní a hádanky národní. Srbské a ruské básně dával *Čelakovský* sám tisknouti tehdáž latinskými písmeny, ježto mu předce později v ruských slovech u velkou ošklivosť vešly (Porovn. předmluvu k čítací knize ruské r. 1851 vyšlé.).

Každá jinoslovanská píseň je ve sbírce *Čelakovského* v původním textu podána i v přeložení buď přísném, buď volnějším, a to tak, že se mnohý překlad skoro již pozdějším „ohlasům národních písní“ podobá. V předmluvě k téže sbírce praví *Čelakovský* mezi jiným: „Již před několika lety přítel můj *Kamarýt* a já prostonárodní písně shledávati za úkol jsme sobě uložili. Dobrotivostí p. *Hanky* *) sebrání to, podáním jak svých nasklízených tak také z větší sbírky p. *Šafaříka* vytažených slovanských písní se rozhojnilo.“ *Hankovi* dedikoval i první ten díl, druhý pak, jenž později r. 1825 vyšel, Polákovi *Brodzińskému* a třetí (r. 1827) konečně Srbovi *Vuku Karadžićovi*. Tato dedikací *Hankovi* je v životopise tím důležitá, že nám podává úkaz, jak vášnivě někdy měníval *Čelakovský* náklonosti své a to hlavně za tou vnitřní příčinou, že povaha ducha jeho tu vlastnosť do sebe měla, buď milovati někoho úplně, buď úplně jej zavrhovati. *Hanku*, jak jsme již výše byli pověděli, míval *Čelakovský* v starších listech svých za vzor přešťastného a dokonalého muže a však později pro mnohá nedorozumění, o kterých se na svém místě níže zmíníme, metával *Čelakovský* rád po témže *Hankovi* nejohnivější střely svých perných satyr a žihavých epigrammův. Ba v exempláři svém vlastnoručním „písní slovanských“ vyňal později *Čelakovský* i dedikací tu, kdežto předce dedikací obou svazkův ostatních věrně byl zachoval.

Nebyl však *Hanka* jediným, s kterým tak nestejně zacházel *Čelakovský* v různých dobách živobytí svého. Příklad toho i *Palacký* sám s tím toliko rozdílem, že trpce na začátku soudiv o něm, vždy více pak se jemu stával nakloněným. Máme však takové mysli proměny příklad ještě bližší a to příklad na samém *Kamarýtovi*.

Duch *Kamarýtův* byl totiž tak uspořádán, že si neliboval v rozcházení se po vždy širších drahách k uskutečnění životných úloh vedoucích, nýbrž že sebe uzavíral po ukončených studií filosofických vždy více v meze slušné duchovního svého povolání a to tak, že i dřevnější jeho sbírání národních světských písní se u něho teď proměnilo v sbírání národních duchovních písní, ač ovšem při nich poetická doba ještě v rovnováze stála s duchovní dobou. (Porov. Slov. nár. písně. Šafař. v Mus. 1833 IV. str. 452.) Tato poetická doba spojovala hlavně i oba přátely, jak mile pak *Čelakovský*, jemuž

*) Úsudek Čelakovského o Hankových písních je podán ve „Slovanských písních“ I. str. 72 v poznamenání.

nebylo dáno, obmezovati se ve svém povolání podobným způsobem jako to činil *Kamarýt*, co den vždy širší objem svého povolání si vyměřovav k pěstování básnického svého nadání si přikládal i pěstování přísně vědeckých a tož hlavně mluvozpytných svých vloh: roztrhoval se co den i svazek vroucného jich jindy přátelství vždy více. *Čelakovský* aby tomu poněkuď předešel, předpisoval ne jenom diktatorsky téměř *Kamarýtovi* co a jak má pracovati a jak má dále pokračovati. Aby ho ku př. k studium ruského jazyka takořka donutil, písával mu i česká svá psaní ruskou kurentní literou, což i se strany francouzštiny, angličiny a jiných studií podobněž se dělo. Jemný, ba ženský téměř jak dotčeno již duch *Kamarýtův* v obdivování genialních letův a pokrokův svého přítele jsa pohroužen, kráčel i volně, jak dalece mu síly stačily, po stopách jeho. A však už 4. srpna 1821 píše z Budějovic: „Nu, nu, já pomalu dodělávám, ty jelenými skoky uskakuješ mi, již nelze mi tě dohoniti!“ —

A nutno skutečně, bychom to jen ve vroucném srdci *Kamarýtově* a v uznalosti mužné té vlastnosti u *Čelakovského* hledali, že umdlívající jich dopisování předce setrvalo až do r. 1832 posledního to žel! roku živobytí *Kamarýtova*. —

Ve vnějších okolnostech *Čelakovského* ovšem málo se v ten čas co proměnovalo.

Roku 1821 spustil se *Čelakovský* paedagogického svého úřadu, aby nyní při vyměřené širší dráze životného svého účelu duševně volněji dýchati a ve svém povolání pilněji pracovati mohl a hledal po celý r. 1822 výživu svou v jednotlivých toliko tak zvaných hodinách vyučovacích; přesvědčiv se však v brzce, že mu i z těchto poměrův tak zvaných svobodných hodin skutečně málo svobody vykvítá, chopil se opět a to již na konci téhož ještě roku paedagogické výživy a sice v domě rady *Ledvinky* rytíře z *Adlerfelsu*, kdež až do r. 1828, tedy úplných téměř 7 let meškal. Touto událostí teprva, ve které stálé poněkud zaopatření svého syna viděli, dali se rodičové *Čelakovského* upokojiti, že nestav se jak *Kamarýt* knězem, nezplnil naděje jejich.

Práce literární *Čelakovského* z těchto let sahají dílem do oboru vědeckého a to hlavně filologického, dílem však do oboru poetického. Filologická jeho studia bývala již tehdáž při náhledech ve vědách tenkráte panujících na takovém stupni uznalosti, že 24letý *Čelakovský* autoritou takořka v Praze pokládán býval. Alespoň přemilý mu *Jungmann*, jehožto v psaních ne jinak než „náš Baťuška“ jmenuje, vždy mu na vědomosť dával, když některý ze slovutných Slovanův do Prahy byl zavítal. Tím způsobem seznámil se ku př. osobně s *Vukem Stefanovićem*, *Brodzińským*, *Kucharským* a j. —

Vuk cestoval tehdáž do Německa (Halle) zamýšleje lékařská svá studia tam dokončiti. „Z jeho úst (píše *Čelakovský* na počátku dubna r. 1823) mi ponejprv jak náleží hezky zněl srbský jazyk a těšilo i jej velmi, že zde v Čechách lidí nalezl, kteří si všech slovanských nářečí vážiti umějí, kterých prý ani v Polště ani v Rusích nenalezl, kdežto r. 1814 byl.“ V r. 1824 vydal *Vuk* v Lipsku druhé rozmnožené vydání srbských národních písní ve 3 svazcích (první vydání vyšlo již r. 1814 a 1815 ve dvou svazcích ve Vídni).

Brodziński, professor aesthetiky ve Varšavě, hodlal r. 1824 pro churavosť svou do Italie se odebrati a však nestačovaly již ve Florencii síly a na místo Říma dostalo se mu jen Karlových-varův. *Brodziński* rozbíral v Praze pilně královdvorský rukopis hodlaje ho ušlechtileji, než posud se bylo stalo, Polákům vydati.

S *Kucharským*, professorem Varšavským, bavil se *Č.* r. 1825 dlouhý čas rozpráveje s ním o prosodii slovanské i nabyl dostiučinění toho v stýskání si *Kucharského*, že by u Polákův časoměra téměř již byla vymřela i polo-nemožnou se stala, kdežto se jí Češi ještě těší.

Připomenouti slušno zde ještě *Čelakovského* studium tak zvané staroslovanské řeči, vůdcovstvím *Dobrovského* grammatiky staroslovanské. „Obdivuji se, dí *Č.* v únoru r. 1824 nemálo muži tomuto ze strany jeho hluboké známosti se Slovanštinou vesměs. Tohoto stupně, kdyby mi bylo dostihnouti! Opravdu jazyk staroslovanský čili církevní a jeho dobrá známosť jest tolik jazykozpytateli Slovanskému, jako dobrému hudebníku známosť generalního basu.“

V týž čas studoval *Č.* i litevštinu a chválí přede vším „nejlepšího litevského básníka *Donalejtis-a*.“

R. 1825 dal se i do studium Ulfila, aby přirovnávati mohl téhož gothický překlad nového zákona s překlady staroslovanskými. Povstal z těchto studií i pokus literární, přirovnávati kořeny gothické k slovanským, jenž se v pozůstalosti *Čelakovského* zachoval, a litovati, že v porovnání slovanštiny ke germanštině nesetrval i dále *Č.*, poněvadž by jej to porovnání nutně bylo přivedlo k methodě vědecké, nyní v naukách mluvozpytných všeobecně užívané, neboť jak praví *Šafařík* (Čas. česk. Mus. 1846 str. 562) máme „důmyslnému badání novějších slovozpytcův, zvláště Němcův, z toho co děkovati, že k hlubšímu nahlédnutí do vnitřního, podivu hodného skladu jazykův indoevropských prostranná brána i nám Slovanům otevřena jest.“

Že vůbec pilně po všech stopách *Č.* pátral, kterými by vniknouti mohl v prales studií slovanských, patrno i z toho, že mu neušel ani ve své pokoutnosti jazyk polabských druhdy Slovanův. Už ve druhém dílu svých „slovanských národních písní“ dal jedinou nám zachovanou národní báseň dřevných Polabanův otisknouti a to ne formou barbarskou, jak se v *Eccardově:* „Historia studii etymologici linguae germanicae“ (Hanov. 1711) prvníkráte jevila, neboť *Č.* pokusil se již tehdáž ji v ušlechtilejší původní formu uvésti (str. 217). Jestiť to táž báseň, kterouž i *Herder* (Volkslieder. Leipzig 1778. I. 104. Stimmen der Völker. Stuttg. 1828. I. 126) ba i sám *Göthe* (Singspiel: Die Fischerin) za hodnou uznali překladu, aby se tím známosť její lépe rozšířila. *J. Wolf* otiskl ji ještě r. 1853 ve svém: Hausschatz der Volkspoesie (str. 437) podlé *Herdera*. Náš *Šafařík* ji podal též už r. 1842 v úplné správné formě ve svém „Národopisu.“

Zachovali se pak z nářečí polabského 17. a 18. století některé dílem tištěné, větším dílem ale rukopisné toliko slovníky v hrozné ovšem a zpotvořené formě obsažených v nich slovanských slov, tak píše ku př. *Schulze*: „johss mohm“ m. józ móm, já mám; *Henning* „joserang ka simoy“ m. józ ziram (zirą) ka zemai, já zírám ke

zemi.*) I všecky tyto slovníky opsal si *Č.* velmi pilně a pozorně ve svazek jeden pod titulem: Vocabularia linguae Polabicae quae extant omnia collegit *Č.* Pragae 1827, a po opravení jak dalece možno bylo jejich zpotvořené formy uspořádal je v etymologický slovník jeden. To se dělo v rocích 1826—1830; neboť v červenci r. 1827 píše už *Kamarýtovi:* „Slovník polabský již jest sestavený a nyní začínám na čisto pracovať a opisovať.“ V roce 1827 dokončiv tu práci, zaslal ji do Rus a prosí v lednu r. 1828 *Šiškova*, bývalého presidenta ruské akademie v Petrohradě, „aby láskavě předmluvu k tomu etymologickému slovníku napsal a některá jeho místa přeložiti dal do Ruského.“ Na tuto předmluvu, ježto pravým pojednáním byla historicko-filologickým o poměrech Slovanův k Germánům vůbec, a Slovanův Polabských k obkličujícím je a podmaňujícím německým kmenům zvláště, klade *Č.* velkou váhu v psaních svých. Zasýlání pak do Ruska stalo se tím účelem, aby známějším se stal *Č.* u ruských literatův, kteří by mu mohli později usnadniti cestu do Rus, ježto tehdáž v záměru neustale choval, jak výše už bylo podotknuto.

Co se však později se slovníkem tím stalo, nemohu (nechtě podávati domnění pouhých) nijak tvrditi. *Šafařík* praví sice ve svých starožitnostech (str. 925 pozn. 338) o něm takto: „Ostatky tyto nářečí drevanského v soustavný etymologický slovníček spojil a grammatickým pojednáním opatřil *F. L. Čelakovský*, kterážto jeho práce l. 1830 do Sv. Petrohradu zaslaná u ruské akademie leží!“ V pozůstalosti však *Čelakovského* našel se mimo dotčený již rukopis: „Vocabularia linguae Polabicae“ ovšem i slovníček etymologický nářečí polabského čistě opsaný a však to není již ten prvý slovník více, nýbrž nový a v pozdějších a to teprva ve Vratislavských letech sestavený, o kterém co nutno bude, nížejí položíme. Předmluva však k slovníčku z r. 1830 a pojednání grammatické původní zdá se, že na vždy jsou ztraceny.

Nežli však *Č.* r. 1827—1830 tuto polabskou práci měl ukončenou, kterou až do severovýchodu Europy zasahoval, namítla se mu v témže roce jiná práce literarní, jížto až v severozápadní části Europy činným se stal. Povstalať ta nová práce dopisem Angličana *Johna Bowringa* 2. dubna 1827 z Londýna. *J. Bowring*, znamenitý to žák *Benthama* filosofa v oboru národní či státní oekonomie, nyní v stáří svém konsul anglický u Čiňanův v Kantoně, jenž dříve již cestovával v záležitostech anglické vlády po celém téměř světě, zalíbil si národní poesii a to zvláště slovanskou. Už r. 1821 vydal své „specimens of the Russian poets“ v Londyně ve dvou svazcích, a r. 1827 „Specimens of the Polish poets“ a „Servian popular poetry“ též v Londyně. Dával se Bowrin téhož roku do překladu Kralodvorského rukopisu a nalezaje v něm nemálo obtížností, počal dopisovati k ulehčení svému různým slovanským učencům ve Vídni a v Praze. V dotčeném psaní k *Čelakovskému* praví, že dříve byl psal i *Dobrovskému*, že pak nebyl uspokojen správami od téhož mu ze strany Kralodvorského rukopisu a Li-

*) Jak nerozumně a neopatrně se sběratelé těch slovníkův na sedlácích slovanských vyptávali, vysvítá z následujících jich podání: Domeier „eukratina“ der Stahl m. ukradena, gestohlen — „tilan,“ kalt m. tilą tele Kalb — „subuda,“ heute, „sreeda“ vor acht Tagen, t. j. sobota, středa.

bušina soudu podanými, poněvadž prý v *Dobrovském* v té případnosti více seznal suchoparného učeného filologa, nežli důvtipného aesthetického kritika. K *Čelakovskému* měl ale *Bowring* větší v tom ohledu důvěru, poněvadž ho, jak sám píše, za jemně cítícího básníka a aesthetika ze dvou jeho svazkův národních slovanských písní byl poznal. Prosí ho však, aby mu ve dvou věcech byl na pomoci za jedno, aby usnadnil nesnáze v pochopení a v překladání Královdvorského rukopisu, za druhé, aby mu sestavil literárné zprávy o plodech a pěstovatelích moderné české poesie. Podstoupil *Č.* tuto novou práci, poněvadž z různých anglických novin ku př. z „Literary Chronicle“ byl poznal, že Bowring známost a chválu slovanské poesie rozšiřuje po celém Anglicku, ba i ve vzdálené Americe. Po mnohém dopisování sestavil *Bowring* konečně svou „Cheskian anthology“ a podal tu práci, která tedy na polo je práce *Čelakovského* a j. jednomu kněhkupci londynskému do tisku, kde však nešťastně na léta uvázla, poněvadž ne dlouho potom na jmění téhož kupce konkurs byl vypsán. Teprva r. 1831 vyprostil ji *Bowring* z massy konkursné a vydal r. 1832 na vlastní útraty v Londýně pod titulem: „Cheskian anthology: being a history of Bohemia, with translated specimens by John Bowring,“ zvláště pak jsou to v této „Cheskian anthology“ životopisné zprávy o *Kolárovi*, *Šnaidrovi*, *Jungmannu*, *Šafaříkovi*, *Hankovi*, *Chmelenském*, *Polakovi*, *Puchmayrovi*, *Langerovi*, *Turinském a Kamarýtovi* (str. 1—144), ježto podal *Č. Bowringovi*, ač nebyl po vyjití jejím s důkladností sestavení těchto zpráv dokona spokojen, poněvadž praví, že tak trochu víchovatě a neúplně dopadla. Vděčný *Bowring* složil už r. 1827 zvláštní báseň anglickou na *Čelakovského*, jižto i umístil ve spisu právě dotčeném a *Čelakovskému* věnovaném. Ležíť ona ještě i s jinými důležitými dopisy v originalu v pozůstalosti literarní *Čelakovského*. Dle listův *Bowringowých* lze však souditi, že *Č.* i jiné ještě práce zasýlal do Londyna. Jednu z nich jmenuje *Bowring* „Anglico — Slavonian Researches“ (Londyn. 1. květen. 1828). Z listův pak některých *Čelakovského* vysvítá jasně, že „Researches“ tyto musely býti sbírkou značného množství přirovnaných k sobě slov anglických i slovanských, ježto se *Čelakovskému* buď stejnými buď aspoň podobnými zdála. Jestliže bychom jen povrchně na tuto věc hleděli, zračila by se nám snad jako nějaká přemrštěnosť filologická, ale jinak tomu bude, jestliže rozvážíme, že v nejnovější době slavný *Jakub Grimm* ve své „Geschichte der deutschen Sprache“ se byl tomu náhledu naklonil, že slovanská a německá řeč na týchže předhistorických základech spočívají.*) Anglická řeč pak je, jak známo, co řeč Anglo-Sasův základem a ústrojností svou řečí německou, nikoli však jak se mnohý nedouk domnívá, řečí romanskou a chová tedy mimo některá slova z francouštiny přijatá mnoho výrazův německých v sobě. Jinák ví i dějinstvo, že za starodávna udatní a bojovní kmenové slovanští Veletův či Vlčkův ze svých sídel polabských morskou cestou se do Anglie hnuvše, tam osady mocné zanechali (Viz *Šafaříkovy* starožitnosti

*) „Unsere deutsche Sprache schliesst sich — und das ist aller meiner Forschungen Ergebniss — leiblich zunächst an die slavische und litthauische, in etwas fernerem Abstand an die griechische und lateinische an, noch weiter ab liegt ihr die keltische. s. 1030.“

str. 837—874.). Zdaž však ve „Researches" *Čelakovského* stopy nějaké těchto filologických a historických poměrův se nalezaly, nelze více udati, poněvadž ani, jak se zdá, Bowring tyto „researches" neuvedl v tisk, ani žádné stopy jich se nenašlo v pozůstalosti *Čelakovského*.

Jiné ještě práce jeho, zaslané Bowringowi ihned se dotknu, jak mile se jen v krátkosti zmíním, že *Č.* po skončené své a vydané sbírce národních písní, byl přikročil k vydávání slovanských národních přísloví jako k doplňku té nepsané národní literatury výše dotčené. „Chci, (píše *Kamarýtovi* v květnu r. 1827.) na způsob slovanských národních písní vydati sbírku nejvýbornějších všeslovanských přísloví v původním jazyku s českým všude vysvětlením. Mnoho již k tomu mám sebráno, vytaženo, rozměřeno. Myslím, ač to nemalé práce státi bude, je dle obsahu rozpoložiti, tak aby ne jako stádo běžíce, na své ceně tratily, nýbrž teprva v spojení k jistému celku, čtoucímu dokonalé podnětí o filosofii, mravnosti, vtipu atd. našeho lidu dodaly." *Kamarýt* pojav dobře výbornosť takového záměru co do obsahu a formy, píše radostně v odpovědi své *Čelakovskému*: „Potom nebude scházeti jen věc třetí: národní povídky a snad i to se nám podaří."

Byl však v zevrubnosti účel *Čelakovského* při vydávání přísloví dvojí. Z jedné totižto stránky hodlal sestaviti jakou takou anthologii přísloví bera „od každého kmene slovanského as 600—800 toliko přísloví nejvýtečnějších, tak že by celek měl jen 2000—3000 přísloví v sobě uzavírati." Sbíral pak pilně a sestavoval a poněvadž přísloví národních netoliko nesčíslná je hojnosť, nýbrž i neočekávaná výtečnosť, zrostla mu malá na začátku sbírka chtě nechtě u veliký vrch. Zdá se, že mu jaksi nebylo možná, přijíti s touto prací ku konci žádanému, neboť teprva r. 1837 vydal v Musejníku ukázku své sbírky i s theorií příslovní, celou sbírku ale teprva r. 1852 rozmnoženou asi na 15,000 přísloví. Z druhé pak stránky měla dle účelu *Čelakovského* vyjíti i zvláštní sbírka českých přísloví a však utonula, ač dílem vlastní péčí *Čelakovského* dílem přičiněním jiných už dosti silnou byla, ve větší práci všeslovanských oněch přísloví. Jen *Bowringovi* poslal zvláštní pojednání o českých příslovích. Nemyslím, že by je byl *Bowring* v Anglicku dal do tisku a poněvadž jsem v pozůstalosti literarní *Č.* německý koncept k tomuto důležitému pojednání byl našel, dal jsem je vytisknouti ve své literatuře slovanských a německých přísloví (v Praze 1853), kde je poněkud skrácené na stránkách 38—44 najdeš. Částku pak českých přísloví samých přeložil přičiněním p. Winařického Jan de *Carro* ve svém Almanachu de Carlsbad v r. 1841.*)

V týchže rocích 1827 a 1828 aby takořka u vzdělání svém k všestrannosti důstojné dospěl, chopil se *Č.* mimo svého mnohonásobného zaměstnání ještě studia knih juridických a státních, což ovšem pozdějšímu jeho úřadu redaktorskému nemalo vyhovělo.

---

*) John Bowring píše Čelakovskému května 1828: „I hope, it won't fall into perdition. Many occupations have prevented me carrying into effect my purpose respecting your Anglico-Slavonian Researches which, however, shall be printed as soon as I am to find time to watch overthem. And even so much say I respecting your Bohemian proverbs, the reception of which will be in every respect gratiful to me and I will cheerfully make them known."

Nyní pak, kdežto jsme po nitce vědeckých prací *Čelakovského* krok po kroce dále pospíchali, nutno nám obratiti se i k prácem jeho básnickým týchže let a hledati i tu nějaké nitky, která by nás po posloupnosti jich vedla. V létech 1822—1828 vyvinuly se dvě zvláštní stránky básnického působení *Čelakovského*, ježto ovšem v dřevnějších druzích básnění jeho již jako símě skryté ležely.

Jedna z nich stávala se tou zvláštností, že se v něm zmáhala vždy víc a více neskrocená náklonnosť k tomu, humoristicky a satyricky se dívati na svět a na působení lidské. Druhá pak stránka básnění týkala se tak zvaných epigrammův botanických, ježto od tohoto času nepřetržené až k smrti své pod jménem „kvítí" básnil a vydával.

Satyrickou pak svou stránku vyvinoval *Č.* hlavně po ruce *Martialově.*

Pravdou je ovšem, že v mladších letech *Kamarýt* sám se byl dal do překladu *Martiala* básníka, ale ne za dlouhý čas uváznul v podnikání tomto a nebylo *Čelakovskému* možná, pobádati ho k dalším pokrokům. Chopil se tedy konečně *Č.* na začátku roku 1823 sám té práce, a nacházel v ní čím dál tím více velké obliby. Neleželo mu však v mysli, celého snad *Martiala* překládati, nikoli, jen výbor jakýsi z epigrammův si sestavoval, jež i po celý čas žití svého vydával.

Chová však tato satyrická stránka básnictví *Čelakovského* sama v sobě dvojí a to různou dobu, chvalitebnou jednu co do směru a nechvalitebnou druhou mnohdy co do obsahu a formy epigrammův. Směr ovšem jeho byl vší chvály hoden, neboť zamýšlel ním odkrýti nadutou mnohou polovičatosť, ba špatnosť básnických, vědeckých a společenských dob svých a našich časův, a nedivno nám, že při důstojném vzoru svém, jejž v mysli své neporušeně chovával, při vzoru totiž jak by měl uspořádán býti život lidský vůbec a slovanský život zvlášť, v živobytí skutečném patrný někdy nalézal opak toho svého idealu. Humor a satyra je, jak známo, dílem boj pro vzor v skutečnosti porušený, dílem pak duševní ulehčení citův nepříjemných, povstavších v mysli ušlechtilého člověka, vidoucího, jak ničemnosť někdy a někdy jak prostřednosť se zaobalují v pláštík klassičnosti a marného veřejného uznání. Jakého tedy divu, že *Č.* zvlášť v dobách, v kterých se cítil uraženým a nešťastným nevzornostmi jiných, „kalené své střely" satyrické metával po všech stranách, ale musíme se i vyznati, že vycházel někdy ve svých satyrických bojech z mezí slušných krotkosti a uhlazenosti mravův našich. Možná, že za časův Aristofanesových *Č.* veliké v tom druhu básnění by byl získal slávy, ale za časův ochočených tehdejších nespláceli mu střelou jeho ranění choulostivci vždycky, jak by se bylo slušelo opět střelbou satyrickou, nýbrž na mnoze jen utajenou a potutedlnou nenávistí. Patrno bude tedy, že a proč i málo který jiný literat tolik nepřátelův osobních míval, jako náš *Čelakovský.* —

První pak výjev svobodného jeho rozpoložení satyrického nalezáme v jeho „Literatuře krkonošské," nyní téměř už v zapomenutí hustě kleslé (Čechoslav. 1824. str. 51—103), pod kterýmžto titulem v rouše smyšlených a schvalně podlé obdoby utvořených literarních plodův českých literaturu českou tehdejší co do formy a obsahu

satyrickým vtipem nad míru nabírá. Podepsal se tam ironicky co „Marcian Hromotluk Kanárovic.“ V jmené „Hromotluk“ si velmi liboval a podepisoval i některé listy ke *Kamarýtovi* tím slůvkem. Znaltě však dobře dobu svých časův choulostivostí svou nepříznivou satyře trpké a píše k. př. 7. máje r. 1824 *Kamarýtovi*: „Viděti, že u nás na satyru o století brzo! zůstaňme tedy jen při selankách — ale proto však Hromotluk se ještě nevyhromotlučil!“ —

Na začátku roku 1823 byl do Prahy zavítal z Králové-Hradce nový úkaz literatury české v podobě Almanachu „Novoročenka“ zvaný, jejžto professoři *Klicpera* a *Chmela* byli k tisku připravili. Literati Pražští viděli jsou se tou knihou venkovskou jako v pozadí postavení, a sám *Č.* píše na škaredou středu r. 1823, že nutno, „aby ta hanba Pražáků trochu vyhlazena byla.“ Chystali se i skutečně literáti Pražští, vydati na rok 1824 i v Praze nějaký Almanach a *Č.* namáhal se sám nad míru, aby k tomu cíli důrazně prospěl. Chopil se však *Macháček* redakcí, načež *Č.* úplně od svých zámyslův odstoupě ke *Chmelovi* se klaněl, jenž na r. 1824 novou Novoročenku v Královéhradci připravoval. S *Chmelou* pak pospolně uspořádal *Č.* teprva na r. 1825 nový Almanach, jenž pod titulem Dennice neb Novoročenka v Hradci Králové vyšel. Přispěl tehdáž *Č.* k ní básněmi: a) „Toužení po Bělince,“ jenž jest skutečný ohlas citův jeho po opětně vykonané cestě ferialní do Bydžovského kraje se svými žáky; b) „běla krasavice“ či doby poetické nešťastné lásky ve čtyrech obrazích jara, leta, podzimu a zimy; v prose pak tam podal tři články t.: „Hrabačky,“ „Zkamenělý pastýř se stádem“ a „Manželé na pouti,“ též čtvero satyrických epigrammův a jednu hadánku. Poněvadž však dramatické básnictví nejvíce vzdáleno leželo mysli *Čelakovského*, podotýkáme též, že se tam nalézá dramatická jedna selanka ve verších „Zasvěcenec“ nadepsaná, kterouž už r. 1823 byl básnil.

I na r. 1826 měla „Dennice“ opět vyjíti a „sešlo se (jak píše *Č.* na konci září r. 1825) již skoro dostatek, ale“ praví zároveň, „že proti lonské — stín podlé ceny.“ — „V loni byla růžičkou, letos bude jen tulipánkem.“ A však ani i ten „tulipánek“ se neujal a r. 1826 nevyšlo ničehož více.

Četl pilně a pracoval tato léta *Č.* ve *Petrarkovi, Walteru Skottu, Bürgerovi, Göthovi.*

Z *Götheho* počal už r. 1824 překládati malé drama: „Die Geschwister,“ přišedši však u překládání v prostřed as toho malého dramatu uváznul, poněvadž mu jadrný prosaický styl *Göthův* velkých nesnází působil: „*Göthe* je zpropadenec,“ praví sám v listu jednom ke *Kamarýtovi*. A však nepustil předce od té práce, dokončiv ji v pozdějších dobách, neboť vyšla při změněném tituli „Márinka“ v r. 1827. —

Též *Walter Skott* byl vším právem velmi oblíbeným jemu i *Kamarýtovi* spisovatelem

a *Č.* vybral si z básní *Skottových* zvlášť „The Lady of the Lake,“ by ji přeložil do českého, jako ji pode jménem „Pani Jeziora“ t. už *Sienkowicz* byl přeložil do polského. Na konec r. 1827 byl už překlad český dohotoven, na začátku r. 1828 v Praze tištěn a *Č.* zaslal dva exemplary své „Paní jezerní“ do Anglicka, jeden *Bowringovi*, druhý *Walterovi Skottovi* samému, jenž mu z Londyna 19. dubna 1828 vlastnoručně a přívětivě děkoval. List ten se zachoval v pozůstalostech jeho a zní jak následuje: „Sir! I am honoured with a copy of your version of the Lady of the Lake, on which you have done the production more honour than the Author ever expected on its behalf. Being, as you wile easily suppose, totally ignorant of your ancient language, I can be no judge of the translation which is to me a book closed and a fountain senled. My sense of gratitude is howewer the same and I am Sir your most obedient servant Walter Scott. London 19. April 1828.“ (W. Scott nar. 1771 zemřel 1832.)

V r. 1827 vydal *Č.* i „Litevské národní písně z původního jazyka dle sebrání Dra. L. J. *Rhesy*“ přeložené a připomenuli jsme už výše, že v týž rok 3. a poslední díl všeslovanských národních písní byl vyšel. Při litevských písních připojen je a vzat z „Drewnaja rossiiska stichotvorenia“ (Moskva 1818) překlad staroruské pověsti: „Potok Michajlo Ivanovič.“

Nechtíce tu zevrubně zmiňovati se, jaké neobyčejné chvály tyto básně v slovanských časopisech docházely, upozorňujeme jen na úsudek tehdejšího kritika a professora *A. Müllera* v „Monatsschrift des vaterländischen Museums“: „Einige Worte über das slavische Volkslied, veranlasst durch — — *Čelakovský's* Slovanské národní písně.“ (Prag 1827. str. 72—80.) Podal Prof. *Müller* tehdáž co první aesthetický súdce v Praze proslulý i r. 1828 „Russische Volkslieder aus *Č.* Sammlung“ přeložené v německém musejníku (str. 460—465) a úsudek o „*J. W. Wenzigových:* Slavische Volkslieder aus *Č.* Sammlung übersetzt“ v témže Musejníku už r. 1827. (Juni S. 9—14.) Že pak 2. a 3. díl těchto písní takovou hojnosť bohatýrských srbských písní v sobě chovají, toho příčinou hledati v tom, že u velké záliby u něho vešly „Srbské písně“ r. 1824 *Vukem Stefanovitěm* vydané, jichžto tři svazky *Vuk* sám, navrátiv se v březnu 1824 z Německa, Prahou a Vídní domů, *Čelakovskému* co důkaz přátelský byl zaslal. Za to věnoval mu *Č.*, jak jsme výše už dotkli, 3. díl svých básní.

Z menších pak básní a spisův skládaných *Čelakovským* v těchto dobách co se zachovalo, dílem už řečeno, dílem tu ihned následuje: v Kroku nalézá se r. 1824 „Svatba Chajkuny, sestry Luboviče Bega“ zpěv to národní srbský, (II. 1.) též „Unor,“ „Nápis hrobový“ a 19 „nápisův z Martiala.“ V „Poutníku“ pak r. 1826 (I. 103—107) „Literatura národní,“ písně „Barbe du Val“ básnířky francouzské z 13. století (V. díl) a menší „básně“ (II. 13. IV.) a „Znělky dle *Petrarky*“ (II. 41). Z básní těch jsou „trhlá dívka,“ „putující“ a „kvítenec života“ mimo jiné už r. 1823 složené.

Za onoho času povstávala jakási žehravosť, ba i nenávisť mezi básníky českými: mnozí z nich kladli *Čelakovského* na vysoký stupeň, mnozí jako k. př. *Macháček, J. Král* a *Štěpnička* vrhli *Čelakovského* do třídy prostředních toliko básníkův. Zajímati bude snad i mínění *Čelakovského* slyšeti o té záležitosti, ač v ní byl vlastním svým soudcem. „Cítíme sice dobře svou cenu (píše velmi skromně r. 1823 27. června *Kamarýtovi*) že nám u přirovnání *Kollára, Šafaříka, Poláka* a ještě třech nebo čtyřech jiných tato třída dobře vymezena, ale proti *Macháčkovi* a jeho konsortům ještě trochu hlavou pohoditi můžeme." Úsudek to zajisté dosti střízlivý rozhněvaného tehdáž kritikami trpkými nad míru *Čelakovského*. Že však *Šafařík* a *Jungmann* chvalitebně se byli zmínili o básnictví *Čelakovského*, pohnulo ho k slovům: „Úsudek takových mužův desatero pochval od podobenců *Štěpničkových* převyšuje."

Přirovnáme-li pak básně *Čelakovského* skládané v r. 1825 a 1826 k dřívnějším a pozdějším, nacházíme, že básně z těchto rokův téměř všecky chválozpěvy jsou vína, kdežto dříve a později přírodu, krásu, vlast a lásku vzorně pojímati míval v obyčeji. Jsouť ale básně tyto hlavně následující: „Jak víno, jak voda" („aj Petrolíno, toběť líčko vadne, poďme na víno, věru ti omládne, voda bledá krásu dusí, víno zase barviť musí."), „Květ života" („protož vždy povídám, v celém, širém světě, toliko při víně květ života květe."), „Co nepomíjí" („víno, sladké víno jen, věčně mládencuje.")

Domnívám se, že i tato vlastnosť básní jeho tehdejší není snad nahodilou toliko, nýbrž že sevřenější tehdáž srdce *Čelakovského* úlevy snad hledalo v daru Dionysa boha a nalezši ji, díky poetické co oběť že obětovalo bohu tomu jarému. Příčin pak věru dosti se naskytovalo k svírání mysli 26letého *Čelakovského*. Neboť 3. listopadu r. 1824 po krátké jen nemoci byl jemu zemřel milovaný otec 72letý a vděčný syn o něm píše *Kamarýtovi:* (8. listop.) „Mohu-li se honositi čím dobrým, buď srdce, buď ducha, tedy jen jemu zač mám děkovati: na jeho tvrdých mozolích lepší částka bytnosti mé vznik a vzrůst vzala." — Mimo péče o sebe měl *Č.* teď novou péči o máteř svou nyní osamotnělou, ježto r. 1831 i k sobě do Prahy vzal. — Hoši k vychování mu svěření dorůstali a neusnadňovali zajisté tím břemeno vychování; otec jich ještě k tomu sám se roznemohši vrhl i služeb sekretarských na *Čelakovského*, jehož láska k „Bělince" (Albině u Cidliny) sice poněkud utichla, ale jen aby se střídala s láskou k jiné milence, ježto však náklonosť se setkala s nevěrností milenčinou a rozhněvaný náš *Č.* zahřměl na ni nejemným zajisté veršem: „Máš ty milých milé děvče, máš ty milých více As tak jako já po světě bratrů na tisíce!" — Už r. 1826 15. února píše o takových záležitostech *Kamarýtovi:* „Já jsem rád, že jsem s minulým rokem všecky ty milostné tíže se svých ramenou svrhnul." Milostné tíže svrhl ovšem, než štěstí duševního tím nenabyl.

Jak si pozbyté to štěstí duševní, tu uspokojenosť vnitřní vážiti uměl *Č.*, patrné jest z básně, v které pod osobou „Víta" poklid duševní oslavuje:

„Slova nejdou do koleje, víno nejde k duhu
Nic nám pití neprospěje, bez našeho Víta! — —
Líčkem jasným — hoj radosti! Vít nás pozdravuje
Z daleka již veselosti očkem přistřihuje:
Nuže hlasem do vysosti: Dlouho panuj Víte!“ —

(Poutník. II. 13.)

Bohužel že i ten jasný „Vít“ jen asi na okamžení panovával tehdáž u *Čelakovského;* neb téhož r. 1825 popadla ho nemoc ta krutá ponejprv, ježto později několikráte se opakovavši, konečně i v temný hrob ho schvátila. Už výše jsme podotkli, že tato přetemná nemoc, pocházející z přílišného sebe namáhaní, byla nemocí duševní zároveň jak nervovou, která však podivným způsobem, co unavenosť a bolesť v kostích se jevíc lékaře sváděla k domnění, jakoby byla rheumatickou toliko. Poslali ho do Teplic a vzdálenosť od prací a překrásné okolí Teplické podaly mu ovšem ulehčení žádaného. Avšak ani po navrácení-se svém odtud nenabyl spokojenosti žádoucí a snad v žádných letech nebylo v něm tak náramného kolotání mysli, jako tehdáž. Stůjtež tu toho dva příklady.

Na začátku ledna r. 1826 píše jako v bůjné svévolnosti *Kamarýtovi:* „Až umru i z temného podzemí nebo jasného nadnebí ti psáti budu; a nebude-li to možná, tedy nejméně jednou za měsíc zašlehne to jakoby prutem na tvá okna, abys věděl, že jsem ti na blízku k tobě dohlížeje. Však nechme toho; do těch dob ještě dlouho: nemíním ještě ad patres.“ Téhož roku v září píše již: „Mne chceš v listech mých viděti v mých okolnostech? I nu představ sobě člověka v nejvšednějších okolnostech, jak včera tak dnes nespokojeného i s sebou i se světem — více říci nechci, člověka — který vidí patrně ducha i srdce své klesati a nemá čáky k dnům lepším.“ A opět na začátku listopadu takto: „Mně pěkný letošní podzimek mrzutě a smutně uplynul: samé nemilé zaměstnání pro chleb vezdejší; tak lacino musí člověk v těchto okolnostech drahý čas prodávati. — Smutný, smutný jest to stav můj, příteli, ještě mi nikdy tolik málomyslnosti nebylo, jak nyní a kde tu možná na čos vyššího pomysliti.“ — Povídá pak příteli *Kamarýtovi* dále, jak ho zvláště při slavnosti všech dušiček ta malomyslnosť tak přemohla, že se mu smrť osvoboditelkyní býti zdála. „Pak mi bylo u vnitř (píše) tak ouzko a těsno, ba samé zdi se mi zdály, že ke mně blíže přistupují, že ledva tolik síly a smyslu jsem konečně nabyl s velikým přemožením sebe z chrámu vyjíti. Co to vlastně bylo nevím; mně nebylo jak živo tak, a těžko, ba nemožno, z cela tobě cit ten vypsati a nějaké představení o tom dáti. Nedej bože! vícekrát toho zakusiti, zvláště v neblahých hodinách a okolnostech. Příteli můj! věř mi, že každého člověka, kdo by sobě v takovém okamžení života ukrátil, slušno, za nevinného uznati.“ —

Při takovém mysli své stavu a při tak namáhavých vnějších pracích nelze věru očekávati, že by se mu básnictví bylo dařilo. Tak psal příteli *Plánkovi* 3. ledna r. 1827: „Ode mne se letos mnohého nenadějte, nebo jsem až po krk v pracích, které mé budoucí povolání vyhledává, tak že leda chvílkami oddechu při básnictví nalézám.“

A skutečně vyšlo téhož roku v Musejníku jen devatero epigrammův dotčených výše „kvítí“ (III. 92), a v Kroku srbský zpěv bohatýrský prostonárodní „Královič Marko a loupežník Musa“ (II. 2. str. 175). V roce pak 1828 vyšla v Kroku jedna toliko oda *Sarběvského* (Kr. IV. 36.) „Amfion“ (II. 3. str. 821), mimo ni básnil též satyrickou báseň vůbec známou a oblíbenou „Radostné cestování“ a krásnou odu na boha „Buď vůle tvá“ (Smíšené básně str. 211, 230 vyd. 1847). Stůjtež tu co obraz a ohlas mysli *Čelakovského* uspokojenější následující z ní verše:

Buď vůle tvá! kdy záře tvých milostí
A tvých darů život náš ostkvívá,
V našem kdy srdci ples a mír se hostí
A blaženostmi duše oplývá:
Však i kdy bouře nad námi se sbíhá,
Bolesť a nouze nám dni pokalí,
Kdy zlý nepřítel cesty naše stíhá
A v truchlosť mysl naši zahalí
Buď věčně vůle tvá! —

Dobám zde naznačeným truchlivým počaly se nyní po boku stavěti doby naděje v živobytí *Čelakovského.*

Konsistoř duchovní Pražská dobře znajíc zběhlosť *Čelakovského* a důkladnosť v českém slohu vyvolila jej už r. 1827 za korrektora a podredaktora nového svého od r. 1828 v Praze vycházejícího „Časopisu pro katolické duchovenstvo,“ ba odevzdala mu skutečným dekretem i překlad Sv. Augustina velkého spisu: „De civitate Dei,“ jenž měl co příloha takořka částečně přidán býti k onomu časopisu. Odměna za tyto práce nebyla stkvostná, než jen taká, že *Č.* asi v máji 1829 poděkovati se mohl ze svého úřadu vychovatelského, ve kterém téměř sedm úplných let byl setrval. Zdálo se mu, že při novém svém zaměstnání více volného času mu zbude, nežli při vyučování patero jinochův.

Již 1. února r 1827 byl se též po prvé podrobil konkursu o jakousi professuru, jak ze psaní vysvítá, ač zevrubněji toho určiti nelze. Z čeho viděti, žeby rád byl pobyl ve vlasti a že cesta do Rus jen jako ultima ratio rerum na mysli mu tanula.

Tu se najednou v Praze a z Prahy po veškeré téměř vlasti roznášela pověsť, psaním ruského dvorského rady *Köppena* vzniklá, že triumvirat takořka mužův t. *W. Hanky*, *P. Šafaříka* a *Fr. Čelakovského* má býti povolán do Ruska, aby tam i všeslovanskou bibliotheku v Petrohradě zakládali, co bibliothekáři ji uspořádali, řídili a co slavní filologové na všeslovanském slovníku pracovali. Nebyla to pověst lichá, nýbrž ku konci dubna 1830 přišli úředně už dopisy od ruské akademie Petrohradské s udáním vyměřených platův ročních: *Hankův* (jak vysvítá ze psaní *Čelakovského* k *Plánkovi* 4. června 1830 zaslaného) měl obnášeti na 4000 rublův banko (1700 zl. stř.), *Šafa-*

říkův pak a *Čelakovského* 3000 rublů (1300 zl. stř.) ročně a po pětadvadcetileté službě měl ten celý plat jim býti ponechán co výslužné, jehož mohli požívati, kdekoli by chtěli. Podotknuto bylo též, že všichni podlé ústrojnosti ruské říše povýšeni budou v šlechtictví, *Hanka* pod titulem dvorního rady s důstojností „Oberstlieutenanta," *Šafařík* pak a *Čelakovský* pod titulem kollegialních assessorův s důstojností majorův ruských. *Čelakovskému* ještě zvláště bylo uloženo na útraty ruské vlády cestovati po krajinách Rusinův v Uhersku a Polsku, aby kořistil z tohoto národa žel! až podnes málo známého a však co do řeči a obyčejův pro mluvozpyt a starožitnosti slovanské nad míru důležitého.

Č. nepřijal však návrhů těchto s tím potěšením, které by mnohý u něho snad byl očekával. Prvé, nežli mu povolání úředně bylo dodáno, píše již *Kamarýtovi:* „*Hanka* jest hotov a volen to přijíti a mně podobně ničehož nezbývá, nežli téhéž příležitosti se uchopiti. — Kdybych však byl na *Hankově* místě t. měl příjmy jako on, neučinil bych toho předce. Leč takto, co mi zde zbývá, nežli trpká budoucnosť a těžké se obhánění a zápasení s největšími potřebami."

Šafařík, jenž byl tehdáž professorem v Novém Sadě v Uhersku, poděkoval se skutečně i hned a to hlavně z rodinných ohledův za povolání do Rus: *Hanka* však a *Čelakovský* přijali povolání, alespoň píše *Č.* 29. dubna 1830 *Kamarýtovi:* „Právě dnes odesýláme s *Hankou* odpovědi na presidenta a výminky tyto veskrz přijímáme," a 4. června *Plánkovi:* „Minulý týden jsme skrze vyslanství vídenské odpověd na presidenta akademie odeslali:" Upustiť ale později i *Hanka* od předsevzetí svého, jíti do Rus, nebo životopisec jeho nejnovější a v záležitostech *Hankova* živobytí předobře zasvěcený t. Dr. *Legis-Glückselig* píše o této záležitosti mezi jiným (str. 53. Prag. 1852.) „Es gab damals Bedenken so eigenthümlicher, selbst auch politischer Natur, dass, hätte ihn auch das National-Museum an Russland abgeben wollen, *Hanka* dennoch im Vaterlande geblieben wäre. Dazu bestimmten ihn schon die Abmahnungen seiner Frau, noch mehr aber gewisse Persönlichkeiten, die einem ähnlichen Rufe entgegenharrten und an deren Seite sich *Hanka* kein freies, neidloses Wirken in Russland versprechen zu können vermeinte."

Č. očekával pak samojediný darmo odpověd z Petrohradu: celá ta záležitosť takovým hlukem započatá, utuchla poznenáhla, snad pro povstání v Polště neb snad jen proto, že ruská akademie po odstoupení *Šafaříka* a *Hanky* *Čelakovskému* samému účel tak těžký k uskutečnění svěřiti nemohla, a však nevyjasněno s určitostí až podnes, proč ho žádná odpověd více nedošla z Petrohradu. Že však cestu do Rus nebude moci ihned nastoupiti, do dobře věděl *Č.* a že nejméně celý rok uplyne, nežli konečná doba se přiblíží, to psal i přátelům všem, a připravoval se i celou svou silou k budoucímu svému povolání. „Práce moje," píše 4. března 1830, „všecky zastaveny; a k jinému nyní třeba zřetel obraceti t. po bibliothekách slíditi a kde co důležitého pro ruskou budoucnosť zaznamenati, vytahovati a t. d., což by vše potom tíže bylo k nabytí, tak že se věru již jako cestující skrze Prahu považuji."

Zastavené práce, jichžto zde zmiňuje, týkaly se hlavně **básnictví**: a že právě v básnění předce nejsilnější síla ducha jeho byla založena, uznává sám už v lednu r. 1830, kdežto píše: „Při tom (odstěhování se do Rus) mi nejvíce líto, že z básnického okresu potřeba bude na vždy vystoupiti, kdežto myslím, že bych byl s to býval, něco dovésti.“ A skutečně byla sláva *Čelakovského* co básníka tehdáž na neobyčejný stupeň postoupila a to hlavně krásným „Ohlasem písní ruských,“ jenž r. 1829 v Praze byl vyšel a *Vinařickému* věnován byl. Jeví se v něm skutečně podivuhodným způsobem jednota básnictví národního a uměleckého v nejjemnějším svém spojení, neboť není „vymyšlení těch písní v kroji ruském odnikud vzato, vyjmešli užití rozměru, některých tak stálých básnických forem po mnohých písních rozprostřených a stále se opětujících, užití též několika grammatických zvláštností,“ a *Palacký* sám neváhal vyřknouti: že nemáme vedle „Slávy Dcery“ ušlechtilejšího plodu básnického“ (Musejník 1830. I. 108—112. str. 109.), což i my, kladouce „Ohlas ruský“ daleko nad „růži stolistou“ a nad stolisté ohlasy jiných básníkův, rádi potvrzujeme. I. prof. *Müller* chválil v německém Musejníku v pojednání: „Ein Wort über die Volksschriftsteller, veranlasst durch den Ohlas“ (1829. 43—56; 109—125.) tento plod básnického ducha *Čelakovského* co nejznamenitější úkaz nového básnictví slovanského. Viz jej i v překladu r. 1833 v Praze vyšlém pod titulem „Blüthen neuböhmischer Poesie“ von *J. Wenzig*. Vydán byl „Ohlas písní ruských“ sám v první polovici r. 1829, druhá polovice toho roku měla býti věnována sestavení a ukončení: „Ohlasu písní českých,“ kteréž ale v pozadí stoupilo, když silným hlasem tehdáž volali *Čelakovského* do Ruska.

Co bylo z „Ohlasu“ hotovo a později takořka v ukradených chvílkách doděláno, otištěno jest částečně v Musejníku (1830. I. 28. III. 243, 1831. III. 243. 1833. I. 56), z menších pak jeho prací básnických vyšli r. 1829 „Nápisové Martialovi“ v Musejníku (III. 15 a pokračování jich r. 1836. II. 167; 1837. II. 142.) — též: Selanky patery v kroji českém (1829. II. 17.) a to v prose. V témže roce vycházely: Srbské národní písně (I. 25. a pokračování r. 1830 II. 143. „Králevič Marko a Vila.“ 1832. II. 138 „srbské svatební písně“) a báseň původní: „Všecko pohynulo,“ v jejížto poslední strofě, jakoby hleděl prorocky do budoucnosti *Č.* takto se ozývá:

„Všecko pohynulo mé radování v snadném utkání, proč se nepohnulo, ach! a nerozdmulo v mysli zoufání.“

V roku 1830 vydal ještě v Musejníku „Dolnolužické prostonárodní písně (IV. 379) a v prose satyrický román: „Patrní dopisové nepatrných osob“ (I. 3.; II. 123) a posudek: „o idyllách“ (II. 210). Tak též uspořádal na uchýlce téhož r. druhé rozmnožené vydání svých: „smíšených básní,“ o kterých se p. *Hansgirg* zmiňuje, že jsou to nejlepší z dosavádních sbírek slovanských vynikajíce československou původností nad jiné (str. 42.)

Z vědeckých svých prací hodlal ještě před odjezdem do Rus, jak sám dí „vypracovati svou všeslovanskou chrestomathii, aspoň z hruba — bude jak pozoruji vynášeti mezi 60—70 archů.“ Patrno, že to už símě bylo pozdějšího: „všeslovanského čtení,“ jehožto však dokončiti mu nebylo více popřáno.

Umořen téměř pracemi tak různého druhu spěchal v prázdninách r. 1830 k ustálení zdraví svého do rozmilých mu Strakonic, netuše, že tam mu bíti měla šťastná a nová hodina budoucího jeho živobytí.

Míval v obyčeji na prázdninách takových z rána již se procházeti s přítelem svým *Plánkem* v rozkošném údolí Vatavském a přišel tedy i jednoho dne r. 1830 k němu z rána, aby s ním vyšel v okolí lahodné. Nežli se však dostrojil *Plánek*, hleděl *Č.* z okna, kdežto se mu zračila spanilá dívka vyšších už stavův v čistém a jednoduchém oděvu, ježto nicméně mezi obyčejnými děvečkami k mlíkařce kráčela. On, tázaje se *Plánka* kdoby byla, dozvěděl se, že to je *Marie*, dcera kupce a měšťana Strakonického *Wenty*, která zvláštní láskou k otci svému puzena co den mu sama pro snídání dochází. *Čelakovského* mysl jako by se pozdější růži stolistou už tázala:

„Či to poupě, srdce ptá se, či to růže rozvitá?
Z půle dřímá ve své kráse, z půle život prosvítá.“

byla sličností děvy té spanilé úplně a to tak dojata, že nepopřála mu pokoje vnitřního, až byl přítelem *Plánkem* v dům otce jejího uveden. A však tam čekalo nové na něho překvapení. Vkročiv totiž ponejprv do pokojíka jejího, viděl i slyšel ji spívající hrát na fortepianě. Tu jako rázem vida prostosrdečnosť, vzdělanosť, krasocit a spanilosť tělesnou v nejjemnějším celku, spatřil v ni budoucí již svou choť a šťastnějším ještě se stal, jak se v krátký čas dozvěděl, že ho *Marie* též ráda má. Z toho nového a v té důkladnosti nepocítěného ještě štěstí vyšel v brzku ohlas básnický, jsouť to: „poměnky Vatavské,“ složené z 13 lyrických sonetův. V čele jich stál sonet:

Původe té sladké tísně,
ty buď předmětem mé písně:
ty buď sličná *Marie*
Musa má a Gracie. (Musejník 1831. I. 3.)

Jak skrovný a jemný začátek měla tedy ta báseň, ježto později v nádhernou a skvostnou, ba na mnoze i předůmyslnou „stolistou růži“ se proměnila a nové slávy *Čelakovskému* dodala.

Po přesladkých těchto prázdninách nastoupil ale trpký *Čelakovskému* podzim, a to hned jak mile se byl ze Strakonic do Prahy navrátil. V Strakonicích byl se mu vzor živobytí zjevil, jak by mohlo býti žití lidské uspořádané ve fantasii: v Praze pak seznal skutečnou svou nynější dobu, t. naději holou, ježto však k tomu co den více ukazovala se sklamanou. Netoliko že tehdáž strašná cholera zuřila v Rusku a Polsku, nýbrž jak už dotčeno i povstání Polákův proti Rusům nebylo příznivo cestě, čekané do

Rus a po Rusích: v Praze mu zemřela též dlouholetá přítelkyně Elizabetinka *Marie Antonie*, rozená *Pedálová*, ježto jemu i *Kamarýtovi* i matkou i vlasteneckou přítelkyní bývala, jak listové dosvědčují, které on, rovněž jak *Kamarýt*, s bedlivostí vroucnou věrně zachovávali, ba jednou i cenzuře již podali, ježto jich ale k tisku nepřipustila.

Jakého tedy divu, když 11. pros. 1830 žalovati slyšíme *Čelakovského:* „Jsem v skutku nešťastný, nespokojený, stísněný, jak jsem jaktěživ nebyl. Bídný tento život! — co život? — možné-liž toto trapné den ke dni se motání životem nazývati?" —

Nerád však si stěžovával *Č.* a raději v utrobě své chovával žal svůj a jen, když žalosť jeho vysokého stupně již dosáhla, vynutila mu i svěření se i ulehčení: „Ještě to dobře," píše 17. ledna 1831, „když člověku tolik síly zbývá, že mu netřeba na žel a smutek svůj přizvati cizího podílu. — Odkud však tato zasmušilosť, toto ubolevání, tato zamrtvělosť ducha při mně se vzala, sám zcela a veskrze pochopiti v stavu nejsem, bylť jednák více příčin k tomu. — — Ach přede vším ohled na můj osud, padni již jak padni, není veselý; k tomu všemu nejistota, anoť od půlnoci po dlouhý čas žádné zprávy nás nedochází; co z toho souditi, nevím."

Nedlouho však po této trapné zasmušilosti zmocňovala se ho čím dál tím více myšlénka, že jen jistá vnější příčina musila způsobiti, že ruská akademie po tak slavném pozvání zcela umlkla. Skládá tušení své v této záležitosti v psaní k věrnému *Kamarýtovi* 11. prosince 1832; a poněvadž ani ve vlasti nemohl nijak konkursy svými proraziti si dráhu k nějaké professuře, umínil si, buď co buď, jak patrno z dopisu k *W. Šemberovi* (28. pros. 1832), ještě rok čekati, potom pak t. v roku 1833 rakouskou vladu doprosta o dovolení k cestě do Rus na své vlastní útraty zaprositi, aby tam sám přetrhl sítě, jak se domníval, závistí i nepřátelstvím mu nastrojené. Přidával ještě rok 1832, poněvadž právě uprázdněno bylo kustosství v císařské bibliothece v Holomouci, o které též, ač opět marně, žádal.

IV. Oddělení.

Léta štěstí a blaženosti r. 1832—1835.

V roku témže 1831, kdyžto *Č.* v zasmušilosti téměř uvázl vida, že mu ničehož nezbývá jiného než na zdař bůh z vlasti se odebrati, pracováno bylo v soukromnosti zatím od vlastencův některých českých, zachovati ho rakouským zemím. Přiblížili se knížeti *Rudolfovi Kinskému*, tehdáž presidentu české Matice v Praze a líčili jsou jemu i smutné položení i zasluhy *Čelakovského*, načež on, aby jej zachoval vlasti, roční pensí mu vykázal.

Jak tato dobrosrdečnosť působila na *Čelakovského*, patrno ze čtvero zpěvův jím složených ke zvelebení rodiny *Kinských* (Musejník 1832 I. 3.) a radostný *Č.* vida, že nějakou alespoň pevnou půdu nalezl ve vlasti své, první myšlénkou upamatovav se

staré matky, vzal ji už v srpnu r. 1831 k sobě do Prahy, aby ji alespoň v posledních létech živobytí poněkud byl na pomoci a na potěchu. Pensí vysazená knížetem *Kinským* zdála se mu i dostatečnou, aby svrhl ze sebe podredaktorství i korrekturu theologického časopisu r. 1828 už převzatou, poněvadž se mu zdálo, že přepřiliš vzdálena je tato práce od pravých úloh jeho života. 12. září 1832 píše takto *Kamarýtovi:* „Já jsem se i z časopisu i z dálšího překládání sv. Augustina poděkoval. Od nového roku převezme redakcí nový p. kanovník *Pešina.* Tento třetí svazek již bez mého přehlížení rukopisu se tiskne.“ Avšak se strany překladání sv. Augustina změnil rozumně později úmysl svůj a dokončil r. 1833 toto veliké dílo, setkav se s nemalým za to uznáním jak u přátel tak i u cizích. Ale i na redigování časopisu theologického podržel až do r. 1842 jakéhož takéhož podílu, čehož však zevrubněji udati neumím, poněvadž to z listův přátelských, hlavního to pramene tohoto životopisu, jasně neplyne. Ze přátel umřel mu hned na začátku r. 1833 věrný *Kamarýt. Chmelenský*, rovněž jak *Vinařický*, zvlášť však první stáli tedy nyní nejblížeji srdci jeho.

Než obraťmež teď, vidouce *Č.* stojícího na základě budoucího jeho štěstí, zřetel svůj i k prácem jeho literarním v tehdejších dobách.

Básnictví ustupovalo vždy více do pozadí a vědecké, hlavně pak filologické práce zaujímaly největší část svobodných jeho chvílí. Mimo báseň dotčenou již výše na knížete *Kinského* zúčastnil se *Č.* v „Hlasech vlastencův k slavnosti čtyřidcetiletého panování J. M. císaře *Františka I.* 1. března 1832“ básní, ježto i později ještě dal otisknouti v smíšených svých básních r. 1847 (str. 177). V témže roce 1832 uvedl v Musejník (sv. II. 131) několik básní latinských *Alžběty Johany Westonie* (naroz. 1582 v Londýně, umřela 1612 v Praze) v překladu českém a připojil úvodní k nim článek. I v roce 1833 nebásnil téměř ničehož. Vyšlo t. jen dotknuté už výše pokračování: „Ohlasu písní českých“ a část „Z anthologie Ruské“ v Musejníku (I. 56; IV. 359).

Přechod takořka k přísným a vědeckým studiím *Č.* naznačuje jeho úvaha: „Krajnske zhbelize“ t. Krainské včely, časopisu t. r. 1830—1832 v Lublani vycházejícího.

V úvaze té, jež pod jménem „Krainská Literatura“ v Musejníku (1832. IV. 443) vyšla, klade *Č.* všechnu váhu na důležitosť onoho právě dotčeného časopisu a připisuje mu podobného působení na vzkřisení krainské literatury, jakého mělo za čas jeho vlastní mladosti písemnictvo *Puchmajra* v Čechách.

V slově však „o Slávy dceři“ *J. Kollára* podaném už r. 1831 v Musejníku (I. 39.) nechválí *Č.* ač ho *Kollár* zvláště pro jeho „Ohlas písní ruských“ do slovanského nebe byl pozdvihl, druhé téhož spisu vydání, ceně ho vším právem mnohem níže nežli prvé, poněvadž v něm čistý a stručný ráz poetický *Kollár* byl už zprznil i rozvláčeností i nepodařilými etymologiemi. Podobněž píše ještě 12. září 1832 *Kama-*

rýtovi: „*Kollárovi* se už také matou koncepty: filologicky začíná básnit a básnicky filologuje.“ —

Sama pak studia filologická Č. měřila na začátku, jak mu ještě naděje bylo do Ruska přijíti, k tomuto domnělému povolání; jak mile však čáka klesati počínala, počaly se i studie Č. všestranněji rozšiřovati a ruská bádání ustoupila všeslovanským studiím.

Na způsob, kterým si druhdy byl založil etymologický svůj slovníček polabského nářečí, začal nyní zakládati si podobný slovník kořenův slovních všech slovanských nářečí, v nějž s bedlivostí jen *Čelakovskému* možnou po celý čas živobytí svého zanášel a zapisoval nově se mu naskytlé kořeny. Zachoval se ten slovník cedulkový ve své značné rozšířenosti v jeho pozůstalostech literarních a vzbuzuje obdivování se jemu u všech ho vidoucích.

V létech 1831 a 1832 pracoval hlavně v nářečích lužických. —

Čekala však v běhu osudův Č. na něho nová ještě práce, na kteroužto on jako v tušení se byl druhdy již připravoval svými juridickými a politickými studiemi: redakcí totiž českých politických novin Pražských. Bylyť tyto noviny za předešlých let schřadly v pouhý takořka stín a vláda nyní, rovněž jak vydavatelové chtěli je opět k čilejšímu živobytí vzkřísiti. Tu důkladnosť prací *Čelakovského* znajíce a zběhlosť jeho v dobrém slohu českém, vyvolili ho za redaktora a on, jenž ve vzdálených Strakonicích milou svou zaslíbenou choť choval, u které útěchy a blaha živobytí požiti očekával, převzal redakcí tu, jež jemu dostatečné výživy poskytovala. Noviny pozdvihly se i skutečně k slávě a rozšířenosti neočekávané, zvlášť i za tou příčinou, že Č. dobře se znaje v angličině a francouštině z novin anglických a franzouských zprávy podával takovou rychlostí, že mnohdy ty samé zprávy přes Vídeň teprva za 10—14 dní v německých novinách do Prahy zavítaly. Honorarem za redakcí pojištěným chtěl Č., jak jsme se právě toho dotkli, domácnosť blahou si založiti a psal tedy 4. pros. r. 1833 v stáří let 34. k budoucímu svému tchánu p. *Jos. Wentovi* do Strakonic takto: „Meine Verhältnisse und Umstände haben in der letzten Zeit eine bessere Gestalt bekommen, und ich finde selbst hier in Prag mein hinlängliches Auskommen, mögen nun meine russischen Angelegenheiten, die immer noch nicht entschieden sind, wie immer ausfallen. Meine jährlichen Einkünfte betragen nun zwischen 600—700 fl. C. M., und somit werden wir mit meiner theuersten Marie vor Noth und Mangel hinlänglich geschützt sein. Ich habe demnach den Entschluss gefasst, den 2. Februar (1834) unser Vermählungsfest zu feiern.“

A tak se stalo i skutečně. 2. února zasnoubil ho zasloužilý *Fr. Jaroslav Vacek*, zámecký kaplan na Březnici, nyní děkan v Blovicích a svědkové byli milí mu přátelé *Plánek* a *Chmelenský*. Což se nyní vyrovnalo štěstí *Čelakovského*, jenž co redaktor i působení veřejného i blaha domácího v hojnosti požíval! —

Šťastný manžel stal se 29. listopadu 1834 i otcem syna *Ladislava* a báseň „Otcova blahosť“ jeví jemnou stránku srdce jeho.

„Ten půl nežil, kdo z kvítkového
Slasť nepil dítek úsměchu! — —
Kdy mním, že nad naše stkvělejší
Dny někdy pozdravíš,
Kdy mním, i ty snad v nejsvětější
Že boj se dostavíš;
Mou lásku, víru, mé doufání
Že přejmeš ty co vlastenec: —
Ten luzný cit, v prsou to vlání
Sobecký nezná bezženec!" —

Ale blaho *Čelakovského* bylo r. 1835 ještě o stupeň povýšeno. Umřelť t. 31. prosince 1834 *Jan Negedlý*, professor české řeči a literatury na universitě Pražské a *Čelakovskému* se dostalo supplenství této stolice učitelské, ba nikoho nebylo, jenž by byl pochyboval, že i skutečná professura bude *Čelakovskému* dána. Touha tedy *Č.* dlouholetá po professuře ve vlasti zdála se nyní, že se blíží k uskutečnění svému.

Bylo však s novinami Pražskými, jichžto redakci od r. 1834 řídil, spojeno i vydávání časopisu jiného, zábavného a poučného zároveň; jenž pod jménem „Rozličnosti" vycházel. *Č.* změnil i s jménem, nazvaje ho „Včelou českou," směr jeho příliš těkavý a neurčitý, a povýšil „Českou svou Včelu" i obsahem jadrným i formou výtečnou na stupeň nejlepších tehdy časopisův. V čele každého čísla postavil též jedno z nejmilejších mu přísloví slovanských. Abych mohl poukázati, jak sám pilně pracovával na své Včele, položím zde dílem básně a překlady, dílem původní spisy jeho dle jmen jejich.

Rok 1834. Kořist Litvínova (z Odynce) č. 7.; Chlouba zhouba (z ruských starobylých skládání (č. 9.); Pokračování milých mu Poměnek Vatavských (č. 4. 28.); Maloruské básně (č. 11.); píseň dle *Shakespeara* (č. 14.); Národní písně (č. 22. 30. 50.); *Žikovského* pohádka o Králi Kojatovi a synu jeho Kralovič Milanovi, o čarodějníku Černuchovi a o dceři jeho Velence; Námluvy, obraz ze života ukrainského od *O. M. Somova;* Vesničanka z *Washingtona Irwinga;* Zloděj, arabská povídka; Turecké přísloví, povídky; Soud Špaňhelský; Láska a smrt, noční rozjímání od *Senkovského;* Pohádky Negrův na ostrově Jamaice; Antar, východní povídka.

Rok 1835. Píseň národní (č. 18.); Obrana ruského hraběte *Demidova* a professora *Uhle* proti Slávy dceře *Kollarově**) (str. 278); Kykymora, z ruského *O. Somova;* Angličané v cizích zemích, vypravování Angličana (jsou to ethnografické obrazy v rouše povídek); *Agay-Chan*, pověst z 17. věku. Z polského *Z. A.* hraběte *Krasinského* (vyšla ve Vratislavi r. 1834, Poláci mají právem tuto poetickou pohádku za vrch krásy); Život ženský v několika hodinách od *Senkovského*, povídka z Petrohradu; První láska, vypravování starého bojovníka v společnosti mladých lidí žijících v hlavním městě, z ruského *Th. Bulgarina.*

*) Kollár uvrhl totiž v básni své ubohého professora Uhle, jehožto i my jsme byli výše hájili, v peklo slovanské.

Tuším že to budou všechny větší a důležitější práce *Čelakovského* v „České Včele," ač na mnoze nutno bylo, souditi jen ze slohu o jich původě. Všechny jsou výborné, některé nad míru půvabné, jako k. př. „*Agay-Chan*" a těžko skutečně pochopiti, že se později, když se sbírka spisův jeho básnických zřídila, nesebraly zároveň i prosaické spisy jeho.

Myslí se obyčejně, že r. 1834 počal výkvět nejnovější literatury české, mně však se zdá, že to nebyl již pouhý květ, nýbrž jako k. př. „Včela česká" zralé ovoce, aspoň zralejší toho, jakého jsme v pozdějších dobách někdy zažívati museli. Česká Včela pak sama, ve které si *Č.* ovšem někdy co samovládce zvláště nad mladšími spisovateli vedl, vešla v tuhý boj kritický s různými stranami a kdybychom i připustili trpkou a neladnou stránku těchto potykání, nemohli bysme přece nepřiznati se, že boje tyto jako povětří vzduch literarní čistily a chuť čtenářstva ke čtení velmi zbuzovaly. Kdo však chceš příklad seznati, jak *Č.* tehdáž bojoval, přečti si v Musejníku r. 1834 (IV. 445) pojednání proti *Hankovi* čelící „Nový spis v novém jazyku" t. „Krakoviáky;" kdežto i odpověd *Hankovu* nalezneš (452). Čti dále i ve „Květech," časopisu to od právě dotčených mladších sil redigovaném a podporovaném pojednání k. př. r. 1834 „Tyl *Čelakovskému*" (427), „*Hanka Čelakovskému*" (412) a pojednání z r. 1835 (10). Ze všech stran doléhali přátelé na *Čelakovského*, aby ustal od takových bojův rušících pokoj a jednotu mezi spisovatelstvem českým, tehdáž ještě větším dílem bratrsky spojeném, a však on takořka jen stereotypně odpovídal všem: „my musíme míti buď něco dokonalého, buď nic."

Kromě těch prací dáno *Čelakovskému* úředně r. 1834 k překládání: „Trestní zákon v přestoupeních (*Hansgirg* klade „v přestupcích" str. 23) oupadkových," jenž vyšel r. 1835 v Praze. Mimo tuto knihu uvádí *Hansgirg* (l. c.) co překlad *Č.* i „Řád celní a státního monopolu." též v r. 1835 vyšlý.

Téhož roku složil *Č.* i báseň k slavnému do Prahy příjezdu cís. *Ferdinanda I.* a *Marie Anny* 4. října. —

Žil *Č.* tehdáž skutečně velmi blaženě i v rodině své i u veřejné společnosti, zvláště pak ctěn býval a obdivován od žákův svých, a čehož se mu ještě nedostávalo, t. skutečné professury české, toho doplňovala pevná k tomu naděje. Psal ku konci r. 1835 jsa pln důvěry příteli svému *Plánkovi:* „Věci mé stranu professury v nejlepším jsou stavu, neboť prošedše všecka místa, nyní již v kabinetu se nalézají k podpisu a za několik nedel nepochybně mi dekret bude dán."

A však celé toto štěstí zvrtla v jediné době neprozřetelnosť *Čelakovského* co redaktora Pražských vládních novin. Pokoření po povstání svém Poláci podali t. r. 1834 cárovi addressu poddanosti a věrnosti své, kteréžto, že jim nedůvěřuje, přísnými oslovil cár slovy. *Č.*, jenžto předce při povstání samém nikdy nezastával Polákův, odepíraje jim t. už samostatnosti vnitřní, zapomněl se v novinách vládních tak dalece, že cára samého přirovnával ke chánům Mongolským, druhdy nad Rusi panovavším. O této uražce dozvěděv se *Tatiščew*, vyslanec Ruský ve Vídni, zadal prý svou stížnosť proti takové

nešetrnosti u vlády Rakouské, ježto za dostiučinění *Čelakovského* nejen redaktorství novin, ale i supplentství professury zbavila. A tak se to stalo, že *Č.* oslavený ještě a šťastný na začátku prosince r. 1835 u prostřed téhož měsíce se viděl zbaveným svých hodností a příjmův a nad míru nešťastným u prostřed mladistvé rodiny své.*)

V. Oddělení.

Léta bídy r. 1836—1840.

Netřeba nám tuším před ct. čtenářstvem nápis tohoto oddělení z živobytí *Čelakovského* ospravedlňovati.

Neprozřetelností okamžitou viděl se *Č.* na mnoha léta odvrácena ode dráhy, o kterou vší snahou svou byl usiloval, ježto mu i konečně pokojidu žádaného i v domácnosti i vně mohla poskytnouti. Základ k štěstí rodinnému byl už položen, matka stárnoucí s chotí a synem žily blaze u *Čelakovského;* tu najednou byla tato šťastná společnost milujících se vespolek lidí v nouzi uvržena; neboť hlava této rodiny, veškerého působení veřejného zbavena, trpkou jen před sebou viděla a nevýnosnou dráhu soukromého učenectví. Kolovaly ovšem Prahou různé zprávy, žeby cár sám byl požádal dvůr rakouský, aby *Č.* opět na stolici učitelskou dosazen byl (*Vinařický Chmelenskému* 15. února 1836), a však ve veřejnosti ničeho takového se neuskutečnilo.

Dávání tak zvaných „hodin“ nepostačovalo vyživiti samého *Čelakovského*, což pak rodinu celou, ježto k tomu ještě 22. pros. 1836 dceruškou *Ludmilou* rozmnožena byla. V takové bídě svítilo mu hlavně tré toliko hvězd, ukazujíc mu cesty a podávajíc mu světlých prostředkův k vyváznutí z temnost těch bídy a rozpakův nejrozmanitějších.

První z těchto hvězd byli nejbližší mu přátelé a mezi nimi hlavně *Chmelenský.* Už výše jsme byli podotkli, že *Chmelenský* nástupcem byl v přátelství *Č.* po úmrtí *Kamarýta*, ba ještě za živobytí jeho.

Chmelenský byl již na začátku r. 1831 vstoupil do státní služby u c. k. fiškalního úřadu a stal se v říjnu 1835 místosudím dvorským a ouředníkem královské české („k. Vicehoflehenrichter“). Roku 1837 odebral se na jaře do Moravy a Slezka, kde mu poručena od vlady inventura separací a likvidací holomouckého knížetství a arcibiskupství a všech lenních panství Lichtensteinských na Moravě a Slezku.

Při takovém úřadování možno bylo ovšem i slávy dosíci i dojíti důchodův značných a však útlá povaha básnická a hudebnická *Chmelenského* spojená jemně s nadáním

*) V kratičkém životopisu svém, tužkou jen psaném, ježto se nalezl v pozůstalosti jeho, píše Čelakovský o této události jak následuje:

„Er redigierte nebsidem im Jahre 1834—1835 die böhmische Zeitung mit einer damit in Verbindung stehenden Zeitschrift, allein ein in die Zeitung eingerückter, wiewohl in der Präsidialkanzlei censurirter Artikel, der dem Verfasser die grössten Unannehmlichkeiten zuzog, enthob ihn nach zwei Jahren der anstrengenden und wenig lohnenden Obliegenheit eines Publicisten.“

Přirovnejž k tomu i „Legis-Glückselig: Václav Hanka.“ (Prag 1852) S. 61.

k právnictví nevšedním a s úřednickou horlivostí neuhasitedlnou nebyla časem s to, přemoci namahání nemalé na cestách i v domácích prácech. Chytil se bohu žel! *Chmelenského* brzo neduh prsní, jenž už r. 1838 neschopným ho učinil k dálšímu úřadování a v lednu r. 1839 truchlila již i rodina jeho i vlasť nad ztrátou jedné z nejjemnejších duší Slovanských. Slyšmež, jak *Č.* píše *Chmelenskému* ještě 25. července 1838, tedy půl léta jen před přítelovou smrtí: Nežehři na osud, že mi nechce nad jednoho více přátel přáti, neboť mi dopřál celého. Za dnů mladosti býval *Kamarýt* mým jediným druhem, ten mi odňat a nahraženo mi jiným, nahraženo i nadhraženo v plné míře."

Jak si *Č.* vysoko vážil jemnosť citův aesthetických u *Chmelenského* patrno z básně, ve které *Č.* vznešenosť pravého panenství pospěvuje slovy:

„Panna co jest? Nejoutlejší květ v pozemském údělu,
Od člověka nejdivnější k jasnému skok andělu" — —

neboť v této básni, jako by sobě nedověřoval, že dobře vyslovil, co jest panna, obracuje se na konci ku *Chmelenskému*:

Chybil-li jsem, ty panenský, milý pěvče, můj Chmelenský!
Z bohatého citu sám: co je panna objev nám." —

Kdož by tedy diviti se mohl hlubokosti citův objevených ve žalozpěvu *Čelakovského* „u hrobu *Josefa Chmelenského*" (v Praze r. 1839). Hlubokosť však tato žalu *Čelakovského* nad ztrátou jediného svého přítele stává se ještě pochopitelnější, rozvážímeli, že *Chmelenský* po celý čas svého úřadování, ač sám už rodinu měl, *Čelakovského* tak obětavě byl podporoval, že nejednou sám sebe tím uvrhl v nesnáze nemalé.

Byloť pak několik jiných, *Čelakovskému* blízko stojících známých, jižto ho znamenitě podporovali po celý čas bídy jeho, kterýchžto však jména, poněvadž na živu ještě jsou a zatajení své nevšední dobročinnosti si žádají, zde (jakož ještě mnoho jiného ze životopisu *Č.*) uvesti schvalně opomíjím.

Druhá hvězda, svítící *Čelakovskému* v pošmourném jeho položení byl kruh vzdálenějších mu vlastencův a vznešených osob, jižto několikráte tajnou mezi sebou uspořádali sbírku ku podpoře *Čelakovského*, kterou mu i stejným způsobem, t. tajně, byli dodali.

I z těch jsou mnozí ještě na živu. Zmiňuje se v jednom psaní o podpoře této *Č.* sám a to v listu 31. července ke *Chmelenskému* psaném. Nesnáze, v kterých vězel *Č.* byli tehdáž takové, že dí: „že jsem, bůh ví! nevěděl, odkud nastávající činži zapraviti." Hodlal též nouzí tak sevřen už bibliotheku svou prodati, ale, bohu díky, nestalo se to. „Předevčírem opět prostřednictvím arcibiskupské tiskárny došel mne zapečetěný holý list, v němž tolik bylo složeno, jako v onom lonského roku v měsíci lednu."

Třetí následovně hvězda štěstí *Č.* byl jasný kníže *Rudolf Kinský*, jenžto mu podpory netoliko až na konec živobytí svého neodňal: nýbrž i po smrti jeho byla prostřednictvím poručníka hraběte *Schönborna* záležitosť ta tak uspořádána, že se mu bibliothekářství knížecí knihovny s ročním platem 400 zl. stř. dostalo (19. května 1838. *Vinařický Chmelenskému*). *Č.* sám píše už 1. května 1838 *Chmelenskému:* „Hlavní mé

zaměstnání nyní bibliotheka.“ I bylot toho platu i skutečně zrůstající rodině *Čelakovského* zapotřebí, neboť 25. listopadu 1838 narodilo se mu opět děvče, *Ludvika* pokřtěná.

Předce však po celý ten čas kochal se *Č.* nadějí, že se mu professury české dostane, poněvadž se mu zdálo, že neprozřetedlnosť jeho jen redaktorství se týkala. A skutečně byl první konkurs pro tuto professuru zrušen a nový konkurs 16. listopadu 1837 vypsán. Ba dávala se *Čelakovskému* tehdáž naděje na kustosství Pražské bibliotheky, a však ani prvá ani druhá naděje nesplnila se. Strany professury byli nejhlavnější tehdáž konkurenti: *Čelakovský*, *Vinařický* a *Koubek*, a poslednímu se teprva r. 1840 skutečného professorství dostalo, které *Koubek* až do smrti své (umřel r. 1855) zastával.

V témže roce již čekalo však na *Čelakovského* skvělejší povolání a to k professuře slavistiky na universitu Vratislavskou do pruského Slézska. Avšak vraťmež se ještě k roku 1839. Rok ten 1839. dosti trapně ještě přežil ve vlasti, neboť netoliko, že mu hned na začátku roku nahoře již připomenutého úmrtí *Chmelenského* želeti bylo, rozstonala se nebezpečně v běhu roku toho matka jeho, „ježto najednou dostala náramné vrhnutí krve,“ tak že i 26. srpna 1840 ve velkém stáří (70 let) skonala. Rok po tom narodila se *Čelakovskému* 6. února 1841 dcerka *Marie*, právě v čas, když *Č.* sám velmi sevřen byl opět neduhem už výše spomenutým. Nebylo by věru divu, kdyby při sklíčenosti mysli své byl ochaboval v duševních prácech a to hlavně v básnických. Vyjevilť se ale opak toho. Zúčastnil se totiž zvláště v „Kytce,“ výtečné to práci milovaného svého *Chmelenského* (viz o ní Českou Včelu 1835. 336. Čas. č. M. 1836. 381.) a to v rocích 1836, 1837 a 1838 básněmi různými.

Z básní r. 1836 vyniká „zalíbení v přírodě,“ poetický to dialog milovníka krásy přírody s milou svou, ve špercích toliko se kochající. V r. 1837 básnil „Dva přípitky,“ báseň, ježto co obraz mysli jeho snad zasluhuje, abychom ji zde zevrubněji uvedli:

„Vrahy mám! i nic jejich mne zloba neleká:
Duše jsou to tmám propadlé,
Mysli v sobectví ochladlé,
Jed jim srdce obtéká! — —
Je že mám, tu číši hrdě
Piji sobě na zdraví.
Druhy mám! o jak jejich mně láska lahodí
Duše jsou to přímé, milé
Mysli jasné, k skutku čilé
Srdce jich blahosť plodí! —
Vás že mám, tu číši slavně
Piji všechněm na zdraví!

Z roku pak 1838 pochází „Zpěvkyně“ a následovně z roku 1839 „Blahé ráno“ a „zbezpečení.“ Nebudeme se však, pohlédnouce na sklíčený stav mysli *Č.*, tomu diviti,

že se mu ze všech druhův básnických tehdáž opět zalíbilo hlavně básnictví satyrické, aby jím si tíže mysli své ulehčoval. Byl to pak zvláště rok 1837, jenž sršel takořka šípy satyrickými *Čelakovského.* Chopil se t. tenkráte opět svého **Martiala**, jak *Vinařický Chmelenskému* píše 5. ledna 1837 (viz též Musejník. 1837. II. 142) a básnil sám množství původních svých **epigrammův a satyr.** Maje jich už množství pohromadě a náhodou v čas uvázán v redaktorství Českého Musejníka, doufal, že nyní nastala doba, ve které by mohl u veřejný posměch obrátiti své nepřátely a nepříznivce skutečné i domnělé. Nevím, jakým způsobem se mu poštěstilo sbírku svou epigrammův a satyr bezúhonně provésti censurou, tolik jisto, že v dotčeném ročníku r. 1837 ve druhém svazečku Musejníka tištěna již byla sbírka „kalených jeho střel" pod titulem: „**Padesátka z mé tobolky.**"

První její epigramm zněl takto:

„Co kdo mi půjčil, tuto jemu vrácím
A věřitelům s úrokem
Zde touto bankovkou své dluhy splácím."

Nejjízlivější epigrammy a satyry byly: „Prosba k bibliothekáři z ohledu maličkých knížeček velikého spisovatele." — „Zdání ruského censora. Pravdivá událosť." — „Duetto z opery: Učený manžel a neučená choť" a t. d.

Žeť satyry ty byly plné pepře, nelze zapírati: na mnoze však obětoval v nich *Č.* pikantním dobám vše, odvracuje se, co neslušelo tak jemnému jinák básníkovi, téměř úplně od samých gracií, jako k. př. v epigrammu „na Molka" a „jistým novomanželům" patrno (Spisů básn. knihy šestery. 276. 59, 60). Mnohý epigramm setkal se i s dosti pernou odpovědí, na př. „Nomen — omen" kterým si vyjel na mladší spisovatelstvo České:

„Vesna, Květy, Flora, Zora, též Aurora
S pozlátkem i bez pozlátka
Vše to hlasně ohlašuje
Nedospělá pacholátka."

Z dotčených pak „pacholátek" jedno, jež povědomo si bylo, že má „dostatečného Filipa" potýkati se i s vtipným *Čelakovským*, zaslalo mu za to epigramm:

„Na pacholátka, jako rek
Vytasil se pacholek." —

Prosím čtenařův svých jemnějších věru o odpuštění, že i takových mimosaloních přináším zpráv: a však uvěřiž mi každý, že se to z toho toliko ohledu děje, poněvadž životopisec líčiti má předmětnou svou osobu ne snad co vzor pouhý, nýbrž tak, jak skutečně byla v živobytí t. i s přednostmi i s vadami jejími: v této pak případnosti je to aspoň radostno, viděti, že přednosti *Č.* nad vady jeho vysoko vynikaly. Ačkoliv však tyto perné epigrammy již tištěny byly, předce veřejnosti nedošly, potlačeny byvše a potajmo jen opisem se poněkud rozšiřovali. Později pak, jak r. 1846 *Č.* chystal novou sbírku svých básní, dal volný jich počet opět do tisku, a censor skutečně jen málo jich nepřepustil. Píše *Č.* o vyloučených básních velmi rozumně takto 24. maje 1846 *Staň-*

kovi: „O vymazané epigrammy mně není žel, bylyť jsou k tomu určeny, aniž bych se byl horšil, třebať by i více těch hříček se bylo vyhodilo.“ Jsou pak ve sebraných spisech str. 265—284 epigrammy číslem 2. 64. 87. 11. 95. 35. 18. 67. 19. 61. 71. 76. 69. 70. 28. 37. 81. 60. 75. 82. 72. 26. 23. 40. 83. 12. 84. 17. 80. 48. 36. 10. 47. 25. 15. 51. 73. 27. 22. 38. 63. poznamenané takové, ježto již r. 1837 tištěny byly a mnohý z nich dosti paměti hodný, k. př.

„V čem jsme si s *Dobrovským* podobni.“

„Epigrammy já po kusích
Skládám druhdy i na fidibusích:
Dobrovský zas slovník psával
Slyšte! slyšte! kopa máku!
Na kournoutkách od tabáku.“

K tomu připojil *Č.* poznamenání: „Chovají prý se jako vzácnosť v českém Museum. Kýž by se tam i mé po-epigrammované fidibusy dostaly.“ A skutečně stává takových netištěných ještě epigrammův *Č.* psaných na kouscích papírových, při příležitosti kde tu ztržených, hojný počet.

Jakož v obyčeji míval *Č.* snižovati, co se buď skutečně marně napínalo buď jemu nepříjemným toliko bylo: taktéž uznával, co bylo v pravé míře vznešeného. Důkazem toho jsou i některé epigrammy, u př. „*Šafaříkovy* Slovanské starožitnosti,“ — „*Jungmannův* slovník,“ kterých spisův cenu celým umem svým uznával (str. 272).

Ale i mimo tyto epigrammy a mimo satyrické střely, s kterýmiž zároveň stížnosť svou po kusích lučil ze sebe, nezapomínal v ten čas trpkých života zkoušek na větší práce poetické druhdy započaté. Vydal t. r. 1837 druhou sbírku z anthologie Ruské (Č. č. M. IV. 389), r. 1839 a 1841 „Cizonárodní písně“ (II. 143. III. 249), jichž úplná sbírka teprva r. 1847 vyšla, v témže r. 1839 i poslední zlomek z „Ohlasu písní českých“ (I. 3.), neb už o rok po tom vyšel skvostný „Ohlas“ těch písní celý, jejž ne za dlouhý čas *Szukiewicz* polsky přeložil. Roku 1840 vyšli konečně „Ilirské národní písně“ (II. 107).

Co však *Čelakovskému* nejvíce jařmo všednějších prací ulehčovalo, bylo štěstí jeho domácí a perla v něm se skvoucí, *Marie.* Manželství, u jiných neznajících pravé jeho podstaty pouhý pohřeb lásky, převedlo u *Čelakovského* klí lásky v pravý květ. Důkazem toho jsou jeho „Poměnky Vatavské“ výše již dotčené, ježto teprva v manželství samém v bohatou „Růži stolistou“ se proměnily, která r. 1840 vyšla dodávajíc oslavě básnické *Čelakovského* nových opět věncův. Různí se tato milostná „Růže“ celým nebem od jiných písní milostných, opěvujících jen vnější hračky a kochání-se v pominutelné spanilosti ženské; neboť druhý oddíl „Růže“ je téměř souborem pohlédání *Čelakovského* na svět a člověčenstvo ze stanoviště uspokojeného manžela a mnohý lístek této růže zanechává i to stanoviště milostné na zdání úplně. K. př.

Listek 86: „Bez tvojí mi nelze tužby
Žíti zemi na celé:
Bez tvé **b l a h o t v o r n é   d r u ž b y**
Tajemníče duše mé.
Pak tebou, má **d í v k o   h e z k á**,
Vznícených bez plápolů;
Ani bez tvých, **m l u v o   č e s k á**,
Čarodějných hlaholů.“ atd.

Listek 63: „Světa duše-li se šíří
Po rostlinné osnově
Tichým letem: valným víří
Proudem v zvířat budově.“ atd.

Listek 65: „Jak díš? Duch že hmotu těla
Po své moci uvězil?
Nevěřím ti mistře, zcela;
Druh jen druha obmezil.“ atd.

Listek 67: „Člověče, hle! jen při tobě
Sličná forma v blahé době
Zevnitrně se rozvijí
Pěknou vlny linií.“

Listek 71: „Čas a prostora čím stále
Zkrašlují se k boží chvále,
To-li z **č á s t k y** pochytíš
Dost svou touhu nasytíš.“

Listek 83: „S námi štěstí nech zahrálo
Na pány neb posluhy
K činům předc každému přálo
Dosti volné okruhy — —
Komu los však méně skvoucí
Padl — aspoň pro **b u d o u c í**
Poutníky a poutnice
Urovnávej silnice.“

Že láska *Čelakovského* k *Marii* jakoby osí byla, okolo které se mu celý svět otáčel a „Růže stolistá“ zjev poetický tohoto poměru, důkazem toho jsou i některé jiné její listky, věnované osobám nerodiným a však milým jemu, k. př. listek 84 „*Leonovi* hraběti z *Thunů* a *Hohenšteina*“:

„Vlast že miluješ, to víme,
Proto slušně Tebe ctíme;
Že pak sám jsi její čest
Podnět naší lásky jest“ (str. 46).

Jakoby předtuchou byl puzen, že zaneprázdnění mu v příštích létech málo popřeje dob k básnění, loučí se *Č.* v lístku posledním i s růží samou:

„Snů mých vděčná strojce — nuže!
Řku i tobě: s bohem, Růže! —
Touha vede do jiných
Záhonův mě květinných.“

A skutečně psal i *Plánkovi* (7. července 1840): „Jsou to asi nepochybně poslední mé básnické plody, aspoň tak nyní u mne uloženo, anebo nic více nezpívati, aneb k tomu okamžení poshověti, dočkám-li se ho kdy? až bych i něco buď ještě lepšího neb tomu rovného vyvésti mohl!“ A tak tomu i bylo; mimo některé epigrammy (o jichžto theorii se též pokusil, jak svědčí psaní 19. října 1838 *Chmelenskému* psané) a satyry a několik botanických básní, pod jménem „Kvítí“ známých, málo se po r. 1840 *Č.* do básnění dával, zajat téměř úplně vědeckými a to hlavně filologickými pracemi.

Obraťmež se však i my nyní ku prácem těmto vědeckým, jimžto ostatní část jeho živobytí měla hlavně věnována býti. Tu nás předně jímá velký slovník *Jungmannův*, kterého první díl r. 1835, poslední pak či pátý r. 1839 vyšel. Jak touto ohromnou prací dojatým býval *Č.*, dokázal i epigrammem dotčeným už při r. 1837 (Sebr. spisy str. 272. 35), více pak ještě velkolepou básní po ukončení slovníka v Musejníku r. 1839 (III. 267) umístěnou. A nevím v pravdě, zdaž mnohý jiný ještě tak pilně byl probádal těch pět velkých svazkův nad *Čelakovského*. Neb jak jsme se již při slovníčku jeho polabském byli přesvědčili, sestavoval rád každý slovník etymologicky t. nikoli dle pouhé abecedy, nýbrž dle kořenův slovních a jich koncovek. Toho se jal i při vycházení slovníka *Jungmannova* strany řeči české. Jak mile totiž svazeček toho díla byl vyšel, prošel jej *Č.* od slova k slovu, vypisuje si všecky výrazy z nova na cedulky a uváděje je na jejich kořeny, uspořadoval je i podlé těchto prvkův mluvnických. Zachovala se i tato práce v jeho pozůstalosti. Píše o ní *Chmelenskému* (1. září 1837): „Hle! první díl slovníka jež přečten a několikrát prostudován — etymologicky na cedulky vypsán a opět dle svých zakončení všecka slova vypsána a rozřáděna. Mozolovitá tato práce arci na čas ani mysliti nedala. Až budu tímto způsobem s celým slovníkem bohda! hotov, budu moci i já říci, že jsem půl obrovské práce vykonal.“ I „Dodavky“ jeho k slovníku tomuto r. 1851 v Praze vydané dosvědčují, jak pilným porovnávatelem *Č.* býval, ač v těchto dobách práci *Jungmannově* právem hlavně to vytýkal, že nebývá v ní vždy postoupnosť různých významův jednotlivých slov vždy od původního či smyslného významu až do přenešených významův šetřena. Dle etymův pak a dle koncovek slov („Auslaute“) neskládal později však jen slova česká, nýbrž i všeslovanská, jak pozůstalosti písemné ve své ohromnosti dosvědčují.

V témže roce 1837 vydal na ukázku velké své sbírky přísloví slovanských výbor jich i s theorií, kterou pak i *Jungmann* do své „Slovesnosti“ co platnou přijal

(Musejník III. str. 292. Viz bližších o této sbírce zpráv v mé literatuře příslovnictva str. 44. 48. 94—97.).

Nebude snad nemilo dozvěděti se ještě o těchto příslovích následující zprávy vážené z dopisu *Amerlinga* k *Čelakovskému* (22. pros. 1843): „*Vašák* (jenž vyučoval zpěvu v Budči) pracuje na příslovích, jež jste nám ráčili v Musejníku uspořádané podati. Hluboké tyto sady života moudrosti slovanského národa uvádí on do hudby v způsobě tak zvaných kánonů a mnohá jako „Před' jen před', a ty nitku veď" — „Čechu se nelení, Čechu se zelení" atd. jsou tak výborná, že nelze mně srdci odolati a neprositi Vašnosti, byste i jiné ještě takové obroušené diamanty podali nám." Musejník přinesl též r. 1837 (II. 53): „Rozmlouvání jazykozpytné o jmenách osobních, národních a místních, hlavně pak o jménu „Slovan" zvláště proti *Kollárovi* čelící. Pojednání to nachází kořen toho slova „Slovan" v kořeně slova „člověk."*) Přináší Musejník pak i úvahu *Čelakovského* o národních srbských poslovicích *Vuka Karadžiče* (III. 375). Ve sbírání přísloví slovanských byl *Č.* hojně podporován mnohými učenci, k. př. *Šimonem Dutkievičem* v Krakově (1829), *Ondřejem Seilerem* z Lužic (1828), *Srezněvským* (1840, 1841) jenž mu zasýlal slovinská a krajinská přísloví ap. *J. Kollár* psal *Čelakovskému* již 2. pros. 1833: „U mne se více náhodou než úmyslem nashromáždilo něco slovenských přísloví a pořekadel. Jmenovitě jistý zdejší učený muž p. *Sam. Sartory* doručil mi onehdy celou haldu přísloví — hotov jsem Vám tuto sbírku poslati — i p. *Šalamun Petényi* (Petian) má pěknou sbírku přísloví, z které p. *Trnka* bohužel! neposvátnou rukou čerpal (porovn. Lit. přísl. slov. a německ. str. 55). Mám i od p. *Štěpana Hamuljaka* sbírku přísloví as 10 archů. Ale všecko to potřebuje kritiky."

Roku následovně 1840 vydal *Č.* „krátkou mluvničku německého jazyka k vyučování na normalních hlavních a venkovských školách" a „Českou dobropísemnost aneb nejsnadnější způsob naučiti se dobře česky psáti," jižto *Hansgirg* (str. 37) nejvýtečnější toho druhu knihou jmenuje, „jež stručně, úplně a světle pravidla dobropísemnosti přednáší." Vyšla v druhém neproměněném vydání opět r. 1842.

V témže samém roce 1840 vyvolila *Čelakovského* 28. června král. česká společnost nauk v Praze, uznávajíc jeho záslnhy o literaturu slovanskou, za mimořádného úda a 9. října přišel ponejprv do odborových sezení této společnosti, 23. pak prosince r. 1840 četl v nich prvníkrát „o některých knihách starých obsahu náboženského" a to hlavně „o sedmi vstupních" *Tomáše* ze *Štítného*. Učená společnost dala toto pojednání tisknouti r. 1842 v „Rozboru staročeské literatury" (str. 143—151). O literárním působení *Čelakovského* v král. české společnosti učených viz můj: Systematisch und chronologisch geordnetes Verzeichniss sämmtlicher Werke und Abhandlungen der k. b. G. d. W. Prag 1854. 8°. str. 57. 59. 61. 66.

*) V témže pojednání odvozuje Čelakovský jméno rodného svého místa „Strakonice" neprosto od Strakona, ale od hradu třeba jeho Strakoň, jako Třeboň od Třebona; „Strakonici" t. lid, obyvatelstvo k hradu tomu náležející" str. 58. — Miklosich a Schleicher nalézají kořen slova člověk ve kmenu slu, slov (Formenl. 101.).

VI. Oddělení.

Léta povýšení na professorství Vratislavské r. 1841—1849.

Srovnávací methoda nevytěžila téměř v nižádné vědě více než v mluvozpytu, a jí má zvláště německá filologie co děkovati, že nyní na vysokém svém stupni stojí. Ale srovnávací tato methoda učila i Němce, že slovanská řeč, jižto, neznajíce jí, dříve za tatarskou byli pokládali, ústrojně je nejjemněji spojena s německou, ba že nelze pěstovati v základech posledných jedné beze druhé. Povstala tedy zvláště v Prusku, kde *Boppem*, otcem to filologie novější, mluvozpyt valně byl pěstován, potřeba vědecká, novou založiti v Berlině a ve Vratislavi stolici slavistickou. Triumvirat někdejší ruský proměnil se ale nyní v duumvirat toliko pruský a povolán byl jen *Šafařík* do Berlina a *Čelakovský* do Vratislavi. *Šafařík* vykonav cestu do Berlina a ohlížeje se na své rodinné poměry odepřel vládě pruské, přijma cís. rakouské kustosství v bibliothece universitní v Praze, ačkoli mnozí ze známých jeho k. př. *Purkyně* ve Vratislavi (21. března 1841) ve zlé mu vykládali, „že takového evropského postavení si nevyvolil.“ Teď došlo i *Čelakovského* povolání do Berlina, a však i on zamítnuv Berlin vyvolil si Vratislav, „mladou to Prahu“ jak ji byl císař *Karel IV.* jmenovával. Byla mu ale, jak psal *Plánkovi* (5. října 1841) „vlast tuze k srdci přirostla“ aby to nové kráčení po svém povolání za něco jiného měl, leč „vždy jako za dobrovolné vyhnanství!“ — Za tím, co jedni, jako opět *Purkyně* (17. února 1842) se mrzeli „že nevzal místo v Berlině, kde mohl míti mnohem slavnější kollegium, poněvadž tam nejbohatší Poláci z Velkoknížetstva se odebírají, rovněž jako i značný počet Rusův ano i Slovanův z Uher“ a druzí, jako k. př. *Vinařický*, naopak, že odchází z Prahy („*Šafařík* odepřel a Vy snad se také sotva rozhodnete. Zůstaňte v Praze — kde post nubila — blaze.“ 18. dubna 1841) zdálo-se, že i v Prusku celá tato záležitosť, jako druhdy v Rusku uvázne.

Zmoudřený *Č.* psal tedy 9. září 1841 doktorovi *J. Schulze-ovi*, jenž byl hlavním vládným radou (Oberregierungs-Rath) v Berlině, tázaje se ho, jest-li ku konci přivedena bude záležitosť jeho, a přívětivý *Schulze* již 14. září na to velmi laskavě mu odpověděl slovy: „Erkundigungen, welche noch einzuhohlen für nöthig erachtet worden, haben diese Angelegenheit zu meinem aufrichtigen Bedauern verzögert. Ich bitte Sie doch eine kleine Weile mit uns Geduld zu haben. — Herzliche Grüsse an meinen lieben Schaffarick.“ Věc byla tedy jistá a náš *Č.* rozkazem krále Pruského od 16. března 1842 na professorství povýšen, přijel i skutečně 10. již máje co professor slavistiky do Vratislavi.

Nežli pak z Prahy odjel, dali si vlastenci podobiznu jeho panem *Bekelem* zhotoviti a posýlá *Č.* 5. října 1841 *Plánkovi* tento svůj obrazec slovy: „Posýlám Vám stín

mého stínu. — Jest to začátek sbírky podobizen, kterouž někteří naši vlastenci vydávati zamýšlejí, a na mne jsou první kámen hodili.“

Před odjezdem samým poctili ho Pražané ještě slavnou besedou a on, pln naději odejel, připraven jsa důstojně k novému svému úřadování do „mladé Prahy.“ Měl, jak mi sám jednou vypravoval, v Praze již vypracovanou dlouhou řeč o důležitosti filologie a řečí slovanských vůbec a o důležitosti jich ve Vratislavi, ve slovanské to druhdy půdě zvlášť: a však vida ve své posluchárně na začátku čtvero či patero toliko posluchačův, nevytasil se ani s ní, počínaje, po krátkém pozdravení, i hned čísti. Řeč však tato zachovala se až podnes v pozůstalosti jeho literární.

Bylyť ovšem slavistické studie tehdáž ve vyšších vrstvách vlády a učenecstva v nutnosti své uznané, nepoznané pak ještě v nižších kruzích posluchačstva, ježto více praktickou znalosť zvláště nářečí polského hledalo, nežli vědecké seznání osnovy řeči slovanské. Stěžoval si Č. nad tím k přátelům svým, jako v červnu již r. 1842 *Staňkovi* „že ve Vratislavi pro slovanské věci je nejhorší půda, která za práci žádných téměř plodův nepřipovídá,“ pak *Mart. A. Přibilovi*, duchovnímu správci obce české blíž Berlina, jenžto ho pak připovědi těší, že „dulce est socios habuisse malorum.“ Píše mu totiž (27. června 1842): „Na slovo vzatého *Šellinga* v posledních dobách jedva 100 uší poslouchalo. Náš ukrutanský *Bopp* obyčejně 3—5 nosů před sebou vidívá, tak že se stydí do koleje jíti, a vyšším povolením doma učí.“ — —

Překonal pak Č. tyto nesnáze učitelství brzo a *Palacký* píše mu již 12. srpna 1842: „Dovídám se, že duch Váš již se lépe utužil a více pokoje nabyl v těch okolnostech, které byvše neočekávané s počátku jej svíraly. — Vy arci těžkou vzal jste na sebe úlohu, na poli ještě neznámém a v okolnostech nesnadných proklestiti dráhu novou.“

A přemilý mu „batuška“ *J. Jungmann* píše sám 5. ledna 1843: „Nemohl jsem od prvního Vás poznání víru, naději a lásku do Vás nemíti pro neobyčejné ducha Vašeho dary, přičinlivosť a utěšené jich plody. Pochopíte z toho snadno, že kolotání osudu Vašeho, nepřízeň, závisť a msta nehodných sokův Vašich mne hluboko rmoutily tím více, že sám podobnými střelami nejednou raněn jsem byl. Ale slouží to ku potěše každému, nevinně pronásledovanému, že jest-li ne fysického, zajisté mravného vítězství konečně jemu se dostane.“ —

Dostalo se i *Čelakovskému* aspoň mravného toho vítězství: povahou svou upřímnou, ježto křivdy neznala, stal se, ač raději se dával vyhledávati, nežli sám se přibližoval lidem, všem učencům Vratislavským milým a i studentstvo, čím praktičněji svá čtění byl uspořádal (a v praktické znalosti nářečí slovanských ležela právě síla jeho filologická), přibližovala se k němu tím větším počtem i ve větší důvěře. Vláda pruská učinila ho členem zkušební komissí pro řeč polskou, professor *von Henning,* co sekretář společnosti Berlinské k ustálení vědecké kritiky pozval ho, vstoupiti co spolupracovník v oboru slovanské literatury do této společnosti, což Č. i učinil (29. června 1842) referuje o Slovanské ethnographii *Šafaříka*, o „Formelbücher“ *Palackého* a pod. Nová redakcí *Jenaiského* „Literatur-Zeitungu“ pospíšila si též, jej získati „co zastupitele

slovanské literatury" (16. října 1842) a učenci všeho druhu dopisovali mu přinášejíce v listech velmi zajímavé literarní zprávy. Jmenuji z nich tu *Dubrovského* z Varšavy, *Šimanovského*, dotčeného již *M. Přibila* z Berlina, též prof. *Cybulského*, jenž právě po odepření *Šafaříka* a *Čelakovského* do Berlina byl co professor slavistiky dosazen a j. v. V psaních jich, v pozůstalosti *Čelakovského* zachovaných, leží valný zdroj k literatuře slovanské časův tehdejších.

Co se pak prací jeho ve Vratislavi týče, utuchla, jak předpovídal, téměř úplně Musa jeho básnická a kdybychom pokračování z anthologie maloruské r. 1842 do Musejníka daného (III. 323) a uspořádání „šesterých knih básnických spisův" v r. 1846 mlčením pominuli, neměli bychom téměř čeho jmenovati. Vyšly však tyto knihy šestery r. 1847 v Praze nákladem Matice české co osmé číslo novočeské bibliotheky a obsahují: 1. růži stolistou; 2. ohlas písní ruských (jenž právě v r. 1846 *Smoleřem* a *Wařkom* do Lužicko-srbské řeči přeložen byl, Prazy 1846); 3. ohlas písní českých; 4. smíšené básně; 5. epigrammy a satyry; 6. anthologii slovanskou, a to ruskou, maloruskou, jihoslovanskou i polskou, a anthologii písní cizích národův. —

Tím více však přibývalo prací vědeckých. Pokračování v etymologickém slovníku českém a všeslovanském a ve sbírání materialův k všeslovanské grammatice rovněž jak ke grammatikám různých nářečí slovanských zajímalo ho až na konec živobytí jeho. Ve Vratislavi dal se opět, jak dotčeno poněkud už výše, do slovníka etymologického nářečí polabského, neuváděje v něm slova polabská jen na jich kořeny, nýbrž přirovnávaje je i ke kořenům staroslovanským. Mimo ten slovník etymologický založil si i abecední slovník polabsko-německý: a však nezdá se, že by byl tu práci dokonal. Abecední slovník, v pozůstalosti jeho zachovaný, patrný ráz neukončenosti do sebe má, etymologický pak podlé vnější podoby dokončený, předce jen asi polovici zachovaných slov polabských obsahuje. Proč se to vlastně stalo, věru nevím.

Mimo to bylo mu nutno, sestavovati si spisy poučující k přednáškám v jazyku německém, čítával t. ve Vratislavi několikrát o starožitnostech slovanských, a to podlé *Šafaříka*, o literatuře všeslovanské, o kralodvorském rukopisu, který probíral filologicky i aestheticky, a zvláště v poslednějších létech, vida toho potřebu pilnou ve Vratislavi, vynakládal velkou píli na sestavení polské grammatičky, a to vše ku prospěchu přednášek svých v jazyku německém. Ze všeho toho nalezají se v pozůstalosti jeho literarní dílem dokonalejší, dílem nedokončenější jen části.

V roku 1846 dal se opět (jak píše sám 15. června *Staňkovi*) do prostonárodní filosofie na základě slovanských přísloví a pracoval takovou nevšední pilností na sestavování a přepisování tolik tisíc přísloví, že prvního října již psáti mohl: „Právě jsem dokončil přísloví, zbývá jenom ještě zde onde doplňovati a pak malý úvod napsati. Jest to dosti hrubý rukopis, obsahujeť v sobě přes 10.000 přísloví a polovice z nich jsou jako zlatá zrnka." — Z toho je patrno, že mu ve Vratislavi nešlo více jen o výbor přísloví jako druhdy, nýbrž že k jaké také úplnosti jejich měřil. Hodlal přísloví tato či vlastně tuto prostonárodní filosofii v příslovích do Prahy k Matici zaslati, aby ji co

„druhý díl“ jeho spisův vydala, poněvadž právě „Sebrané básně“ jeho takořka co první díl se tiskly. Měl pak velkých nesnází, anebo zdálo se mu aspoň, že má nesnází velkých s tiskem u takové vzdálenosti od Prahy: pročež přísloví nechal ještě ležeti, nenapsav ani velmi žádoucího úvodu k nim.

Přemýšlel už po delší dobu, že nutno bude, zasaditi se co professor universitní i o slušný k tomu doktorat, a připravovav se k tomu, napsal konečně v roce 1847 dissertací, kterou již hotovou měl a připravenou k zaslání do Gottinku, aby sloužila co základ k doktoratu. Avšak právě v ten čas příhodný zaslala mu praslavná „alma mater“ naše Pražská, jež se k roku 1848 chystala ke slavnosti svého pětistyletého založení čestný diplom doktorství filosofického, co jej, jak i v poděkovacím dopisu i v přátelských listech vyslovil, velice potěšilo. (Psání k *Staňkovi* 2. ledna 1848). K těmto slavnostem universitním vyvolily ho i vysoké školy Vratislavské co svého veřejného deputovaného do Prahy.

Stál v těchto létech Vratislavských *Č.* skutečně v zenitu svého oslavení a svého štěstí, neb vlasť i cizina vážila si ho co učence důkladného a muže rozšafného. Jestiť to tedy smutnou úlohou životopisce a smutnější ještě přítele, když musí již zde při vypravování o vrcholi slávy *Čelakovského* říci, že mu od toho času, jestli že nikoli slávy, předce však štěstí a poklidu vnitřního vždy více ubývalo.

Než pak o tuto poslední a smutnou stránku živobytí jeho uhoditi nám nutno bude, dovoleno budiž dříve krátkými slovy aspoň podotknouti, jak rozumně se choval a jak rozvážlivě soudil o některých dobách časových v roku osudném osmačtyřidcátém. Od času svého redaktorství Pražského tak neblaze překonaného, ke kterému bez toho jen vnější nutností byl přiveden, odložil i všecko čtení politických novin, oddav se vědeckým toliko bádáním. Napnutí pak politické roku 1848, zvláště však neblahé styčnosti německých a slovanských národův, ježto se o osamotnělé Slovany ve Vratislavi o *Purkyni* a *Čelakovského* nemile odrážely, nutily ho předce politickým novinám větší opět pozornosť věnovati a mnohá hodina, ba mnohý den, jindy studiím jen věnovaný obětován byl čtení novin důležitějších.

Dávno již před r. 1848 probíhaly Evropou pověsti též o panslavismu. Zmiňuje se o něm už r. 1843 *Č.* takto (29. května k *Staňkovi*): „O tom panslavismem nazvaném strašidle již po Němcích i Francouzi i Angličané hulákati začínají. Naše politika není a nemůž jiná býti, leč s celým srdcem při rakouské vládě státi a třeba posud všecky naše žádosti ještě nevyplnila, té zbraně se držme, kterou jsme posud bojovali, t. věrností a setrvalestí a zákonní cestou a není pochyby, že se k nám svou dobou ještě více skloní. Jiné všecky chymery, zvláště našim mladším lidem, ukáží-li se jaké, co možná vyvracujte a z hlavy vypuzujte.“ —

Rád bych pověděl též, jak asi soudil o slovanském sjezdu v Praze a však jsem ani nejmenší stopy toho v listinách nenašel. Zvláště před sjezdem tím libovali si někteří z mladších našich vlastencův a vlastenek a z vlastenečkův a z vlasteneček v kroji tak zvaném „národním.“ *Č.* dobře znaje, že i kroj národní své dějinstvo má,

ve kterém se i z povahy národní i z vnějších okolností poznenáhla vyvinuje, zavrhoval úplně toto vnější nalepování si okras vlasteneckých a píše 11. července 1848 z Vratislavi: „Co o kroji mluveno nic na plat. Předešlá dvě i tři století nebylo již u nás kroje národního ve vyšších a středních stavech, byl to španhelský, později francouzký a do toho nám nic není. A však zdá se, že náš pravočeský kroj již ve 14. století mizeti počal, aspoň v mnohém podoben jest tuze německému. O starším téměř nic nevíme a bychom i věděli, takové věci jednou zašlé nedají se více vzkřísiti, rovně jako jiný zvyk a mrav." —

Po rozpuštění pak sněmu Kroměřížského píše takto 11. března 1849: „Co se dotýče posledních rokování o sněmu, musím se vyznati, že jsem v tom neshledal mnoho moudrosti, tuť byl sněm v oboru takovém, náboženském totiž, kde věci ty příliš lehce bral a s malým rozsudkem vážil. Kým medle právem směl a mohl rušiti dogmy církve, jako o libovolném vystupování z kněžství, tím zničil celou tu svátosť." —

A jak se jednalo o opravy škol, zvlášť pak gymnasialních psal (8. ledna 1849): „Zůstaneť ale při všech planech hlavní úlohou to, by se prohlíželo k pěstování dobrých a schopných professorův a jen takovými místa se osazovala: výborný učitel dělá výbornou školu."

Nahleďnémež pak nyní poněkuď i do domácnosti *Čelakovského* ve Vratislavi a do vnitř blaha jeho osobního. Tu se nám však mnoho žádoucího v pozdějších dobách více nenaskytne. Divný to opačný parallelismus v živobytí *Čelakovského*. — V Praze, jak se mu ze strany důchodův vnějších nejbídněji vedlo, přibývalo mu štěstí domácího co den více: ve Vratislavi pak, jak se zbaveným stal všech nesnazí vnějších, klesalo mu to štěstí vůčihledě.

Narodila se mu 30. března 1843 dceruška „*Hedviga*", a však záduch jí čtrnactidenní se chytil a za osm dní 19. dubna i uchvátil. Na témže záduchu trpěly i všechny jeho ostatní děti, ježto ve Vratislavi též jinými nemocemi téměř neustále byly trápeny.

I u *Čelakovského* samého hlásil se vícekrát už výše dotčený neduh tělesný a ačkoliv proti němu bojoval i lázněmi (jako hned r. 1842 kde byl v prázdninách v Krkonošských horách v slézské teplici „Warmbrunn") i cestami různými, které podnikal vždy v prázdninách buď do Čech mu přemilých, buď jinám: předce ho nestřásl více a zvláště v r. 1846 stěžuje se opět *Staňkovi* (6. března) takto: „Mně však od několika měsícův můj nekdější neduh v pravé ruce zle trápí právě tak, jak to před pěti lety v Praze bývalo." Trvám, že i příčinou rozmáhání-se nešťastného toho neduhu byl více stav jeho duševný, nežli působení vnější, neb ho nesmírná nespokojenosť trápila ve Vratislavi, nespokojenosť, která z toho pocházela, že myslil, býti ve Vratislavi jako z vlasti vyhnaným mezi cizince. Byltě *Č.* skrz na skrz Čechem a česká půda a česká společnosť byla mu jediné přirozená. Vida, že ho vlasť jeho, nad míru od něho milovaná, neuznávala, nutivši ho, vystěhovati se do Německa, nenacházel ani ve Vratislavi pokldu duševního, ačkoliv vnější jeho poměry tamnější velmi stkvělé byly.

Jedinou a velkou útěchou mu tam byly „besedy" s přítelem *Purkyní* vždy v nedělích prožité, ku kterým rádi zvali oba vše, co buď ve Vratislavi Slovanům bylo příznivo, jako k. př. Dr. *Čermáka* se synem jeho, nebo co cestovalo z blízka a daleka Vratislaví. *Purkyně*, ač i vřelým srdcem lpěl na vlasti své české, byl však už vědou svou odkázán k světu dalšímu a spokojnější tedy v tom ohledu ve Vratislavi nad *Čelakovského.*

Čelakovskému vyjasňovala se tvář jen tenkráte, když meškal v prázdninách v české zemi a zvláště v Praze. Tím duchem sevřený píše *Č.* též 28. března 1844 *Staňkovi:* „Dvounedělní ono pobytí mezi Vámi za minulého podzimu kladu mezi nejblažší doby života svého. — Tak utěšeně se na mne Praha nikdy nesmála, tak mne ještě nedojala nikdy jako tenkrát v tom laskavém kruhu přátelském." — A rok po tom opět (27. října 1845): „Věř mi, bych mohl se vrátiti o tři léta zpět ve svém žití, nikdo by mě z Prahy stěhovati se neviděl. V cizině mnoho schází, co se penězy sjednati nedá." A jakoby na právě dotčený list i s obsahem jeho byl zapomínal, píše na začátku příštího roku (4. února 1846) již opět: „Bych mohl čtyry léta v živobytí svém navrátiti, nevídal by mě nikdo ve Vratislavi." A však jak málo mu později poměry společenské v Praze byly po vůli, smutným jich způsobem níže se dozvíme.

Při takové sklíčenosti mysli kdo by se divil *Čelakovskému*, že se téměř úplně zničeným cítil, když mu jediná jeho ještě slasť ve Vratislavi, „stolistá růže" blaha jeho, *Marie* (27. dubna 1844) v 34. roku stáří svého zemřela! I ve Vratislavi, kdežto kollegové nevšední vzornosť manželství jeho dobře znali, jako to neobyčejný potěšující přípis (Kondolenzschreiben) tamnějšího rektora universitního *Heinke* (29. dubna 1844) dosvědčuje i ve vlasti české jediný se ozýval hlas: „Škoda jí a žel! *Čelakovskému.*" Stál nyní s dětmi svými cizí úplně ve Vratislavi a musil svěřiti je i opatrovkyni cizí.

Ještě však nežli ho štěstí úplně opustilo, bylo mu souzeno, dvakráte a trvaleji zaradovati se živobytí svému.

Antonia Rajská (Reisova), slavná vychovatelkyně Pražská, věnovala „Památce *Marii Čelakovské*" r. 1844 ve květech (č. 58) několik veršův truchlivých a *Č.* přivítav v prázdninách do Prahy, seznámil se blíž s ní a doufaje v ní nabýti výbornou opět choť a vychovatelkyni výtečnou osiřelých svých čtyr dětí ucházel se odhodlaně o její ruku. Přátelé dávali se strany *Antonie* na jevo „své potěšení, že vyšší prozřetedlnosť (jak píše *Vinařický* 11. září 1844) tak to spořádala, aby v pěkné školce domácí nabyté umění své paedagogické v život uvedla" a skutečně posvětil *Vinařický* sám 2. dubna 1845 nový sňatek manželský i požehnáním svým kněžským i básnickým přáním přátelským: „Slovo na den 2. dubna 1845."

Toť bylo prvníkráte, kde se *Č.* opět zaradoval svému živobytí. „Jaká vroucí a jaká ušlechtilá vlastenka je má *Toninka!*" píše k *Plánkovi* (5. maje 1845). „Což bych si přál, byste se na mou šťastnou domácnosť podívati mohl a o mé opět navrácené blahosti vlastním okem se přesvědčil." — „Dosti buď na tom, když Vám se vyznám, že v každém obledu úplného štěstí po boku a v objetí mé rozmilé *Toninky*

nalezám.“ — Žel! že bylo to nové manželské štěstí jen na krátce trvající; neboť brzo zachvátil šlechetnou a nad míru obětavou *Antonii* osudný neduh prsní, jenž ji od konce r. 1847 pozbavoval všeho blaha rodinného (List k *Slaňkovi* 6. pros. 1847.).

Z toho manželství narodilo se jim dvé dítek ve Vratislavi: *Jaromír* r. 1846 a *Bohuslav* r. 1848.

Podruhé pak i na vzdor té nové skľičenosti vyjasnila se tvář *Čelakovskému*, když ho v r. 1849 rakouská vláda povolala co professora slovanských řečí a literatur do zalíbené mu Prahy. A však o tom budiž zvláště správa dána v posledním oddělení životopisu tohoto.

VII. Oddělení.

Léta professorství Pražského r. 1849—1852.

Dávno již před r. 1848 bylo v Rakousích netoliko myšleno, nýbrž i pracováno o nutné reformě veřejných studií a Pražský professsor filosofie *Exner* stal se v tom oboru zvláště zasloužilým. Jak mile tedy kruté nepokoje r. 1848 se umírnily, uváděla vláda rakouská reformy študií poznenáhla do života. K tomu účelu voláno též mnoho výtečných professorův z cizozemska do vlasti naší a mezi nimi stkvěli se i *Purkyně* a *Čelakovský*.

Strany *Čelakovského* počalo vyjednávání mezi Vratislaví a Vídní asi v únoru r. 1849 a *Č.* plný radosti, že do milé vlasti opět se navrátí, umírnil své požádavky věru tak obětavým způsobem, že v květnu všecko již bylo v pořádek uvedeno s vládou Rakouskou a v červenci i s Pruskou, ježto mu dožádané „dimissionale“ 17. července zaslala, načež on, skončiv svá čtení ve Vratislavi asi v polovici července, na začátku srpna s celou svou rodinou z Vratislavi vyjel a již 6. srpna do Prahy své zavítal. 10. srpna píše věrnému svému až na konec živobytí *Plánkovi* do Strakonic: „Jsem v Praze! více Vám říci nepotřebuji!“ — Konec toho roku 1849 a téměř celý rok 1850 přežil v šťastné blaženosti citův povýšených, že i v Praze býti i vlasti veřejně sloužiti může.

Ve Vratislavi po celý čas professorování svého nevydával téměř ničehož vědeckého, podobaje se více nejpilnější včele, neustavně sbírající. Do Prahy však přišedšímu zdálo se již býti na čase, aby, upustě od pouhého sbírání, stál o vydávání sebraných částek. Pravilť nejednou, žeby se zdravý muž, a za takového se považoval ještě v Praze, ačkoli přátelé ho již i ve tváři nad míru změněného spatřovali, že by se, pravím, zdravý muž až do padesátého asi roku stáří svého více měl říditi dle *Horacova:* „Nonum prematur in annum,“ pak ale snažně k vydávání prací svých prohlídati. Touto zásadou se řídě, vydával za posledních let po návratu svém do Prahy, ráz po rázu jak menší, tak i větší svoje práce na světlo. Jevila se v tomto vydávání jakási rozčilenosť, znamení to po-

rušeného i tělesného i duševního poklidu, jehožto hrozné símě již s sebou z Vratislavi byl přinesl, kterýž ale z počátku radostí, že je v Praze, v dávném předmětu své touhy, i rozvlaženou chuti ke slovanskému ve vlasti professorství byl překonáván. Jak mile ale v Praze se byl blíž ohlídl a na místě svého ideálu žel, jen skutečný svět byl shledal: tu dal volně klíčiti semenu svého neduhu duševního, žeť ono rozkvětavši na způsob bujných cizopasných bylin čím dál tím více mu životných sil ubíralo, načež, jakoby byl sám cítil ubývání jich, co den více spěchal se svými pracemi.

Doklady o porušeném tomto poklidu jeho možná podati i z listin jeho, ježto rovněž na vznik neštěstí toho v Praze a na plný jeho vzrůst dostatečného světla vylévají. V roku t. 1850 byl dosti ještě spokojen, jak píše 14. maje *Plánkovi:* Spokojenější jsem ovšem zde ve vlasti, nežli v cizině to bylo a také zde i okres k působení a k činnosti širší nalezám, nežli onde. — Ve Vratislavi ani za týden tolik práce mi pod ruce nepřicházelo, co zde za jediný den. — A však i z toho sobě mnoho nedělám."

Druhého února r. 1851 pak už jeví neblahou nespokojenosť své mysli slovy přežalostnými: „Nedobrým časům jdu vstříc. O společenském životě tu ani potěchy, všickni jako vlci, každý jinam do lesa. — Zlaté časy bratrské *Jungmannova* věku ty jsou ty tam a věru lituji, že jsem se z Prus hýbal (!) — Mimo to ani v domácnosti vlasť mi svědčiti nechce. Žena má churaví a stůně již od půl roku a nepodá-li jaro a léto polepšení, zlé mám tušení."

I při ubohé *Antonii* zdálo se z počátku, jakoby Pražský vzduch a Pražské živobytí nové zdraví jí udělovalo a však po porodu jedné dcerušky *Anny*, kteráž brzo po tom zemřela, počala churavosť nemilosrdně přecházeti v urputnou nemoc plicní, ježto v skutku obětovavému živobytí šlechetné *Antonie*, žel! už 2. května 1852 konec učinila.

Kdož by se tedy ještě tomu divil, že *Č.* po přestání tolikerých pohrom živobytí vnějšího, nyní při ubývání vnitřních svých sil a štěstí rodinného zanevražoval takořka co den více na celý svět, netuše, že valných příčin k neblahosti své, bohužel! ve vlastních útrobách přechovával.

Zpěvná jeho jindy ústa umlkla téměř úplně a jen několika epigrammův přišlo do Lumíra a část „Nového kvítí" do Musejníka r. 1852 (I. 135—140) zvěstujíc zároveň, proč umlkly jeho zpěvy „devaterníkem."

„V slunci jenom květe zasvěcený Musám devaterník:
Tak se při jasné jen mysli i písně daří." —

Aby si ale předce jakousi náhradu za nespolečenský život vnější zařídil, pokusilť se v Praze o obnovení „besed" nedělních, ondy ve Vratislavi držívaných, s kterýmiž vždy milou spojoval upomínku. Scházelo se po nějaký čas v nedělích několik nejbližších přátel jeho; ale po nedlouhu i tyto nedělné zábavy zanikly, ježto se jim, povstavším jen vnějším přičiněním jeho, předce pevného vnitřního či duševního spojidla nedostávalo.

Botanické své cesty a procházky další ve Vratislavi mu tak obvyklé, řídko též kdy vykonával Č. v Praze: na místo jich vstupovaly procházky pouhé a to jen v nejbližším okolí Pražském, které k tomu ještě obyčejně jen krátkým časem obmezeny bývaly.

Jedinou útěchou stálejší byly *Čelakovskému* podlé právě položeného v Praze jen práce vědecké, v jichžto ukojení zapomínal i na vnější svět i na poměry své domácí, ježto se mu oba co den více smutnými býti ukazovaly.

Z prací těch podotýkám zde přede vším zmíněné již výše vydávání spisův ze zásoby sebrané. Počítám k tomu předně pojednání „o početních jménech.“ Byloť toto poetické více nežli vědecké pojednání již dávno ve Vratislavi složeno a poněvadž se s pochvalou přátelskou nesetkalo, opět odloženo. Početní jmena však, všem národům indoeuropského plemene společná jsou původním významem svým tak tajemství plna, že i *Čelakovskému* v Praze nepodala pokoje žádoucího. Přepracoval tedy své pojednání o nich opět a četl je ve schůzce učené společnosti české, jížto Č. prvníkrát v Praze 3. ledna 1850 co řádný spoluúd byl přítomen, a ačkoliv se to pojednání i tu s odporem nemalým setkalo, dal je Č. předce v Musejníku téhož roku (I. svaz.) vytisknouti. Zamýšlel v tomto pojednání „vystoupiti přímo proti všem dosavádním vývodům jmén početných, uznávaje samy ty zásady, na nichž ono badání spočívá, za nepostačitelné, tak sice, že všecko to símě etymologické důmyslnosti na neplodnou zahozeno jest půdu!“ (str. 4.) Vyváděl pak sám kořeny početných jmen ze jmen čtvera božstev živelních, dualisticky uspořádaných. Neozývá se však, jak podotčeno, v tomto pojednání, které v psychologickém ohledě velmi zajímá, střízlivý již duch *Čelakovského*, nýbrž duch jako po novoplatonicku básnivý.

Za druhé kladu sem vydávání přísloví slovanských. O nich zmínil se Č., jak nám už povědomo, r. 1837 v Musejníku ponejprv veřejně. Po tom četl i v r. 1841 11. června v učené společnosti České opět o nich V. Folge. 2. Band. S. 25). Ve Vratislavi znova se do nich dav, připravil je to tisku, ale nechal rukopis svůj podivným způsobem opět ladem ležeti, jak výše již bylo spomenuto. V Praze pak podal hned r. 1850 z nich „Kalendářík z přísloví slovanských“ sestavený v Musejníku (II. str. 206) a na začátku roku 1851 „slovanská právnická přísloví“ (I. str. 16) ač v témže roce již celou svou sbírku Matici české k tisku podal, ježto ji i r. 1852 pod titulem: „Mudrosloví národa slovanského v příslovích“ vydala. Bližších o tomto „Mudrosloví“ zpráv položil jsem v pojednání Musejním „Historie příslovních sbírek slovanských a zvláště českých“ (1851 IV. p. 126), ve příloze k „Wiener Zeitungu“ totiž v „Oesterr. Blätter für Literatur und Kunst“ (Dezember 1851) a v mé „Literatuře slovanského a německého příslovnictví“ (1853 str. 94—104). Obě první mé zprávy, ač poněkud nepříznivě o způsobě vydávání toho „Mudrosloví“ zní, četl, nežli v tisku vyšly, mužný *Čelakovský* sám, aniž by tím souzvuk náš přátelský byl rušen býval (porovn. oslovení mé mladého *Ladisl. Čelakovského* v „literatuře příslovnictví“). Schází tomuto

„Mudrosloví" úvod, jak předce měl podlé zámyslův ve Vratislavi chovaných býti přidán a to proto, že *Č.* hodlal v dodavném svazku i theorii přísloví i historii příslovních sbírek z novu sepsati a uveřejniti.

Za třetí patří sem „Všeslovanská počáteční čtení", květ to dlouho již *Čelakovským* připravované „Chrestomathie slovanské," jejich první částka obsahujíc písemnictvo polské r. 1850; částka pak druhá s výborem ruské literatury, počínajíc od časův Petra Velikého r. 1851 vyšla.

Za čtvrté jmenujeme i „Dodatky" k slovníku *Jungmannovu*" vyšlé v Praze r. 1851. Škoda, že *Č.* nemohl použiti k nim i sbírky nebožtíka *Bočka*, ježto nyní v archivu stavovském v Brně se nalézají a spořádatele svého čekají.

Mimo vydávání uspořádané své zásoby literarní hleděl jiným druhem prací *Čelakovský* v Praze ke spisování tak zvaných explikací pro své posluchače. Sem náleží vzácná úvaha aesthetické-filologická o Kralodvorském rukopise, čtení o literatuře slovanské a tištěná po jeho smrti, „Čtení o srovnávací mluvnici slovanské." Poslední čtení opakoval *Č.* třikrát v Praze, spojovav s tím zároveň i praktické cvičení v nářečích slovanských. Ku knize samé připojil důstojný náš *Šafařík* 1853 důležitou předmluvu, prof. *Hattala* pak v sezení král. české společnosti nauk podal 27. února a 27. března 1854 k ni přísnou úvahu, uznávající sice zásluhy *Čelakovského* nesmrtedlné o českou literaturu, nicméně však srovnávající stupeň vědeckosti onoho „čtení," zvláště co do zvukosloví, s nynějším stavem vědecké filologie Slovanské. Uvaha ta vyšla i v Musejníku i osobně (I. 101.). Jiný opět druh prací *Čelakovského* hleděl k studiím gymnasialním. Vyvolilo t. jej ministerstvo vyučování do vědecké kommissí gymnasialní co skoušce čekatelův učitelských v oboru jazyka českého, kde v krátkém čase přísným a však i důkladným posuzovatelem se býti objevil. Mnoho důležitých jeho zdání o osobách a věcech zkoušek těch se týkajících, leží v registratuře oné kommissí. Kromě toho svěřilo mu ministerstvo, o znalosti jeho v literatuře české přesvědčeno, nad míru důležitou praci, sestavení t. českých čítacích knih. Stálo ho to při jeho svědomitosti, jižto chtěl vybírati jen obsahem i formou výtečné články a při jeho vlastenectví, ježto někdy na pouze učební a praktický účel těchto knih zapomínalo, mnoho starostí a namahání v rocích 1850—1852, ale účinek tohoto namahání byl též stkvělý a mohou se nyní Čechové směle se svými čítacími knihami po bok postaviti jiným národům bohatější literaturou se honosícím. Jsou pak tyto knihy, nyní netoliko v gymniasialních, nýbrž i ve hlavních a realních školách rozšířené, dvojího druhu. Jedny hledí jen na menší neb větší snadnost u pochopení článkův literarních co do slohu a obsahu a uspořadují tedy i z toho jen stanoviště články různé. Druhé pak zaměřují podati žákům i přehled veškerých dob literatury české, počínajíc od nejdávnějších až do našich časův. Této třídy knihu čítací předcházel „Malý výbor z veškeré literetury české" (1851), neuvedený do škol veřejných. Na místo jeho vstoupil 3. díl čítacích knih, určený pro vyšší třídy, kdežto první díl jen k nižším třídám a druhý k třetí a k čtvrté gymnasialní třídě bezprostředně hledí. Všechny pak tři díly vyšly již ve více vydáních.

Považíme-li, že *Čelakovskému* v ten čas netoliko spisování dotčených už, tak zvaných explikací mnoho odnímalo času, nýbrž že i přednášky samy a posezení různá i v komissí gymnasialní, ve sboru professorském, v Matici české, ve schůzkách soudců nad divadelními kusy v řeči české, jižto konkurrovaly o cenu vypsanou*), a konečně v posezeních různých král. české společnosti nauk někdy nejlepších a nejpříhodnějších ke práci hodin mu odnímaly: nemůžeme jinak, než diviti se ohromné této pracovitosti a však zároveň i litovati, že mu ta sama pracovitosť tak nemilosrdně posledních jeho sil ujímala. Ubývání jich stálo se patrným hlavně 20. června 1852, kdežto s rodinou svou byl vyšel do blízké Chuchle u Prahy nemoha se unavený pěšky již navrátiti. Po tom „ulehl" 25. června, jak si sám v kalendáři tužkou byl zaznamenal. Duch však jeho mužný, ovšem satyricky navřelý, byl a zůstal jasným téměř až do posledního okamžení. Nemoc jeho jevila se tatáž, jakouž ve Vratislavi skličován býval, jen že bolesti, tam zvláště ramena sužující tenkráte hlavně v nohách vězely a s takovou strašnou urputností v něm zuřily, že ani spánku mu, ani pohodlného ležení nepopřály. Chuti k jídlu ubývalo s vnitřní desorganisací krve co den a tak bylo namáhání i nejslovútnějších lékařův Pražských, zprostiti ho bolestí a nemoci, vždy marnější. Po první měsíc soudil sám nemoc tu jako jindy jen rheumatickou: a doufal ještě, že opět jako jindy od ní a od bolestí po svém čase bude osvobozen. Od 25. však července, jak na místo úlevy bolestí a slabostí vždy přibývalo, pouštěl už naději mimo sebe, počínaje mysliti na poslední uspořádání své domácnosti. A tu, jakoby již všecko, co za důležité se spisův svých pokládal, posledně chvátavou bedlivostí na oltář vlasti byl složil, opětně na to doléhal, aby pozůstalé veškeré jeho vědecké práce a listiny v oheň byly hozeny. Až po dlouhém teprva namítání přátelském upustil od své žádosti, ponechávaje písemnictvo své všecko nejstaršímu synu *Ladislavovi*, ač i tehdy stavěl výminku, aby, vydá-li se co z toho, nebylo jeho jménem tištěno. Naléhala naň bezpochyby trapná myšlénka, žeby k řadě plodův jeho ducha, udokonalených dle jeho zdání co nejmožněji, přidružiti se mohlo dílo neprovedené a kusé (viz předmluvu *Šafaříkovu* ke „čtení o srovn. mluvnici Slovanské" str. V. VI.). Nebyl to tedy ocháblý nebo pomatený již snad duch, jenž spáliti kázal své práce: anobrž *Čelakovský* hleděl s jasnou myslí a s mužilostí nevšední smrti neuprositelně se blížící ve tvář. Diktoval mi konečně 3. srpna z rána, když i svátostmi byl už zaopatřen, poslední svou vůli tak uspořádaně průpověď po průpověď v souvislosti myšlének a zevrubnosti obsahu, že obdivovati se bylo skutečně duchu ještě tak mocnému po předlouhém tom moření ukrutnými bolestmi. Po tom skonal tento veleduch jemně a pokojně pátého srpna po šesté hodině večer ve tichém spánku (porovn. „Poslední doby ze živobytí *Čelakovského*" v „Koledě" Moravské na rok 1854 str. 98—100). Při pohřbu dokázala Praha nepřehledným zástupem lidu všech stavův, pohlaví a stáří kráčejícím s obnaženou hlavou za rakví, jak uznává ztrátu toho genia trpkým svým zármutkem. — Vláda pak rakouská vykázala, ač to při povolání *Čelakovského* do Prahy právně vyjednáno

*) „Všech osmero nezasluhuje zmínky kromě Rostislav a Svatopluk" napsal co úsudek.

nebylo, osiřelým šesti dětem ročnou pensí na důkaz, že i ona uznává blahodějné působení *Čelakovského* v literatuře a učitelství. — Král. česká společnost učených v Praze nařídila konečně, aby se obšírnějším životopisem osudy jeho a působení paměti budoucnosti zachovaly.

Život lidský.

„Co nemám, to hezké“ — pacholátko mní, „tam blaze, kde nejsem“ — jinochu se sní;
Na dobru budoucím hrady muž strojí, „líp bývalo jindy“ — tím kmet se kojí.
O prázdnoto světa z kolébky do lebky! Bloud, kdo by nepřál klidu sobě ve hrobě!

Fr. L. Čelakovský. (Spisů básnických kn. šest. str. 273).

Dodavky.

O životě a o působení *Čelakovského* jednáno již vícekrát:

1. *Kollár* slavil *Čelakovského* ve znělce 414. Slávy dcery. r. 1832.
2. Angličan *Bowring* umístil v „Cheskian anthology,“ kteroužto *Čelakovskému* věnoval, krátký životopis jeho r. 1832.
3. *J. Wenzig* zminuje se ve svých překladech básní českých vždy i o dobách z literárního živobytí *Čelakovského*, jako již ve „Blüthen neuböhmischer Poesie.“ Prag 1833. str. 71.
4. Oesterreichische Nationalencyklopädie (Wien) podala životopis jeho r. 1835. (I. 490).
5. Taktéž *J. W. I. Michl* v „Literaturním letopisu“ v Praze r. 1839 na str. 262.
6. *Brockhausův* konversační lexicon různých vydání, ba téměř všecká německá a jiná cizojazyčná lexica podobného druhu obsahují životopisy *Čelakovského*.
7. *Jungmannova* literatura česká (II. vyd. 1849 str. 542) podává též krátký biografický přehled působení *Čelakovského*.
8. Podobněz i *Rittersbergův* někdejší slovníček (III. 142).
9. *J. Malý* podal krátký čas po smrti *Čelakovského* životopisný nástin *Čelakovského* v Pražských novinách r. 1852. (Srpen).
10. Týž *J. Malý* vydal též obzvláště: *Fr. L. Čelakovský.* Životopisný nástin.“ S rytinou. V Praze 1852. II. 20 str. 8°.
11. *I. J. H.* Poslední doby ze živobytí *Fr. L. Čelakovského* v Koledě Moravské na r. 1854 (str. 98—100).
12. *J. Malý:* opět „Krátký nástin života a působení *Fr. L. Čelakovského* ve vydání: Čtení o srovnávací mluvnici slovanské.“ V Praze 1853. IX—XII.
13. V příloze k „Wiener Zeitungu“ t. j. v „Oesterr. Blätter für Literatur und Kunst“ vyšla r. 1854 (9. října č. 41 str. 268) od *I. J. H.* „Die literarische Wirksamkeit *Fr. L. Čelakovky's.*“

Po smrti opěvován Č. ode více básníkův. *V. J. Picek* vydal: Slova želu na hrobě *Fr. L. Čelakovského*, ježto i do ruského *Nikolajem Bergem* přeložena byla (viz Čas. č. M. 1852. IV. str. 175—200). — *I. P. Koubek* ozval se v „Zjevení básníků. Vyňato z lyricko-epické básně. Náhrobní věnce básníků slavných." (Lumír 1852 a též ve zvláštním otisku.)

Podobizen jeho stává též více. První je *J. Beckelem* r. 1841 v Praze zhotovena. Poslední pak ještě za živobytí r. 1850 malířem *Kayßerem* v Praze kreslena, leží nyní v originalu ladem u téhož malíře v Düsseldorfě. I po smrti jeho vyšlo několik podobizen *Čelakovského.*

Seznam větších spisův tištěných Fr. L. Čelakovského.

1. 1822. Smíšené básně. 12°. str. 104.
2. „ Slovanské národní písně. I. díl. 8°. VIII. 232.
3. 1823. *J. B. Herdera:* listové z dávnověkosti. 8°. str. 96.
4. 1824. Dennice neb novoročenka na rok 1825. Spolu s *Chmelou* v Hradci Králové. 16°. str. 186.
5. 1825. Slovanské národní písně. II. díl str. 222.
6. 1827. Marinka podle *Göthe:* „Geschwister". 12°. str. 34.
7. „ Litevské národní písně dle sebrání *Rhesy.* 12°. str. 132.
8. „ Potok Michailo Ivanovič, pověst staroruská. 12°. str. 12.
9. „ Slovanské národní písně. III. díl str. 231.
10. 1828. *W. Skotta:* panna jezerní. m. 8°. str. 188.
11. 1829. Ohlas písní ruských. 12°. str. 96.
12. „ Sv. Augustina o městě božím. v. 8°. V. dílů 1829—1834. str. 1526.
13. 1830. Smíšené básně. Druhé vyd. 8°. str. 163.
14. 1832. Cheskian anthology s *Bowringem* od str. 1—144. V Londyně. 12°.
15. 1834. 1835. Pražské noviny. 4°.
16. „ „ Česká včela. 4°.
17. 1835. Trestní zákon o přestoupeních oupadkových. 8°. LI. 561.
18. 1837. (Padesátka z mé tobolky). 8°. str. 13.
19. 1840. Ohlas písní českých. 8°. XIV. 106.
20. „ Růže stolistá. Báseň a pravda. 8°. str. 100.
21. „ Česká dobropísemnost. 12°. str. 24. (Druhé vyd. r. 1842).
22. „ Krátká mluvnice německého jazyka. 8°. str. 126.
23. 1842. Rozbor staročeské literatury čítaný ve schůzkách k. č. sp. nauk r. 1840, 1841 *Čelakovským, Šafaříkem, Hankou* a *Jungmannem.* 4°. I. odděl. str. 216.
24. 1845. Rozbor staročeské literatury. II. odděl. (r. 1843, 1844). 4°. str. 78.
25. 1847. Spisů básnických knihy šestery. 8°. X. 404.
26. 1850. Všeslovanská počáteční čtení, z písemnictví polského. 8°. str. 242.

27. 1851. Česká čítací kniha pro gymnasia. 1851. 1852. 8. 3 díly ve více vydání.
28. „ Malý výbor z veškeré literatury české. 8°.
29. „ Všeslovanská počáteční čtení, z písemnictva ruského. 8°. str. IV. 239.
30. 1852. Dodavky k slovníku *Jungmanna*. 4°. str. IV. 66.
31. „ Mudrosloví národa slovanského v příslovích. 8°. str. 644.
32. 1853. Čtení o srovnávací mluvnici Slovanské na universitě Pražské. 8°. XII. 357.

(Všechny spisy kromě čísla 4. a 14. jsou v Praze tištěny.)

Literární pozůstalosť Čelakovského.

Mimo knihovnu hojnou nalezá se v literární pozůstalosti *Čelakovského* více spisův a sbírek mluvnických i slovnických, ba i jiných spisových druhův, které zde pro důležitosť jich v krátkém přehledu položíme:

I. Oddělení. Listy soukromné.

1. Sbírka listův *Čelakovského* s první a s druhou chotí: s *Marií* t. a *Antonií*.
2. Sbírka listův jeho s jeptiškou *Marií Antonií* t. s *Josefou Pedálovou* (1781 † 1831) spisovatelkyní českou. I listy *Kamarýta* jsou přiloženy. Výbor z listův těch je vlastní rukou *Čelakovského* přepsán.
3. Listové *Čelakovského* a *Kamarýta*.
4. Listové *Čelakovského* a *Chmelenského*.
5. Listy *Plánkové*.
6. Listy různých přátelův a cizích.
7. Ve zvláštní schránce chovával *Čelakovský* výbor vzácných mu listin a podpisův či chirografův slovútných osob. Píše o něm *Antonii* své 16. září 1844: „Viš, že jsem si sbírku autografů založil, abych charakteristické krátké články rukopisní všech, již ve vzkřísení našeho života národního značnější účastenství mají a měli v literární obraz a jako symbol literatury novější sestavil.“ Nalézají se v tom výboře:
   a) listové vzácných mu osob a to hlavně: *K. Amerlinga, I. Doležálka, Š. Hněvkovského, D. Kinského, I. Kollára, Hanuše Krakovského*, hraběte *Kolovrata* (6. února 1836), *A. Marka, I. Palkoviče, M. Z. Poláka, J. Purkyně, Fr. Slámy, V. Staňka, Fr. Sušila, J. Šafaříka, K. S. Šnaidra, L. Štura, Lva* hraběte z *Thunu, K. Vinařického, Kaz. Brodzińského, Ad. Gorczynského, H. Kołłątaje, E. Korytka, S. B. Lindého, H. Szumana, H. Seilera, I. Smoleria, P. J. Sokolova, J. Sreznievskieho, A. C. Šiškova, M. Copa, Vuka St. Karadžitě, Fr. Prešerna, St. Vraze, Waltera Skotta, Bowringa, I. H. J. Eichhorna* (pruského ministra, 16. pros. 1841), *J. de Carro* a j.

β) **památné listky** psané jemu

1. *Dobrovským* („Saepe stylum vertas, iterum quae digna legi sint, scripturus; neque te ut miretur turba, labores, contentus paucis lectoribus Horat. Satyra X. Zemie jest máti každého, kdož jí nepřeje, nemám ho za šlechetného. Dal. k. 67. Pragae. 7. Aug. 1824. Josephus Andr. *Dobrovský*, Ungarus Jarmutensis m. p.“);
2. *J. Chmelou* (1. ledna 1826 báseň);
3. *J. Jungmannem* (12. října 1825):
   „Ty, jenž slovensky libezně hlaholíš Waltrové zvuky,
   Buďto líčíš divé honby, buď vlnky zčeřena plesa
   A po vlnkách lepotvárnou veslující převoznici:
   O! do českých dějin chrámu nech vstoupí tvoje Uměna,
   Slovenské najde Malcolmy, slovenské najde Elleny.“ — Přiložen i list ze Slovníka *Jungmannova* rukopisného;
4. *W. K. Klicperou* (báseň);
5. *Fr. Palackým* („Kdo miluje svůj národ, přičiň se o jeho dějiny; kdo je ví, ten je piš; kdo psáti umí, uč se dějinám. Psaní historie staví skutkům chrámy a mosty přes zapomenutí. Svému ctěnému příteli *Fr. L. Čelakovskému* na památku postavil *Fr. Palacký*, Moravan Hodslavský. V Praze 28. pros. 1823);
6. *Fr.* hrabětem ze *Sternberku-Manderscheidským* („An Herrn *Čelakovský*. Nicht nur Thaten, Gedanken und Lehren, auch Gefühle werden durch die Schrift verewigt. Als Sie mich mit dem Begehren überraschten, Ihnen eine Probe der meinigen vorzulegen, war ich von dem Tode eines seltenen Freundes, von dem für unser Vaterland so empfindlichen Verluste des vortrefflichen *Dobrovský* ergriffen: mögen denn diese Zeilen, wo und wann sie gelesen werden, Kunde geben von einer Trauer, die mit mir jeder gute Böhme theilt. Prag den 15. Jänner 1829. *Fr.* Graf *Sternberg-Manderscheid*);
7. *Kasp.* hrabětem *Sternbergem* (Pragae 15. januaris 1829. Herbae compendium gemma est et extenditur in infinitum etc.);
8. *J. Vackem* (v Praze 2. ledna 1827 báseň: Smím Tě směle bratrem drahým zváti);
9. *K. B. Lužanem* (t. *Khřesćán Bohuwěr Pfuhl* [Lužan] łužiski Serb, rodženy 1825);
10. *Johnem Bowringem* (1827 dedikační báseň, ježto i tištěnou najdeš v *Bowringovém* výboru z básnictví českého: „Cheskian anthology being a history of the poetical Literature of Bohemia.“ London 1832. str. VII. VIII.).

γ) **Chirografy:** *Šimona Lomnického* (1. die Junii 1595 „Simon Ptochaeus Lomniczensis á Bucže“*); *Lad. Welena z Žerotína* a *Barth. Žerotína* (1625), *J. Komenského*

*) Mylná je to tedy ve „Výboru“ (str. 594) zpráva, že Lomnický teprva po bitvě Bělohorské žebraje „Ptochus“ se nazýval. Jméno jemu bylo již z počátku Simon Žebrák (což po řecku Ptochus sluje) aneb Žebrácký (Ptochaeus.) Porovn. Literatura příslovnictví slov. str. 20. Snad povstala i celá ta zpráva, že žebrával, z pouhého jeho jména. Po bitvě Bělohorské zbaven byl jen svého predikatu: „z Budče“ a jmenovával se tedy jako před svým povýšením do stavu pouze Ptochus.

(dto. 10—20. Dec. 1646), kniž. *Rud. Kinského*, *J. S. Bandtkého*, *J. Krasického*, *Joach. Lelewela*, *H. Naruszewicze*, *A. Lubenského*, *Lva Gorovikovského*, *A. Vostokova*, *H. Gogoła*, *P. Keppena*, *G. Skovoroda*, *P. J. Sokolova*, *Iz. Sreznĕvského*, *Ševirĕva* a j. v.

II. Oddělení. Rostlinnářství.

1. Cedulkový seznam jmen rostlin jinoslovanských a zvláště horno-lužických s výkladem německým.
2. Jedenáct svazkův pěkně a pečlivě uloženého bylináře s přidanými jmény rostlin.

III. Oddělení. Básně.

1. Dva svazky sbírek národních básní všeslovanských. Je to rozmnožená a v jeden celek uspořádaná sbírka druhdy ve třech dílech tištěna (1822 - 1827). Přiložena i dodavka nástin theorie národních básní poskytující.

IV. Oddělení. Rozmanitosti vědecké.

1. svazek obsahuje:
   α) Výpisky z rozličných knih v prose a verších.
   β) Výtahy z řeckého slovníka Benfeyova s přirovnáním hojným slov řeckých k slovanským a litevským.
   γ) Bibliografii filologickou, zvlášť však grammatik a slovníkův slovanských.
2. svazek složen
   α) z výpiskův z kancionalův a vůbec ze starších knih českých;
   β) z knih mythologie slovanské se týkajících;
   γ) k dějepisu různých kmenův slovanských hledících;
   δ) o Litvinech a Lotyších jednajících;
   ε) k národopisu slovanskému náležejících.

V. Oddělení. Příslovnictví.

α) Svazeček to různých příspěvkův k příslovnictví zvlášť slovanskému. Bližších o tomto svazečku zpráv najdeš v mé literatuře příslovnictví slov. a německého. V Praze 1853 str. 37—103.

β) Úplný rukopis vlastnoruční *Čelakovského*, z kterého se „Mudrosloví" bylo tisklo. Cedulky však, na kterých každé přísloví v Mudrosloví obsažené zvláště zaznamenáno bylo, žel! nezachovaly se.

VI. Oddělení. Řeči professorské.

α) Řeč co úvod k přednáškám Vratislavským složená a však nepřečtená. Jedná o důležitosti studií filologických, o nutnosti znáti se důkladně v jazyku slovanském a podává přehled stručný literatur slovanských.

β) Řeč k přednáškám Pražským o přirovnávající grammatice složená a čtená.

γ) Řeč co úvod k „Igoru" čtená na universitě Pražské.

VII. Oddělení. Starožitnosti slovanské.

α) Starožitnosti slovanské v řeči německé 125 půlarchův. Jsou to obsahem svým hlavně starožitnosti *Šafaříkovy* dílem samostatně přeložené, dílem u výtahu sdělené. Zasahují po vynechaných kmenech neslovanskych až k slovanům polabským. Na zvláštních 18 arších jednáno o Polácích a Čecho-slovanech.

β) Svazeček různých citatův a myšlének archaeologických, mythologických.

γ) Poznamenání různá k bájesloví slovanském patřicí, na cedulkách.

VIII. Oddělení. Přepisy.

α) Svazek snímkův ze staročeských rukopisův a knih.

β) Přepis úplný žaltáře kapitolního, jakož i

γ) „Igora“ v srbském jazyku Svetiće (*Jana Chadžiće*) z almanachu „Golubica“ 1842 v Beogradě vyšlého.

δ) Entwurf zu einem chronologischen Verzeichnisse derer in sorbenwendischer Sprache nach dem Budisiner Dialekte abgefassten Schriften. 2 Theile von *Heinr. Aug. Kröger*. Na cedulkách s dodavkami *Čelakovského.*

ε) Vocabularia linquae Polabicae quae extant omnia collegit *Čelakovský*. Pragae 1827. Knížka v oktávu vázaná. Obsahuje předmluvu a slovník *Henningův* (1705), *Platona* (opsán hr. *Potockým* 1795), *Domeira*, *Mithofa*, *Pfeffingra* etc.

IX. Oddělení. Literatura slovanská.

α) V německé řeči půlarchův 67.

β) V české řeči 92 půlarchův. Obě nedokončené jednají hlavně jen co úvod do pravé literatury o duchu slovanském, též o dějinách jeho v dávnověkosti. Poslední spis líčí pak zvláště působení Litvínův na Slovany v starobylosti.

γ) Literatura či bibliografie ruská od nejstarších časův až do r. 1700 (na cedulkách).

δ) Bibliografie dolno-lužických spisův, též na cedulkách.

X. Oddělení. Jménosloví.

α) Místní a národní jména různých zemí a kmenův k slovanským a litevským kořenům přirovnána. V kartáně na cedulkách.

β) Slovník abecední jmén místních a to
   1. slovanských s výrazy německými,
   2. německých s výrazy slovanskými. Ve dvou vázaných svazcích foliových.

γ) Tma jmen místních na neuspořádaných cedulíčkách.

XI. Oddělení. Slovníky.

α) Sbírka neobyčejných a zastaralých slov polských, na cedulkách.

β) Donešení (netištěné) k slovníku českému a ruskému. Na cedulkách.

γ) Slova gothická z překladu Ulfilasova podle slovníku: „Fulda. Weissenfels. 1805. Reinwald“ přirovnána k podobným slovům a kořenům slovanským.

δ) Příspěvky k ruskému slovníku dle koncovek uspořádaného. Na cedulkách.

ε) Polabský slovník abecední (neukončen.)

ζ) Polabský slovník etymologický na kořeny staroslovanské uvedený.

η) Svazek pod titulem: Ausgebildete altslavische Stammwörter t. udání kořenův staroslovanských i s odvozenými z nich slovy všech nářečí slovanských.

ϑ) Slovník kořenův slovanských na cedulkových listech a to 1. staroslovanský, 2. maloruský, 3. bulharský, 4. polský, 5. dolno-lužický, 6. horno-lužický, 7. český.

ι) Slovník staročeský sestaven z výrazův Libušina soudu, królodvorského rukopisu a nejstaršího evangelia sv. Jana. Uspořádán dle posloupnosti sou- a samo-hlásek *Čelakovskému* v mluvnici obvyklé. Svazek ve folio vázaný.

κ) Všeslovanský slovník na cedulkách na kořeny slov. uvedený s přirovnáním k cizojazyčným nářečím. (Plný kartan).

λ) Velký etymologický slovník český i podlé kořenův i podlé koncovek všech částí mluvnických uspořádán. Ve tře přihrádek.

XII. Oddělení. Mluvnice.

α) Svazek: „Grammatische Koncepte" t. material ke grammatice všeslovanské.

β) „Das slavische Verbum nach einer neuen und naturgemässen Theorie" vom Prof. *Fr. L. Čelakovský*. Listův 75.

γ) Svazek různých cedulek k samohlasenství všeslovanskému hledících.

δ) „Articulus" (slovanský) t. stopy jeho ve slovech bulharských, staroslovanských, ruských a pak v cizojazyčných nářečích.

ε) Polská mluvnice v německé řeči k přednáškám Vratislavským připravena. 90 půlarchův.

ζ) Panslavische Grammatik. Breslauer Vorlesungshefte. 103 půlarchův.

η) Grammatiky slovanské t. material hojný k zvukosloví, tvarosloví, dílem i k syntaxi na jednotlivých oktavových cedulkách, ježto v různé svazky rozdělená jsou, hledíce 1. k úvodu, 2. ke mluvnici staroslovanské (2 svazky), 3. bulharské (2 svazky), 4. ruské (2 sv.), 5. běloruské, 6. maloruské (2 sv.), 7. ilyrské, 8. dolno-lužické, 9. hornolužické (2 sv.), 10. polské (2 sv.), 11. slovenské, 12. české (3. svazky i svazek doplněk, v kterém i úlohy praktické), 13. polabské, 14. baltických Slovanův (t. Slovano-Litvínův), 15. litevské, 16. srbské.

V Praze, 1855.

Tisk umělecko-knihtiskařského ústavu Karla Bellmanna.




Stanford University Libraries
3 6105 011 871 840

